

Wanneer profeteerde Obadja?

Een onderzoek naar de datering van de profetie over Edom.

Abdias

Docenten: prof. dr. Klaas Spronk (begeleider) en prof. dr. Marjo Korpel

Student: Ton Lucas

Amsterdam - april 2020

Alles menschliche Thun und Lassen hängt
von dem religiösen Begriff ab, in welchem
man lebt.

LEOPOLD VON RANKE.

0. Inleiding, probleemstelling en opzet van de scriptie	3
1. Obadja: tekst, vertaling, tekstkritiek	7
1.1. Masoretische tekst (BHQ) en vertaling	7
1.2. Tekstkritiek	13
1.3. Opmerkingen bij de vertaling	14
1.4. Exegese	20
2. Overzicht van het onderzoek	49
2.1 Pre-exilisch: Franz Delitzsch	49
2.2. Exilisch: Renkema	55
2.3. Post-exilisch: Ben Zvi	58
3. Evaluatie van de argumenten	66
De plaats van Obadja in de canon	66
De relatie Obadja – Jeremia	69
4. Conclusies en aanbevelingen voor verder onderzoek.	74
Conclusies	74
Aanbevelingen:	76
Geraadpleegde literatuur	76

0. Inleiding, probleemstelling en opzet van de scriptie.

Wanneer profeteerde Obadja? Directe gegevens omtrent persoon en datering zijn in de tekst niet voorhanden. De afgelopen eeuwen is veel onderzoek verricht om deze kwestie op te lossen. Terecht, want de tekst van Obadja met zijn realia vraagt daarom.¹ Datering en exegese staan met elkaar in verband; een tekst hangt niet in de lucht. Wel is van belang hier op te merken dat tussen het uitspreken van een orakel en de bijbeltekst in zijn huidige gedaante een zekere tijdsspanne kan zitten. In dit onderzoek wordt vooral de vraag beantwoord naar de tijd waarin de profetie tegen Edom kan zijn uitgesproken. De route naar het antwoord loopt vooral via exegese.

Edom/Ezau moet het strafgericht van JHWH ondergaan vanwege zijn betrokkenheid bij de ondergang van zijn broeder Jakob. Naar aanleiding van welke historische gebeurtenissen profeteerde Obadja? Meerdere opties zijn genoemd. Van de catastrofes die Jeruzalem en Juda troffen is die van 587/6 ongetwijfeld de ingrijpendste. Maar ook daarvoor werden Jeruzalem en haar bewoners geweld aangedaan. Op grond van oudtestamentische gegevens zijn de volgende gebeurtenissen te noemen:²

- in het 5^e jaar van Rehabeam (975-58) door Sisak, 1 Kon. 14: 25.26 en 2 Kron. 12: 2-4.9;
- onder Joram (889-82) door Filistijnen en Arabieren, 2 Kron. 21: 16.17;
- onder Amazia (839-11) door Joas van Israël, 2 Kon. 14: 13.14 en 2 Kron. 25: 23.24;
- onder Jojakim (611-600) door de Chaldeeën, 2 Kon. 24: 1 vv. en 2 Kron. 36: 6.7 (vgl. Dan. 1: 1-4);
- onder Jojachin (599), 2 Kon. 24: 10-16 en 2 Kron. 36: 10.
- de calamiteiten onder Achaz door de Syriërs, Israëlieten, Edomieten en Filistijnen, 2 Kron. 28: 5-8.17.18; vgl. 2 Kon. 16: 5.6; Jes. 7:1.

De veelheid aan visies op de datering van Obadja wekte mijn interesse. Is dit probleem op te lossen of niet? De trigger vormde de inleiding in de *Studiebijbel in Perspectief* op het boek Obadja, die suggereert dat Obadja de oudste schriftprofeet zou kunnen zijn. De auteur daarvan

¹ Paul R. Raabe, *Obadiah*, TAB-series 24D, New York 1996, 47: “The contents of the book itself promote a historical reading, one that locates it in a specific situation within space and time.”

² Vgl. C. P. Caspari, *Der Prophet Obadja*, Leipzig 1842, 19. De datering van de desbetreffende koningen zijn van Caspari.

– Sylvain Romerowski³ - blijkt niet de eerste die dit standpunt huldigt. Met name in de negentiende eeuw - de bloeitijd van de historische kritiek - verschenen over de historische context van Obadja gedetailleerde verhandelingen van zodanige kwaliteit dat ze tot op de dag van vandaag de aandacht verdienen.

De Noorse oudtestamenticus Caspari wijdt in zijn Obadjacommentaar een omvangrijke inleiding over 'das Zeitalter Obadja's' waarin hij evenals Jäger pleit voor een vroege datering in de regeringsperiode van Uzzia (769-733). Volgens Hengstenberg heeft Caspari het dateringsprobleem definitief opgelost.⁴

Hitzig dateert Obadja in 312, het jaar waarin Ptolemeüs Lagi vele palestijnse joden naar Egypte wegvoert.⁵

De meeste moderne commentatoren, waaronder recent Raabe, Renkema en Block, plaatsen Obadja na de val van Jeruzalem in 587/6, sommige in het begin van de vijfde eeuw. Als je stadia in de wordingsgeschiedenis van de Obadjatekst aanneemt ligt het dateringsprobleem complexer.

Deissler⁶ bijvoorbeeld stelt dat Obadja ondanks de geringe omvang uit meerdere literaire lagen bestaat. Grondlaag vormt Ob. 1-14.15b, een schriftelijke neerslag van de mondelinge prediking van de profeet Obadja uit de tijd voor 550 v.Chr. De gedeeltelijke overeenstemming met Jer. 49: 9.14-16 doet vermoeden dat deze teksten met elkaar te maken hebben of op een gemeenschappelijke *Vorlage* teruggaan. Deissler gaat uit van de prioriteit van Obadja, hoewel het (uitgebreide) eerste vers omgekeerd de invloed van Jer. 49: 16 heeft ondergaan.

Het tweede deel van Obadja, 15a.16-21, kan als literaire eenheid gezien worden, maar Deissler beschouwt Ob. 19-21 als een aanhangsel dat nauwelijks voor 400 geschreven kan zijn. Taalkundige en zakelijke indicatoren in de apocalyptisch gekleurde tekst wijzen erop dat de verzen 15a.16-18 zijn van de hand van een anonieme, bij Obadja aanhakende auteur uit de vijfde eeuw.

³ H. G. L. Peels en P. H. R. van Houwelingen (red.), *Studiebijbel in perspectief*, Heerenveen 2013², 1871.

⁴ Evangelische Kirchen-Zeitung, 7 juni 1843.

⁵ F. Hitzig, *Die kleinen Propheten*, zweite Auflage, serie kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum Alten Testament. Erste Lieferung, Leipzig 1852, 142.

⁶ Deissler, A., *Zwölf Propheten II, Obadja • Jona • Micha • Nahum • Habakuk*, NEB, Würzburg 1984, 138-139.

In vrijwel alle onderzoeken naar de historische context c.q. datering van Obadja spelen de volgende zaken een rol:

- De plaats van Obadja in de canon;
- Het verband tussen Ob. 1-7 en Jer. 49: 7-22;
- De grammatica van Ob. 10-16.

Hoofdvraag voor deze scriptie is de vraag van Delitzsch: wanneer profeteerde Obadja? Om deze vraag te beantwoorden geef ik de gebruikte argumenten voor de drie belangrijkste voorstellingen weer: 1) Obadja als pre-exilische, 2) als exilische en 3) als post-exilische profeet. Franz Delitzsch⁷ vertegenwoordigt de eerste, J. Renkema⁸ de tweede en Ben Zvi⁹ de derde positie.

De hypothese dat Obadja een voor-exilische profeet is en wellicht zelfs de oudste schriftprofeet intrigeert mij vanwege de boeiende exegetische argumenten die daarvoor van stal worden gehaald. Het zou dus betekenen dat vanuit Obadja lijnen lopen naar latere profeten als Jeremia, (Joël?) en Amos. Dat is de visie van Delitzsch. Obadja legt dan als het ware op één A-4 een grondpatroon neer dat door anderen verder werd uitgewerkt. De gedachte dat Ob. 11-14 onmiskenbaar doet denken aan de catastrofe in 586 heeft echter evenzeer sterke papieren. Dat is de positie van Renkema. Ben Zvi ziet het boekje Obadja als een conglomeraat van (her)lezingen en ziet dit geschrift als een product van de literair begaafde Judeese elite in de postmonarchale samenleving uit de Achaemenidische (Perzische) tijd.

De opmerking van Johannes Calvijn in de Inleiding op zijn Obadjacommentaar geeft te denken. “De tijd, waarin Obadja heeft geprofeteerd, staat niet voldoende vast, behalve dan, dat het waarschijnlijk is, dat deze profetie is uitgesproken toen de Edomieten zich hadden verheven tegen de Israëlieten en hen met veel mishandelingen hadden gekweld.”¹⁰

⁷ Franz Delitzsch, *Wann weissagte Obadja?* in: *Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche*, zwölfter Jahrgang 1851, 91-102.

⁸ Renkema, J., *Obadja*. COT tweede serie, Kampen 2000.

⁹ Ehud Ben Zvi, *A Historical-Critical Study of the Book of Obadiah*, BZAW 242, Berlin/New York 1996.

¹⁰ J. Calvijn, *De profeet Obadja verklaard door Johannis Calvijn*. Uit het latijn vertaald door Ds. W. de Graaf, in: *Verklaring van de Bijbel door Johannis Calvijn, De kleine profeten deel II*, Goudriaan 1972, 352.

Coggins 1985 laat een vergelijkbaar geluid horen. Moeten we inderdaad concluderen: we weten het niet? In deze scriptie doe ik een poging om de verschillende visies tegen elkaar af te wegen en op basis daarvan tot een besluit te komen.

Ik besef dat ik met deze scriptie niet een modieus onderwerp aansnijdt. Gaandeweg overviel mij de vraag naar de relevantie van mijn onderwerp. Het historisch-kritisch onderzoek zoals dat in de negentiende eeuw werd gedaan naar de wereld achter de tekst is uit de tijd. Toch is de *collapse of history*¹¹ nog niet helemaal een feit. De interesse verschoof naar de geschiedenis en de wereld van de tekst. Literaire analyse, vorm-¹² en vooral redactiekritiek zijn populair, evenals de reader-response benadering.¹³

Hoewel al deze benaderingen bijdragen tot het verstaan van de heilige teksten en dus dienstig zijn aan de exegese, denk ik dat door de toenemende nadruk op het subjectieve het *tegenover* van de tekst onvoldoende gehonoreerd wordt.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 1: Masoretische Tekst, vertaling, tekstkritiek en literaire aspecten van Obadja. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht op hoofdlijnen van het onderzoek. Hoofdstuk 3 biedt een evaluatie van de argumenten en in hoofdstuk 4 volgen conclusies en aanbevelingen voor verder onderzoek.

¹¹ Naar de titel van Leo Perdue, *The Collapse of History*, Minneapolis 1959. Hij beschrijft daarin hoe de invloed van geschiedenis en de historische kritiek afneemt en bepleit ontwikkeling van nieuwe benaderingen van de Schrift.

¹² Mark J. Boda, Michael H. Floyd, and Colin M. Toffelmire, *The Book of the Twelve & The New Form Criticism*, Atlanta 2015.

¹³ Archibald L. H. M. van Wieringen, Het Twaalfprofeetenboek. Aspecten van een lezersgeoriënteerde eenheid: oproep tot omkeer en uitdaging tot wijsheid in het *Dodekaprofeeton*, in: J. Dubbink, N. A. Riemersma, K. Spronk, W.C.G. van Wieringen, *De Twaalf kleine profeten*, Amsterdamse Cahiers voor exegese van de bijbel en zijn tradities, Cahier 32, Bergambacht 2018, 7-15.

1. Obadja: tekst, vertaling, tekstkritiek

1.1. Masoretische tekst (BHQ)¹⁴ en vertaling

Opmerkingen vooraf: de weergave van de tekst wordt bepaald door de masoretische accenten en de spelregels die door het Pericope-project zijn geformuleerd.¹⁵ Het einde van een colon wordt gemarkeerd door de volgende accenten: *silluq* [1], *atnach* [2], *zaqef parvum* [5], *revi'a* [7], *tifcha* [8], *pashta* [10] en *geresh* [13]. Ik volg hier in grote lijnen Renkema.

[2]	תָּזֹון עֲבֹדָהָה	1a
[7]	כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְאֵדוֹם	1bA
[10]	שְׂמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה	1bB
[5]	וַצִּיר בְּגוֹיִם שְׁלָח	1bC
[1]	קוּמוּ וְנִקְוֵמָה עָלֶיהָ לְמִלְחָמָה:	1bD

Gezicht van Obadja.

Zo zegt de Heer JHWH over Edom:

Wij hebben een bericht gehoord van JHWH
en een boodschapper is gezonden onder de volken:
Sta op! laten wij opstaan tegen haar tot de strijd.

[2]	הִנֵּה קָטַן נְתַתִּידָ בְּגוֹיִם	2a
[1]	בְּצוּי אֲתָהּ מְאֹד:	2b

Zie, Ik heb je klein gemaakt onder de volken,

¹⁴ Anthony Gelston, *Biblia Hebraica Quinta, The Twelve Minor Prophets* (Fifth fascicle), Stuttgart 2010.

¹⁵ J. Renkema, *The Literary Structure of Obadiah*, in: M.C.A. Korpel en J.M. Oesch, *Delimitation Criticism. A New Tool in Biblical Scholarship*, Assen 2000, 230-276.

je wordt zeer geminacht.

[5]		זָדוֹן לִבְךָ הַשִּׁיאֵךְ	3aA
[2]	מְרוֹם שְׁבַתוֹ	שִׁכְנֵי בְּחַגְוֵי־סֹלַע ¹⁶	3aB
[5]		אָמַר בְּלִבּוֹ	3bA
[1]		מִי יוֹרְדְנִי אֶרֶץ:	3bB

De hoogmoed van jouw hart heeft je misleid,
jij die gesetteld bent in rotskloven, in jouw hoge verblijfplaats
en zegt in je hart:
wie zal mij ter aarde neerhalen?

[5]		אִם־תִּגְבֶּיהָ כְּנֹשֶׁר	4aA
[2]		וְאִם־בֵּין קוֹכָבִים שָׁיִם קַנְנֶהָ	4aB
[1]		מִשָּׁם אוֹרִידֶהָ נְאֻם־יְהוָה:	4b

Al zou je je verheffen als een arend
en al zou jouw nest geplaatst zijn tussen de sterren,
vandaar zal Ik je neerhalen, verklaart JHWH.

[10]		אִם־גִּנְבִים בְּאוֹ־לֶךְ	5aA
[5]		אִם־שׂוֹדְדֵי לֵילָה	5aB
[5]		אֵיךְ נִדְמִיתָה	5aC
[2]		הֲלוֹא יִגְנְבוּ דָגִים	5aD
[5]		אִם־בְּצָרִים בָּאוּ לְךָ	5bA
[1]		הֲלוֹא יִשְׁאִירוּ עַלְלוֹת:	5bB

Als er dieven bij jou kwamen
of rovers in de nacht:
- hoe word je verdelgd –
zouden zij niet stelen zoveel hun genoeg was?
Als er druivenplukkers tot jou kwamen:

¹⁶ Hier plaatst de BHQ een spatie.

zouden zij niet een nalezing overlaten?

- [2] אִי־דָה נִחְפְּשׂוּ עֲשׂוּ 6a
[1] נִבְעָו מִצְפָּנָיו: 6b

Hoe is Ezau doorzocht,
zijn schuilplaatsen uitgekamd.

- [7] עַד־הַגְּבוּל שֶׁלְחֹדֶף 7aA
[5] כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתָהּ 7aB
[2] הַשִּׂאָהוּד יָכְלוּ לָהּ אַנְשֵׁי שְׁלֶמֶה 7aC
[5] לַחֲמֵהּ יִשְׂימוּ מִזֹּרֶר תַּחְתֶּיהָ 7bA
[1] אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: 7bB

Zij dreven jou naar de grens,
al jouw bondgenoten,
zij misleidden jou, zij overweldigden jou, mannen met wie jij in vrede leefde,
zij [die] jouw brood [aten] zetten een val onder jou;
er is geen inzicht in hem.

- [2] הָלוֹא בִּינֹם הֵהוּא ¹⁷ נְאֻם־יְהוָה 8a
[5] וְהֶאֱבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֲלוֹם 8bA
[1] וְתְבוּנָה מִתֵּר עֲשׂוֹ: 8bB

Zal Ik niet op die dag, verklaart JHWH,
de wijzen uit Edom vernietigen
en het inzicht uit het bergland van Ezau?

- [2] וְסִתּוֹ גְבוּרֵיהֶם תִּיגָן 9a
[1] לְמַעַן יִכְרַת־אִישׁ מִתֵּר עֲשׂוֹ מִקְטָל: 9b

En jouw strijders, Teman, zullen ontzet zijn,

¹⁷ BHQ plaatst hier een spatie, waarschijnlijk vanwege נְאֻם־יְהוָה.

opdat iedereen uit het gebergte van Ezau door moord zal worden uitgeroeid.

- [2] מִחַמַּס אֶתִּידָה יַעֲקֹב תִּכְסֹּף בּוֹשֵׁה 10a
[1] וְנִכְרְתָה לְעוֹלָם: 10b

Om het geweld tegen je broeder Jakob zal schande jou bedekken
en zul je voor altijd worden uitgeroeid.

- [5] בְּיוֹם עֲמֻדָה מִנְּגִיד 11aA
[2] בְּיוֹם שְׂבוֹת זָרִים חִילוֹ 11aB
[7] וְנִכְרְאִים בָּאוּ שְׁעָרָיו 11bA
[5] וְעַל־יְרוּשָׁלַם יָדוּ גוֹרָל 11bB
[1] גַּם־אַתָּה כָּאֵתֵד מֵהֶם: 11bC

Op de dag dat jij tegenover [hem] stond,
op de dag dat vreemdelingen zijn bezittingen meenamen
en buitenlanders zijn poorten binnen gingen
en over Jeruzalem het lot wierpen,
toen was jij een van hen.

- [5] וְאַל־תִּרְאָה בְּיוֹם־אֶחָדָה בְּיוֹם נִכְרוֹ 12aA
[2] וְאַל־תִּשְׂמַח לְכַנְיִיחֵיהֶנּוּהָ בְּיוֹם אֲבָדָם 12aB
[1] וְאַל־תִּתְגַּדֵּל פִּיִּךָ בְּיוֹם צָרָה: 12b

Zie niet op de dag van je broer, op de dag van zijn vervreemding,
verheug je niet over de kinderen van Juda op de dag van hun ondergang;
zet geen grote mond op op de dag van [hun] nood.

- [5] אַל־תִּבּוֹא בְּשַׁעֲרֵ־עַמִּי בְּיוֹם אֵינָם 13aA
[2] אַל־תִּרְאָה גַם־אַתָּה בְּרַעַתּוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ 13aB
[1] וְאַל־תִּשְׂלַחֲנָהּ בְּחִילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ: 13b

Ga niet de poort van mijn volk binnen op de dag van hun rampspoed,

vergaap je niet - ja, jij! - aan zijn ellende op de dag van zijn ramspoed
en vergrijp je niet aan zijn bezittingen op de dag van zijn ramspoed.

- [5] וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק 14aA
[2] לְהִכָּרִית אֶת־פְּלִיטָיו 14aB
[1] וְאַל־תִּסְגֹּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: 14b

En sta niet op het kruispunt
om de ontkomene uit te roeien
en lever de overlevende niet uit op de dag van zijn nood.

- [2] כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם 15a
[5] כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יַעֲשֶׂה לָּךְ 15bA
[1] גְּמֹלָה יֵשׁוּב בְּרֹאשָׁהּ: 15bB

Want dichtbij is de dag van JHWH over alle volken.
Zoals jij gedaan hebt zal aan jou gedaan worden;
jouw daden keren terug op jouw hoofd.

- [5] כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִּיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי 16aA
[2] יִשְׁתּוּ כָּל־הַגּוֹיִם תָּמִיד 16aB
[5] וְשָׁתוּ וְלָעוּ 16bA
[1] וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: 16bB

Want zoals jullie gedronken hebben op de berg van Mijn heiligheid,
zullen de volken onophoudelijk drinken.
En zij zullen drinken en slurpen
en zijn alsof ze nooit geweest waren.

- [8] וּבָהָר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלִיטָה¹⁸ 17aA
[2] וְהָיָה קָדְשׁ 17aB

¹⁸ Renkema: de *tifcha* is op zichzelf te zwak als colondeler, maar voor dit accent is gekozen omdat hier sprake lijkt van enjambement. Renkema, *a.w.*, 50.

[5] וַיִּרְשׁוּ בַּיִת יַעֲקֹב¹⁹ 17bA
 [1] אֵת מוֹרְשֵׁיהֶם: 17bB

17. Maar op de berg Sion zal ontkoming zijn
 En hij zal heilig zijn
 en die van het huis van Jakob zullen in bezitnemen
 zijn bezittingen.

[13] וְהָיָה בַּיִת יַעֲקֹב אֵשׁ²⁰ 18aA
 [7] וּבַיִת יוֹסֵף לְהִבָּהּ 18aB
 [5] וּבַיִת עֵשָׂו לְקֹשׁ 18aC
 [2] וְדָלְקוּ בָהֶם וְאִכְלוּם 18aD
 [5] וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבַיִת עֵשָׂו 18bA
 [1] כִּי יִהְיֶה דְבָר: 18bB

En het huis van Jakob zal een vuur zijn
 en het huis van Jozef een vlam
 en het huis van Ezau tot stoppel,
 zij zullen hen in brand steken en hen verteren;
 en er zal geen overlevende zijn in het huis van Ezau,
 want JHWH heeft gesproken.

[7] וַיִּרְשׁוּ הַמָּגֵב אֶת־הַר עֵשָׂו 19aA
 [5] וְהִשְׁפִּילָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים 19aB
 [5] וַיִּרְשׁוּ אֶת־שׂוּדָה אֶפְרַיִם 19aC
 [2] וְאֵת שׂוּדָה שְׁמֵרוֹן 19aD
 [1] וּבְנִימָן אֶת־הַגִּלְעָד: 19b

¹⁹ Waarom in BHQ geen spatie?

²⁰ Renkema: de *geresj* is op zichzelf te zwak als colondeler, maar ook hier geldt het argument van enjambement.

[Die van]²¹ het zuiden zullen de berg van Ezau in bezit nemen

en [die van] het laagland de Filistijnen.

Zij zullen in bezit nemen het veld van Efraïm en het veld van Samaria

en Benjamin [zal] Gilead [in bezit nemen].

	וְגֵלַת הַחֲלִי-הַזֶּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל ²²	20aA
[5]	אֲשֶׁר-כְּנַעֲנִים עַד-צָרְפָּת	20aB
[2]	וְגֵלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בְּסַפְרָד	20aC
[1]	יְרִשׁוּ אֶת עַרְי הַנְּגָב:	20b

En dit ballingenleger van de kinderen van Israël

[zullen in bezit nemen] wat van de Kanaänieten was tot aan Tsarfat

en de ballingen uit Jeruzalem [die zich bevinden] in Sefarad

zullen de steden van het zuiden in bezit nemen.

[5]	וְעָלוּ מִוְשָׁעִים בְּתַר צִיּוֹן	21aA
[2]	לְשֹׁפֵט אֶת-תַּר עֲשׂוֹ	21aB
[1]	וְהִיטָה לִיהוּדָה הַמְּלוּכָה:	21b

En verlossers zullen de berg Sion bestijgen

om de berg van Ezau te richten;

en het koningschap zal van JHWH zijn.

1.2. Tekstkritiek

1bB: שָׁמְעוּנוּ ('wij hebben gehoord', 1^e pers. pl.), zo ook de tekst uit Muraba'at, Vulgata, Peshitta en Targum; de LXX heeft ἤκουσα ('ik heb gehoord', 1^e pers. sg.) geassimileerd aan Jer. 49: 14. De MT van Ob. 1 heeft de *lectio difficilior*, die ik daarom volg. Vgl. ook Jer. 6: 24.²³

²¹ Toevoeging (2x) in 3pl. naar analogie van vers 17. Zie hieronder 1.2., opmerkingen bij de vertaling.

²² Deze versafbakening vindt geen steun in de BHQ en überhaupt niet in de MT. Met Renkema kies ik vanwege de symmetrie voor een zelfde afbakening als in het voorgaande en het volgende vers.

²³ Hans Walter Wolff, *Obadja, Jona*, BKAT, Neukirchen-Vluyn, 1977, 15.

4aB: עֲשֵׂה lijkt als pt. pass. niet te passen in de context, maar is mogelijk geconstrueerd naar analogie van de ongeveer gelijkkluidende frase in Num. 24: 21.²⁴ De LXX heeft $\theta\eta\varsigma$ (coni.aor.2sg. van $\tau\acute{\iota}\theta\eta\mu\iota$, stellen) en op basis daarvan lezen sommigen עֲשֵׂה (2m.sg.).²⁵ Dat zou dan ook aansluiten bij de grammaticale vorm עֲשֵׂה in 4aA. Deze lezing is echter onnodig.²⁶

7bA: Omdat het lastig is om לֶחֶם zondermeer betekenisvol in te passen in de context laat de LXX het weg: ... $\acute{\alpha}\nu\delta\rho\epsilon\varsigma$ $\epsilon\iota\rho\eta\nu\iota\kappa\omicron\iota$ σου $\acute{\epsilon}\theta\eta\kappa\alpha\nu$ $\acute{\epsilon}\nu\epsilon\delta\rho\alpha$ $\acute{\upsilon}\pi\omicron\kappa\acute{\alpha}\tau\omega$ σου οὐκ $\acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu$ $\sigma\acute{\upsilon}\nu\epsilon\sigma\iota\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma$... - ‘de mannen waarmee jullie in vrede leefden; zij zetten een valstrik onder jullie, ze hebben geen verstand.’ לֶחֶם zou kunnen herinneren aan het idioom van Ps. 41: 10 (9) en een synthese van twee wortels: לָחַם en אָכַל .²⁷ De MT vocaliseert לֶחֶםְךָ , ‘jouw brood’. De minst verstrekkende en daardoor plausible suggestie is dat er bij wijze van *homoiarcton* een woord is weggevallen en dat je zou moeten lezen: $\text{לֶחֶםְךָ אָכַלְתָּ}$, ‘zij die jouw brood aten’.²⁸ Dat past uitstekend in het geheel: er is een parallellie tussen $\text{אֲנִשֵׁי בְרִיתְךָ}$ (7aB), $\text{אֲנִשֵׁי שְׂלֹמְךָ}$ (7aC) en לֶחֶםְךָ (7bA). לֶחֶםְךָ volgt dan in concatenatie op שְׂלֹמְךָ . Een soortgelijke constructie vinden we ook in Klaagl. 1: 1. In de context van een verbond(smaaltijd) is brood geen vreemd begrip.²⁹

Ob. 20aA: De LXX ($\eta\ \acute{\alpha}\rho\chi\eta$) en de Peshitta interpreteren הִתְחַל als een hifil van חָלַל (‘beginnen’). Er is echter geen tekstueel bewijs voor een alternatieve lezing van הִתְחַל , ook niet voor de door BHS voorgestelde emendatie הִתְחַל .³⁰

1.3. Opmerkingen bij de vertaling

Vers 1: De woorden $\text{כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה}$ (‘messenger formula’ of ‘Botenformel’)

²⁴ BHQ, 89*

²⁵ Vgl. ook Renkema, *a.w.*, 119.

²⁶ Ben Zvi, *a.w.*, 64.

²⁷ “Zelfs de man met wie ik *in vrede leefde*, op wie ik vertrouwde, die mijn brood at, heeft mij hard nagetrapt.”

²⁸ Zo Raabe, *a.w.*, 152.

²⁹ Renkema, *a.w.*, 132-133.

³⁰ Zie BHQ, 90*

De tekst van dit vers geeft aanleiding tot verschillende vertalingen. De HSV lijkt “Een bericht hebben wij gehoord (...) ten strijde!” te beschouwen als tussenzin. Zo ook de NBV, die de woorden “Dit is wat God, de HEER, over dat volk zegt:” aan het einde van het vers plaatst, zodat Ob. 2 daar naadloos op aansluit als zijnde de directe rede van JHWH. De plaats van de ‘messenger formula’ is inderdaad onverwacht – zo Ben Zvi - omdat deze niet zoals gewoonlijk gevolgd wordt door goddelijke directe rede.³¹ Dit probleem is in twee richtingen op te lossen door aan te nemen dat a) de ‘messenger formula’ een latere toevoeging is, of b) dat in de originele tekst de formule direct aansloot op het begin van vers 2. Beide ideeën voldoen wat Ben Zvi betreft niet omdat ze de tekstuele onderbouwing missen.³² De formule ‘Zo zegt de Heer JHWH’ wil het hele boekje karakteriseren als profetie.³³ Omdat volgens Rudolph de ‘Jahwerede’ (Ob. 2 vv.) onmogelijk heeft kunnen beginnen met “een bericht hebben wij van Jahwe gehoord”, moeten deze woorden in de huidige tekst gezien worden als “eine *Parallele zur Botenformel*.”³⁴ Het feit dat de masoreten een *revia* plaatsten boven לְאָדוֹם geeft aan dat de zin hierna doorloopt en dat “zo zegt de Heer JHWH over Edom” niet gezien moet worden als opschrift boven de profetie;³⁵ zo bezien fungeert Ob 1b niet als een tussenzin.

Wie Ob 1b wel als tussenzin beschouwt, zou לְאָדוֹם moeten vertalen met ‘tot Edom’.³⁶ Het voorzetsel לְ kan zowel ‘tot’ als ‘over’ of ‘betreffende’ betekenen.³⁷ Wie integraal vertaalt, kan niet om het maken van keuzes heen.³⁸ ‘over Edom’ doet hier m.i. het meest recht aan de inhoud van het boekje Obadja.

³¹ Ben Zvi, *a.w.*, 21.

³² *Idem*, 26.

³³ *Idem*, 28; vgl. Wilhelm Rudolph, *Joel-Amos-Obadja-Jona*, Gütersloh 1971, 301.

³⁴ Rudolph, *a.w.*, 301.

³⁵ Caspari, *a.w.*, 55.

³⁶ *Idem*, 56.

³⁷ P. Joüon en T. Muraoka, *A Grammar of Biblical Hebrew*, Third Reprint of the Second Edition, with Corrections, Roma 2011, §133d, 458.

³⁸ Ben Zvi, *a.w.*, 25, vindt dat de onmiddellijke literaire context niet toestaat om voor een van de beide lezingen te kiezen. Deze dubbelzinnigheid past bij de communicatie binnen de triade JHWH, Edom en Israël en roept vragen op als: spreekt JHWH *met* en zendt Hij profeten *tot* Edom, of zendt JHWH profeten *om Israël te informeren over het lot van Edom*, of *beide*?

Vers 3: Onder invloed van שָׁרְתוֹ en קְלָבוֹ vult de HSV 3m.sg. in: “*hij* die woont in rotskloven, in *zijn* hoge verblijfplaats, *hij* die zegt in zijn hart:” Stuart geeft het eerste participium letterlijk weer: “*Dwellers* in crevices of rock, whose home is in the height. Who think to yourself, “Who can bring me down to the ground?””³⁹ Een goed alternatief vormt de vertaling van Renkema: “die nestelt in de rotskloven van zijn hoge woning, en in zijn hart zegt: Wie zal mij ter aarde neerhalen?”⁴⁰ Het natuurlijkst is het de in vers 2 ingezette rede in 2^e pers. sg. te volgen.

Vers 4aB: HSV: “al bouwde u uw nest tussen de sterren”; NBV: ‘al bouw je je nest in de sterren’. Om de qal pt. pass.m.sg. (שִׁים, שָׁיַם) te honoreren vertaal ik ‘en al zou jouw nest geplaatst zijn tussen de sterren’.⁴¹

Vers 5: NBV en HSV vertalen met ‘komen’. Omdat het hier gaat om een qal pf. van בָּוֵא, vertaal ik met ‘kwamen’.⁴² Alternatieven: ‘zouden komen’ of: ‘gekomen waren’.⁴³ De tussenvoeging moet dan ook weergegeven worden met ‘hoe *werd* je verdelgd’.

Vers 6: ‘Hoe is Ezau doorzocht’ kun je vanwege het ni.pf.3pl. נִהְפְּשׁוּ ook vertalen met ‘hoe zijn die van Ezau doorzocht.’

Vers 7: zij [die] jouw brood [aten] zetten ‘een val’ onder jou. Het znw. מְזוֹר komt op vier plaatsen voor: in Jer. 30: 13 en Hos. 5: 13 (2x) in de betekenis van ‘gezwel’. Concordant aan deze plaatsen vertaalt de SV in Ob. 7 met ‘gezwel’, maar de meeste vertalingen geven de voorkeur aan ‘val’ of ‘valstrik’.⁴⁴ Hiervoor pleit de context: מְזוֹר wordt gevolgd door תַּהֲרִיבֵהּ, ‘onder jou’.

³⁹ D. Stuart, *Hosea – Jonah*, WBC 31, Waco 1987, 410.

⁴⁰ Renkema, *a.w.*, 65.

⁴¹ Vgl. Renkema, *a.w.*, 119.

⁴² Zo ook Stuart, *a.w.*, 410; KJV e.a.

⁴³ Zo Keil, *a.w.*, 257.

⁴⁴ De etymologie van מְזוֹר is onzeker. Gesenius (*Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das alte Testament*, 18. Aufl. 3. Lieferung, Berlin-Heidelberg 2005, 653) bespreekt מְזוֹר onder twee lemma’s. In het eerste geval wordt מְזוֹר in verband gebracht met de √זר of זרר (‘uitdrukken’, ‘verdorven zijn’, ‘etterende wond’). Het tweede betekenisveld associeert מְזוֹר via het Akkadische *mazuru* met een vollerstok of drukbalk, via het Syrische *mazor* met stok, knuppel. Via deze route kunnen de √זר en זרר misschien zo iets als

Vers 9-10: Waar plaats je het woord מִקְטָל, ‘door moord’? In de MT staat het aan het einde van vers 9. Niettemin plaatsen LXX, Peshitta en Vulgata het aan het begin van vers 10. Zo ook o.a. Renkema. Hij heeft een vooral theologisch argument; dat komt bij par. 1.4 aan de orde.⁴⁵

Het literaire argument om van de MT af te wijken is sterker.⁴⁶ Vanwege de prepositie מִן in מִקְטָל en מִן הַמָּוֶט is het heel verleidelijk om deze woorden naast elkaar te zetten: מִקְטָל מִן הַמָּוֶט “Om moord, om geweld tegen je broeder Jakob...” Maar dan zou je wel een ׀ verwachten voor מִן הַמָּוֶט. Bovendien kun je het voorzetsel ook beschouwen als schakel tussen Ob. 9 en 10. Wel is het zo dat bij plaatsing van מִקְטָל aan het begin van Ob. 10 de parallelle tussen Ob. 8 en 9 vervolmaakt wordt: beide verzen eindigen dan met מִתְּהַר עֵשָׂו. Bij gebrek aan tekstuele tegenargumenten volg ik evenwel de MT.

Vers 11: ‘Op de dag dat jij tegenover [hem] stond - [toen was]⁴⁷ ook jij een van hen.’ Het zelfstandig naamwoord הִילֹלִים komt hier en in vers 13 voor. De basisbetekenis van הִילִל is ‘sterkte’, ‘kracht’. Al naar gelang de context komen betekenissen in beeld als (‘leger)macht’, ‘capabiliteit’, ‘potentie’, ‘bezittingen’, ‘welvaart’, en dergelijke.⁴⁸ Soms heeft dat betrekking op “the ‘substantial’ members of a certain society,” de bestuurlijke bovenlaag van een stad (vgl. Neh 3: 34), aldus Ben Zvi.⁴⁹ Om de meerduidigheid van הִילִל te honoreren zou ik het liefst met Ben Zvi vertalen met ‘sterkte’, maar dat vind ik praktisch gezien te onbepaald. Volgens Na’aman vereist de combinatie met שָׁבָה hier in Ob. 11 de vertaling *leger*, terwijl in Ob. 13 הִילִל in verbinding met שָׁלַח vertaald dient te worden met *bezittingen, buit*.⁵⁰ Ik denk dat dat niet noodzakelijk zo hoeft te zijn. Niehaus stelt juist dat de combinatie הִילִל met שָׁבָה veronderstelt dat het hier om *buit* gaat. Hij maakt dat mijns inziens aannemelijk door te verwijzen naar Jes. 8: 4,

vastbinden betekenen. Is een מְזוֹרָר dan een vanginstrument, een valstrik? LXX heeft ἔνεδρα, hinderlaag.

⁴⁵ Renkema, *a.w.*, 141-145.

⁴⁶ Zie bv. Wolff, *a.w.*, 17.

⁴⁷ Keil. *a.w.*, 258: het werkwoord is weggelaten “um das Ereignis als unmittelbar vor sich gehend zu vergegenwärtigen.”

⁴⁸ Robin Wakely, “הִילִל”, in: *NIDOTTE 2*, 116-125.

⁴⁹ Ben Zvi, *a.w.*, 133.

⁵⁰ Nadav Na’aman, *The Prophecy of Obadiah in Historical Perspective*, in: Bob Becking (ed.), *Obadiah*, Sheffield 2016, 17.

10: 14 en Ez. 26: 12.⁵¹ Ook Keil vertaalt beide keren met *Gut*,⁵² NBV met *bezittingen* ; HSV daarentegen heeft twee keer *leger*.

Vers 12-14 De vertaling van Ob. 12-14 levert discussie op. De SV geeft weer in voltooid verleden toekomstige tijd: ‘Toen zoudt gij niet gezien hebben op ...’; NBG 1951 en WV95 in onvoltooid tegenwoordige tijd: ‘Zie niet ...’ resp. ‘... u moet niet...’. NBV en HSV geven weer in voltooid verleden tijd (plusquamperfectum): ‘je/u had niet mogen...’; de King James Version in past perfect: ‘But thou shouldst have not looked on ...’. Mijns inziens doet de keuze voor vertaling in onvoltooid tegenwoordige tijd het meest recht aan de grammatica. Maar daarmee is de spanning niet opgelost. In par. 1.4 ga ik hier verder op in.

Vers 16: ‘Want zoals jullie gedronken hebben...’ De NBV vult in: ‘zoals jullie, volk van Jakob, (...) moesten drinken...’. De HSV geeft het subject correct weer met ‘u’: dat veronderstelt de Edomieten. De *flow* van de tekst in de verzen 10-14 volgend, lijkt het niet passend om ‘volk van Jakob’ in te lezen. Wellicht is de keuze van de NBV ingegeven door het feit dat de hier in vers 16 geadresseerde niet (zoals steeds in 10-15) in 2 sg. maar in 2 pl. wordt aangesproken. Renkema stelt terecht dat “bij een collectivum pluralis en singularis kunnen alterneren”,⁵³ maar dat is geen sterk argument op basis waarvan je aanneemt dat hier opeens Juda zou worden aangesproken.

Vers 17: וְהָיָה קָדֶשׁ Opties: HSV (vgl. NBV): ‘die zal een heilige plaats zijn’; Van Midden: ‘het zal worden een heiligdom.’⁵⁴ Met Renkema vertaal ik: ‘hij zal heilig zijn.’⁵⁵ Zowel het Hebreeuwse קָדֶשׁ als het Griekse ἅγιον hebben beide betekenissen in zich: heiligheid en heiligdom.

Vers 17bA: וְיִרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב geef ik vanwege het pf.cons. 3pl. van יָרַשׁ (in bezit nemen) weer met ‘en die van het huis van Jakob’

⁵¹ Jeffrey J. Niehaus, *A Commentary on Obadiah, Jona, Micah, Nahum, Habakkuk*, Thomas Edward McComiskey (ed.), *The minor Prophets series, Volume Two*, 529.

⁵² Keil, *a.w.*, 261, 262.

⁵³ Renkema, *a.w.*, 174.

⁵⁴ Van Midden, zie noot 51.

⁵⁵ *Idem*, 183.

Vers 19: NBV: ‘Het volk van Jakob zal de Negev en het bergland van Esau in bezit nemen, het heuvelland en het gebied van de Filistijnen, en ook de gebieden van Efraïm en Samaria, en Benjamin en Gilead.’ Dit geen vertaling maar een parafrase.

Mijn vertaling komt overeen met de HSV⁵⁶: ‘[Die van]⁵⁷ het zuiden zullen de berg van Ezau in bezit nemen en [die van] het laagland de Filistijnen. Zij⁵⁸ zullen in bezit nemen het veld van Efraïm en het veld van Samaria en Benjamin [zal] Gilead [in bezit nemen].’

Vers 20: ‘En dit ballingenleger van de kinderen van Israël [zullen in bezit nemen] wat van de Kanaänieten is tot aan Tsarfath en de ballingen uit Jeruzalem [die zich bevinden] in Sefarad zij zullen in bezit nemen de steden van het zuiden.’ In 20a mist zowel een werkwoord bij het object ‘wat van de Kanaänieten is tot aan Tsarfath’ als ook de object-marker וְאֵת .

Raabe geeft een mogelijke reconstructie op basis van parallelie van de versdelen:⁵⁹

subject	direct object:
dit ballingenleger van de kinderen van Israël	de Kanaänieten tot aan Tsarfath
de ballingen uit Jeruzalem	de steden van het zuiden

Ob. 20 is de enige plaats waar de orthografische vorm גְּלוֹת voorkomt (20aA en 20aC); in alle andere gevallen vinden we גְּלוֹת .

Hoe vertaal je הַגְּלוֹתִים ? Zoals we eerder zagen is er geen tekstueel bewijs voor een alternatieve lezing van הַגְּלוֹת , dus ook niet voor de door BHS voorgestelde emendatie הַגְּלוֹת . Renkema kiest daarvoor omdat hij niet kan inzien waarop in dit verband het alternatief ‘leger’, ‘vermogen’ of ‘kracht’ kan slaan. Het zou gaan om Chalach, een van de plaatsen waarnaartoe de inwoners van Samaria door de Assyriërs gedeporteerd waren (1 Kon. 17: 6).⁶⁰ Daarmee zou ‘Israël’ hier

⁵⁶ Vgl. ook Keil, *a.w.*, 268; Raabe, *a.w.*, 255; Ben Zvi, *a.w.*, 202.

⁵⁷ De toevoeging [die van] (2x) in 3pl. is gedaan naar analogie van vers 17bA.

⁵⁸ N.l. ‘die van het laagland’.

⁵⁹ Raabe, *a.w.*, 262.

⁶⁰ Zo ook Daniel I. Block, *Obadiah*, ECOT-series, Grand Rapids 2013, 99. Hij vertaalt:

“And as for the exiles of Halah, belonging to the people of Israel [they will dispossess] the Canaanites as far as Zarephath;

And as for the exiles of Jerusalem, who are in Sepharad they will possess the towns of the Negev.”

verwijzen naar het Tienstammenrijk.⁶¹ Met Raabe ga ik ervan uit dat **הקל** een defectieve spelling is van **היל**.⁶²

De tekst van Ob. 20 wordt sec gevormd door twee subjecten, een werkwoord en een object:

En dit ballingenleger van de kinderen van Israël - waarvan geldt dat het Kanaänieten zijn tot Tsarfat en de ballingen uit Jeruzalem die zijn in Sefarad - zullen in bezit nemen de steden van het zuiden.

Raabe: Waarom is er sprake van twee groepen die de Negev zullen bezitten? Dat ballingenleger van de kinderen van Israël, etc., zijn dat noordelijke stammen die met de Kanaänieten geassimileerd zijn?⁶³ Misschien is bedoeld dat ze zich bevonden onder de Kanaänieten, maar dan verwacht je het voorz. *b^e* voor *kena'anim*. In 20a mist ook een werkwoord; in het licht van Ob. 19 zou dat **יָרְשׁוּ** kunnen zijn. Echter, waarom mist dan ook de object-marker? En is **אֲשֶׁר** een corruptie van **יְרֵשׁוּ**? Het blijft gissen, maar met inachtneming van de parallelstructuur van de beide vershelften lijkt de gekozen oplossing plausibel.

1.4. Exegese

In deze paragraaf geef ik een exegese per vers; beknopt voor zover de inhoud niet direct een rol speelt in de dateringskwestie, uitgebreider ga ik in op exegetische kwesties die daar wel betrekking op hebben. De profetie van Obadja is gericht tegen Edom/Ezau, die geweld gebruikte tegen broedervolk Israël/Jakob en als gevolg daarvan wordt uitgeroeid. De leden van het huis van Jakob zullen hun bezittingen, die zij waren kwijtgeraakt, weer in bezit nemen. Vanaf de berg Sion zal de berg van Ezau worden gericht, en het koningschap zal zijn van JHWH.

Vers 1a. Het opschrift boven de profetie luidt: **הַזֶּוֹן עֲבֹדָה**. Een **זוֹן** is een 'visioen' of 'gezicht'. Het ww. **הִזָּה** betekent 'zien', 'schouwen'. Op alle 34 plaatsen waar **זוֹן** voorkomt, is dat in

⁶¹ Renkema, *a.w.*, 193, 194. Raabe, *a.w.*, 264: het gaat hier om de mensen van Israël en Juda.

⁶² Raabe, *a.w.*, 263.

⁶³ Raabe, *a.w.*, 261-262. Voor dat laatste opteert Keil, *a.w.*, 270: “אֲשֶׁר-כִּנִּי kann nur bedeuten: welche Canaaniter sind. Dies gibt als Apposition zu **יְרֵשׁוּ** keinen erträglichen Sinn. Denn Canaaniter können die Söhne Israels nur heißen, wenn sie das Wesen Canaans angenommen hatten. Solche haben aber keinen Teil am Heile und keine Rückkehr in das Land des Herrn zu erwarten.“

verband met profetie, godsopenbaring. Als opschrift vinden we het in Jes. 1:1; als typering in Nah. 1: 1, Hab. 2: 2 en 3 en andere plaatsen.⁶⁴

Wie is Obadja? De Hebreeuwse Bijbel noemt twaalf Obadja's. Deze naam betekent 'dienaar van JHWH'. Raabe: de frase *וְיָזַן עֲבַדְיָהוּ* veronderstelt dat de hierna volgende profetische uitspraken gedaan zijn door een historische persoon die Obadja heet.⁶⁵ Bič gaat van het tegendeel uit: Obadja zou een symbolische naam zijn voor een fictieve figuur die staat voor het volk Israël.⁶⁶ Ook Ben Zvi denkt dat Obadja niet zozeer een historische figuur is, maar dat deze naam voor de (her)lezers een evocatieve functie heeft. Hij zou het beeld oproepen van de officier van koning Achab, een vrome Noord-Israëliet die een duidelijke "Zion/Jerusalem centered theology" erop nahield; die begreep wat een enorme impact van de val van Jeruzalem zou hebben; die (het Tweestammenrijk) Juda zag als representatief van Jakob, de broer van Ezau.⁶⁷ Ik ga er met Raabe, Renkema en anderen van uit dat Obadja een historische persoon is omdat er geen dwingende reden is om te veronderstellen dat dat niet zo is.⁶⁸ Tegelijk geldt: "Deze profeet doet zijn naam, 'dienaar van de HEER', eer aan. Zijn persoon verdwijnt volledig achter de boodschap die hij namens God moet brengen."⁶⁹

Vers 1bB: *וְשָׁמְעוּ עָמָּנוּ מֵאֵת יְהוָה* - wij hebben een bericht gehoord van JHWH. Vanwaar de pl. *וְשָׁמְעוּ*? Ettelijke exegeten menen dat Obadja zich één weet met zijn volksgenoten of met de cultusgemeenschap waarin hij spreekt.⁷⁰ Volgens Renkema bezigt Obadja het pluralis omdat hij zichzelf in de profetische successie beschouwt als één met Jeremia (49: 14), die deze boodschap als eerste hoorde en dus begrijpelijkerwijs in de singularis sprak. Juist dit enkelvoud bij Jeremia zou de gedachte dat beide profeten op een oudere bron teruggrijpen niet plausibel maken. Bovendien zou het meervoud van Obadja erop wijzen "dat hij zich hoedt voor profetisch plagiaat."⁷¹ Deze gedachtegang en vooral deze laatste opmerking is onbevredigend. Ook ga ik

⁶⁴ Raabe, *a.w.*, 93, 94.

⁶⁵ Raabe, *a.w.*, 94.

⁶⁶ Bič, *Zur Problematik des Obadjah*, Leiden 1953, 13-17.

⁶⁷ Ben Zvi, *a.w.*, 13-19, 38-39.

⁶⁸ Renkema, *a.w.*, 98-99.

⁶⁹ Klaas Spronk, Joël, Obadja, Nahum, Habakuk, Sefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi, in: Jan Fokkelman en Wim Weren (red.), *De Bijbel literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*, Zoetermeer/Kapellen, 2003, 298.

⁷⁰ Renkema, *a.w.*, 105, Raabe *a.w.*, 113.

⁷¹ Renkema, *a.w.*, 106.

niet mee met de opvatting van Ben Zvi, die (stelt dat de tekst) ‘ambiguity’ en ‘indeterminacy’ prefereert boven eenduidigheid. Hij concludeert dat deze tekst beter te verstaan is als een herinnering aan het (eerder) gehoorde dan als een profetisch auditieverslag.⁷² Veel aannemelijker is het mijns inziens om deze pluralis inderdaad te verklaren vanuit de gedachte dat de profeet zichzelf niet als individu beschouwt maar als profetische representant van zijn volk. Door hem heeft Israël de boodschap vernomen en zal haar vernemen.⁷³

1bC-D heeft zijn parallel in Jer. 49: 14

Ik heb een bericht gehoord van de HEERE,
een gezant is uitgezonden onder de heidenvolken:
Verzamel u, kom ertegen op,
sta op voor de strijd!

en alludeert aan Jo. 3: 9.11:

9 Roep dit uit onder de heidenvolken:
Verklaar de oorlog!
Wek de helden op!
Laten zij aantreden en oprukken, alle strijdbare mannen!
11 Snel te hulp en kom,
alle heidenvolken van rondom,
verzamel u!
HEERE, laat Uw helden daarheen afdalen!

Vers 1bC: en een boodschapper is gezonden (שָׁלַח) onder de volken. Jer. 49: 14 leest שָׁלַח (qal.pt.pass.) dat volgens Renkema waarschijnlijk als een perfectum profeticum beschouwd moet worden en dus als iets dat feitelijk nog moet gebeuren. “Obadja verandert dat in een *pu’al* perfectum 3m/sg.” Ook deze pual-vorm heeft een perfectische betekenis, maar zou suggereren dat het gebeuren reeds in gang is gezet. En dat zou het pleit voor een datering rond 554/3 versterken.⁷⁴ Dat de mobilisering van de volken reeds gaande is op het moment dat deze woorden worden uitgesproken sluit ik niet uit. Ik deel niet de visie van Renkema dat het hier dus zou gaan om de mobilisatie (sec) van de troepen van Nabonidus⁷⁵ of het inzicht van

⁷² Ben Zvi, *a.w.*, 31.

⁷³ Caspari, *a.w.*, 10, 56.

⁷⁴ Renkema, *a.w.*, 108.

⁷⁵ Renkema, *a.w.*, 26.

Na'aman dat het hier zou gaan om (sec) de Babylonische troepen.⁷⁶ Ik zou het breder willen trekken: het is en-en. De ondergang van Edom staat in het kader van de dag van JHWH over alle volken; dat veronderstelt een gebeuren dat de enkele oorlog overstijgt.⁷⁷

1bD “Sta op! laten wij opstaan tegen haar tot de strijd.” Jer. 49: 14 zegt dan:

Verzamel u, kom ertegen op,

Sta op voor de strijd!

Renkema stelt dat de tekst van Obadja “alleen te verstaan” is als een contractie van de tekst van Jeremia, die de boodschap van de bode “veel uitvoeriger” weergeeft. Daarom moet volgens hem Obadja wel van Jeremia afhankelijk zijn. De samentrekking (Obadja vat het jeremiaanse ‘verzamel u’, ‘kom ertegen op’ en ‘sta op voor de strijd’ samen in het ene ‘sta op’) heeft ook inhoudelijke consequenties: in Jeremia is de oproep veel nadrukkelijker, alsof de volken sterk aangespoord moeten worden, terwijl Obadja volstaat met ‘sta op!’ Dat zou betekenen “dat voor Obadja de strijd tegen Edom reeds op handen is.” De exegese van Renkema komt voort uit zijn literaire analyse; hij beschouwt de versvoet קָוַמְרֵי als een colon. Dat is niet noodzakelijk. Ten eerste geeft Renkema toe dat de t^ebir niet een sterke scheidende kracht heeft en ten tweede kun je het betreffende zinsdeel ook zo opvatten als dat de bode de volken oproept om samen (met hem) op te staan tot de strijd.⁷⁸ En dan vervalt de beschouwing van Renkema bij colon 1cA als argument voor datering.

Ob. 1bD heeft het vrouwelijke עֲלֵיָהּ, tegen *haar*. Nogalski ziet hierin een bewijs voor de prioriteit van Jeremia. Obadja noemt nergens Edom als vrouwelijke entiteit, terwijl עֲלֵיָהּ bij Jeremia slaat op Bozra.⁷⁹ Renkema ziet hier geen probleem: het gaat hier om Edom als geografische grootheid en niet als volk.⁸⁰ Mijn vraag aan Renkema is: kan dat, oorlog voeren tegen een geografische grootheid?

Vers 2. ‘Zie, Ik heb jou klein gemaakt onder de volken’. Het pf. יִתְקַטֵּן (‘ik heb jou gemaakt’) is

⁷⁶ Na'aman, *a.w.*, 30.

⁷⁷ Zie onder, de exegese van vers 15.

⁷⁸ Renkema, *a.w.*, 108-109, 43.

⁷⁹ Nogalski, *Redactional Processes*, 69, Idem, *Perspectives on the Formation of the Book of the Twelve*, 98.

⁸⁰ Renkema, *a.w.*, 109.

op te vatten als *perfectum profeticum*.⁸¹ Het toekomstige gebeuren is absoluut zeker en wordt daarom als reeds een feit voorgesteld. Renkema vertaalt: ‘zie, ik maak je klein onder de volken’⁸²; Niehaus laat het perfectum in de vertaling staan.⁸³ Dat heeft ook mijn voorkeur, omdat zo het profetisch perfectum - dat het gesprokene extra krachtig maakt - zichtbaar blijft. Raabe en Block wijzen erop dat het bijwoord יָקַט in dit verband begrepen dient te worden als een sociologisch statement dat refereert aan de zwakke status van Ezau onder de volken. In de betekenis van ‘reductie van een populatie’ wordt doorgaans de wortel מַעַט ⁸⁴ ‘klein zijn’, ‘verminderen’, ‘reduceren’, gebruikt.⁸⁵

Ob. 2 heeft zijn parallel in Jer. 49: 15:

Want zie, Ik heb u klein gemaakt onder de heidenvolken,
veracht onder de mensen.

Renkema beschouwt de tekst van Obadja als een aanpassing van die van Jer. 49: 15. Hij zou aangevuld hebben met יָקַט (zeer) om de mate van die verachting sterk te beklemtonen; een “wijziging die lijkt te zijn ingegeven door de ernstige misdaden van de Edomieten jegens Juda na 587. Daarop heeft Obadja het oog. Verder kan zijn wijziging mede geïnspireerd zijn door de ontwikkelingen die hij mag waarnemen op het wereldtoneel, namelijk dat de volken, met voorop de sterke wereldmacht der Babyloniërs, zich opmaken om Edom te attaqueren.”⁸⁶ Deze vermeende aanvulling lijkt mij een te smalle basis om hierop een dergelijk betoog te bouwen.

Vers 3 en 4 hebben hun parallel in Jer. 49: 16

De schrik voor u heeft u bedrogen,
de overmoed van uw hart,
u die woont in rotskloven,

⁸¹ Het *perfectum profeticum* is niet een grammaticaal perfectum, maar een stijlmiddel, zo Joüon-Muraoka § 112h (335). De auteurs geven als voorbeelden: Jes. 9: 1 (‘the people who walked in darkness *will see* a great light’) en 5 (‘a child *will be born* for us, a son *will be given*’). Deze perfecta worden in o.a. HSV, SV, NBV, NBG51 en WV95 niet consequent in de toekomstige tijd vertaald.

⁸² Weiser, *a.w.*, 201, 208, 210; Renkema, *a.w.*, 111; Aalders, *a.w.*, 22; NBV, WV95 en NBG51.

⁸³ Niehaus, *a.w.*, 515-516.

⁸⁴ M. Daniel Carroll R., "מעט", in: *NIDOTTE II*, 1016-1017.

⁸⁵ Raabe, *a.w.*, 121; Block, *a.w.*, 59.

⁸⁶ Renkema, *a.w.*, 112.

u die zich vastklemt aan hoge heuvels.
Al zou u uw nest zo hoog maken als de arend,
vandaar zal Ik u neerhalen,
spreekt de HEERE.

3aA “de hoogmoed van jouw hart heeft je misleid” vertaalt Renkema met “de overmoed van uw hart misleidt u”. Hij doet dat met goed recht, “omdat het een overmoed betreft die (...) nog steeds voortduurt.” Edom schat zijn eigen veiligheid verkeerd in. De parallelle tekst Jer. 49: 16 - “de *schrik* (חִירָהּ) ⁸⁷ voor u heeft u misleid” - zegt dat Edom overmoedig is doordat hij wist hoe zijn defensie (afschrikking) werd ingeschat. “Dat Obadja dit element van schrik weglaat, moet wel zijn ingegeven door de op gang gekomen beweging van de volken tegen Edom. Ze laten zich niet meer tegenhouden door de ongenaakbare ligging van het land.”⁸⁸

חִירָהּ, is een hapax. Het kan niet zo zijn, aldus Ben Zvi, dat Obadja dit woord vermeed omdat hij het niet begreep, want de wortel פִּלַּח is van meerdere plaatsten bekend. De aan- of afwezigheid van חִירָהּ kan niet beschouwd worden als een goede indicator van de relatieve datering van deze plaatsen en nog minder van historische gebeurtenissen zoals de vernietiging van Jeruzalem. De achterliggende vooronderstelling van Ben Zvi is, dat de directe en historisch betrouwbare referentie tussen de claim van de tekst en de historische omstandigheden ten tijde van de samenstelling ervan zeer problematische claim is in de profetische literatuur, en vooral in de profetieën tegen de naties.⁸⁹

Vers 4aB “dient als extra verzekering en bemoediging van zijn toehoorders dat niet Edoms hoogte beslissend is, maar het handelen van JHWH” aldus Renkema, die deze colon beschouwt als een aanvulling op de Jeremiatekst.

Vers 5-6: Edom wordt helemaal leeggeplunderd. Dat is een gewelddadig gebeuren. Dieven stelen wat van hun gading is en druivenplukkers laten altijd een nalezing hangen, maar Ezau werd verdelgd (5aC), zijn schuilplaatsen uitgekamd (6b).

Evenals in vers 2 is hier in vers 5, 6 en 7 sprake van *perfecta profetica*. Vers 5: “als er dieven bij jou kwamen”; “hoe werd je verdelgd”; “als er druivenplukkers bij jou kwamen”. Vers 6:

⁸⁷ חִירָהּ (hitpaël): vrees, terreur, van de wortel פִּלַּח, trillen, beven.

⁸⁸ Renkema, *a.w.*, 113-114; Nogalski, *Redactional processes*, 63; kritiek hierop bij Ben Zvi, *a.w.*, 54n36.

⁸⁹ Ben Zvi, *a.w.*, 54.

“hoe is Ezau doorzocht, zijn schuilplaatsen uitgekamd.” Vers 7: “naar de grens zonden zij jou”, “zij misleidden jou, zij overweldigden jou”.

De parallel van Ob. 5-6 is Jer. 49: 9-10:

9. Als er druivenplukkers bij u komen,
laten zij dan geen nalezing over?
Als er dieven in de nacht komen,
zouden zij dan geen verderf aanrichten tot zij genoeg hebben?
10 Ik echter, Ik zal Ezau ontbloten,
Ik zal zijn verborgen plaatsen blootleggen,
zodat hij zich niet kan verstoppen.
Zijn nageslacht wordt verdelgd, evenals zijn broers
en zijn burens – en hij is er niet meer.

Renkema ziet in Obadja 5a een intensivering van de profetie van Jeremia⁹⁰ en contrastvergroting: eerst de (vredelievende) wijnlezers, dan de dieven ofwel gewelddadige soldaten die een totale plundering plegen.⁹¹

De verzen 7-9 vertellen hoe het tot de uitroeiing van Edom komt.

Vers 7: de bondgenoten bij wie Edom hulp vraagt, sturen diens gezanten weg en zetten hen de grens over. Ze worden niet alleen in de steek gelaten maar ook verraden. Gevolg: Edom is radeloos.

Vers 8: de woorden בְּיוֹם הַהִיא grijpen enerzijds terug op het gebeuren in vers 7 en anticiperen anderzijds op vers 15. ‘die dag’ is dus de dag dat JHWH het oordeel over Edom voltrekt en de dag van het gericht over alle volken.⁹² JHWH zal vernietigen (אָבַד) de wijzen uit Edom en het inzicht uit het bergland van Ezau. Meestal bedoelt אָבַד het goddelijk oordeel over de mensheid; vaak zijn naties het object daarvan.⁹³

De parallel Jer. 49: 7:

Zo zegt de HEERE van de legermachten:
Is er geen wijsheid meer in Teman?
Is de raad van verstandige mensen vergaan?
Is hun wijsheid overbodig geworden?

⁹⁰ Renkema, *a.w.*, 122.

⁹¹ Renkema, *a.w.*, 125-126.

⁹² Zo ook Raabe, *a.w.*, 162-163.

⁹³ Cornelis Van Dam, “אָבַד”, in: *NIDOTTE* 1, 223-225.

Vers 9-10. Renkema – en anderen met hem⁹⁴ - prefereert zoals hierboven reeds gezegd evenals LXX, Peshitta en Vulgata de plaatsing van het woord מִקְטֵל, ‘door moord’ niet aan het einde van vers 9, maar aan het begin van vers 10. Hij heeft daarvoor een theologisch motief. Met de wortels אָבַד (‘vernietigen’, vers 8) en כָּרַת (‘uitroeien’, vers 9) acht hij “al het maximale gezegd ten aanzien van JHWH’s richtend handelen. Een detaillering via een *hapax* (קָטַל, ‘moord’) – ook al is het indirect – is hoogst onwaarschijnlijk.”

Renkema argumenteert als volgt. Het werkwoord קָטַל komt op drie plaatsen voor: Ps. 139: 19; Job 13: 15 en 24: 14. 1) In het laatste geval functioneert het als parallel van רָצַח, dat de (negatieve) connotaties heeft van het doden van een volksgenoot. 2) Job 13: 15 schetst God als een koning die een onderdaan kan doden als deze ongevraagd tot hem komt⁹⁵; 3) In Ps. 139: 19 klinkt het gebed of God de goddeloze zou doden. Maar JHWH is nergens direct subject van קָטַל.⁹⁶

Renkema lijkt dus te willen zeggen: de psalmdichter bidt dus wel of God de goddeloze wilde doden, maar dat zou God nooit doen en zo kan op theologische gronden מִקְטֵל beter aan het begin van Ob. 10 dan aan het einde van Ob. 9 geplaatst worden. Mijns inziens is JHWH in Ps. 139: 19 wel degelijk direct subject van is van קָטַל, zoals Hij dat ook is van מוֹת in Gen. 38: 7 en 1 Kron. 2: 3; van אָבַד in Ps. 5: 6 en van כָּרַת in Ez. 25: 13.

Renkema’s argumentatie overtuigt niet. In de eerste plaats vervalt zijn hele redenering omdat niets erop wijst dat JHWH direct subject is van קָטַל in Ob. 9; in de tweede plaats omdat een gebrekkig referentiekader (een *hapax*) niet zou moeten leiden tot een tamelijk ingrijpende beslissing als deze. Verder omdat uit meerdere plaatsen blijkt dat JHWH wel degelijk dodend optreedt.

Ook Raabe constateert dat Ob. 9 niet spreekt van de uitvoerder van de actie. In theorie zou dat volgens hem God kunnen zijn, maar de context van Ob. 9 suggereert eerder menselijke actoren

⁹⁴ Renkema, *a.w.*, 143 noemt Van Hoonacker, Sellin, Rudolph, Bleeker, Weiser, Wolff, Van Leeuwen. Daaraan zijn toe te voegen: Block, *a.w.*; Winfried Meißner, *Bücher Joel & Obadja*, Holzgerlingen 2000.

⁹⁵ Ik heb moeite met deze vermeende parallellie tussen JHWH en oud-oosters despotisme, die bovendien in het licht van de directe context (Job 13: 16) exegetisch niet hard te maken is.

⁹⁶ Renkema, *a.w.*, 142.143.

zoals vijandelijke legers. Het gaat volgens hem hier echter om *de wijze waarop* de uitroeiing plaatsvindt: niet door deportatie, maar door een slachting.⁹⁷

Vers 10 geeft de reden voor de vernietiging (אבד, 8bA) en de uitroeiing (כרת, Ob. 9b en 10b) van Edom/Ezau: het geweld (חַמָּס) tegen broeder(volk) Jakob.⁹⁸ Er zijn dus zaken gepasseerd of zullen in de toekomst gaan plaatsgrijpen waardoor Edom de toorn van JHWH over zich afriep/afroept; deze worden in Ob 11-14 uitgewerkt. חַמָּס geeft “*sinful violence*” aan, “*socioethical crimes*” en “*physical and psychological violence.*”⁹⁹

Dit geweld en die vijandschap tussen Ezau en Jacob heeft een lange historie.

In vogelvlucht:

- Ezau haat Jakob, die hem bedroog (Gen. 27: 41-46);
- Edom laat Israël niet over zijn grondgebied trekken (Num. 20: 14-21 vgl. Ri. 11: 17);
- Saul voert oorlog tegen Edom (1 Sam. 14: 47);
- Doëg, de Edomitische vee-opzichter in dienst van Saul, brieft door dat David van de toonbroden heeft gegeten en doodt eigenhandig vijftientig priesters te Nob (1 Sam. 22; Ps. 52: 2);
- David onderwerpt de Edomieten (2 Sam. 8: 14; 1 Kon. 11: 15-16; 1 Kron. 18: 11-13; Ps. 60: 2);
- Hadad de Edomiet dwarsboomt Salomo (1 Kon. 11: 14-25);
- vergeefse opstand van Edom tegen de vrome Josafat - Edom is betrokken in een coalitie tegen Josafat (2 Kron. 20: 22);
- ten tijde van de goddeloze Joram werpt Edom het juk van Juda af en is weer onafhankelijk (2 Kon. 8: 20-22; 2 Kron. 21: 8-10);
- Amazia verslaat de Edomieten in het Zoutdal (2 Kon. 14: 1, 7-10 en 2 Kron. 25: 11, 12);
- Azarja/Uzzia herovert Eilat (2 Kon. 14: 22 en 2 Kron. 26: 2).
- In de tijd van de goddeloze Achaz valt een coalitie van Israël-Syrië-Edom-Filistea Juda binnen; de Edomieten - die kennelijk opnieuw zich aan Juda hebben ontworsteld - nemen Judeese gevangenen mee (2 Kron. 28: 17).

⁹⁷ Raabe, *a.w.*, 168.

⁹⁸ Niehaus, *a.w.*, 527: “The first of the three pronouncements of guilt accuses Edom of violence against Judah.”

⁹⁹ I. Swart/C. Van Dam, “חַמָּס” in: *NIDOTTE* 2, 177-180. In de woorden van Caspari (*a.w.*, 90): “חַמָּס begreift alle aus böser Leidenschaft entsprungenen Handlungen, durch welche ein Stärkerer, nur das Recht des Stärkeren anerkennend (...), dem Schwächeren, der ihm gar keinen oder nicht genug Widerstand leisten kann, offen (...) und gewaltsam Unrecht thut, also Mord, Raub, alles ungerechte Richten u.s.w. und, wie hier in v. 12 u. 13, auch herzkränkende Schadenfreude, tiefverletzender Spott, insofern sie der Verspottete nicht abwehren kann.”

- Bij de vernietiging van Jeruzalem door Nebukadnezar treden de Edomieten op als *Helpershelfer* (Ob. 11-14, Klaagl. 4: 21; Ezech. 25: 12-14.35; Ps. 137: 7).
- Ook in de tijd van de Seleucieden treden ze vijandig op tegen de Judeeërs (1 Makk. 5: 3; 2 Makk. 10: 15; 12: 32-34.¹⁰⁰)

De uitroeiing (כרת) is radicaal. Dat wordt onderstreept door het parallellisme יִכָּרֶתְעֵי שִׁי (vers 9) || נִכְרַתְ לְעוֹלָם (vers 10). Obadja schetst een indrukwekkende reeks: Edom wordt ‘klein gemaakt’, ‘geminacht’ (2) ‘neergehaald’ (4), ‘verdelgd’, ‘bestolen’ (5), ‘doorzocht’ en ‘uitgekamd’ (6), ‘naar de grens gedreven’, ‘misleid’, ‘overweldigd’ en ‘in de val gelokt’ (7); Edoms wijsheid en inzicht ‘vernietigd’ (8), zijn strijders ‘ontzet’, ‘iedereen door moord uitgeroeid’ (9), ‘met schande bedekt’ en ‘voor altijd uitgeroeid’ (10), ‘in brand gestoken en verteerd’; er zal ‘geen overlevende zijn in het huis van Ezau’ (18); anderen zullen ‘de berg van Ezau in bezit nemen’ (19).

Dit betekent dat Edom niet langer zal bestaan als Israël- (en daarin God-)vijandige entiteit. Dat is ook de strekking van het Jeremia-orakel tegen Edom (Jer. 49: 7-22), hoewel daar nog sprake is van overlevenden, Jer. 49: 11:

Laat uw wezen achter, Ik zal hen in het leven behouden, en laten uw weduwen op Mij vertrouwen.

Het passivum duidt op goddelijke actie en op “the unchangeable permanence of this future condition.”¹⁰¹

Ob. 10 vertoont een opmerkelijke parallel met Jo. 3: 19:

(...) Edom zal worden tot een woeste wildernis vanwege het geweld tegen de Judeeërs: in hun land hebben zij onschuldig bloed vergoten.

en zakelijk ook met Am. 1: 11

11 Zo zegt de HEERE:

Vanwege drie overtredingen van Edom,
ja, vanwege vier, zal Ik er niet op terugkomen,
omdat hij zijn broeder met het zwaard achtervolgd heeft
en zijn barmhartigheid tenietgedaan,
omdat zijn toorn altijd weer verscheurde
en hij zijn verbolgenheid voor altijd koesterde.

12 Daarom zal Ik vuur werpen in Teman;

¹⁰⁰ Ook op de volgende plaatsen in de poëtische en profetische geschriften komt Edom ter sprake: Psalm 83: 5-9; Jes. 34: 1-17; 63: 1; Jer. 49: 7-22; Ezech. 35: 5-15; Jo. 3: 19; Am. 1: 6, 8, 11; Mal. 1: 1-5.

¹⁰¹ Raabe, *a.w.*, 171.

dat zal de paleizen van Bozra verteren.

De ramp die Edom zal treffen houdt verband met het geweld dat Edom/Ezau zijn broeder Jakob heeft aangedaan of zal aandoen. Ook dat is een reeks: ze ‘stonden tegenover’ hem, ze waren medeplichtig aan degenen die zijn bezittingen meenamen, zijn poorten binnengingen, over Jeruzalem het lot wierpen (11); ze keken toe, verheugden zich (leedvermaak) en zetten een grote mond op, en dat nota bene 1) op de dag van Jakobs vervreemding, 2) op de dag van Juda’s ondergang en 3) op de dag van hun nood (12); ze gingen de poort binnen van het volk van JHWH, ze vergaapten zich aan zijn ellende, vergrepen zich aan zijn bezittingen, en dat (3x) op de dag van zijn ramspoed (13); ze stonden langs de weg om de ontkomene uit te roeien en te verkopen, en dat op de dag van zijn nood (14).

Raabe stelt dat de realistische taal in 11-14 uitnodigt om Obadja binnen een historisch kader te interpreteren.¹⁰²

Vers 11 maakt duidelijk welk geweld aan Edom wordt toegeschreven. Er was een dag of er zal een dag zijn waarop vreemden (זָרִים)¹⁰³ Jakobs bezittingen meenamen en buitenlanders (נְכָרִים)¹⁰⁴ zijn poorten binnen gingen en het lot wierpen (יָדוּ גִוְרָל) over Jeruzalem. Vgl. Jo. 3: 3; zie hieronder.

Edom/Ezau stond ‘tegenover’ zijn broer Jakob, Ob. 11aA. Dat is meer dan ‘aan de kant staan’ (HSV) of ‘toekijken’ (NBV). Hij was één (אֶחָד) met de vijand, hij stond met de vreemden tegenover zijn eigen broer. Dat maakt Edom ten volle medeplichtig. Hij had moeten handelen als een broer maar gedroeg zich als een vreemde.¹⁰⁵ Renkema vertaalt 11aA met ‘afzijdig staan’. Dat Edom niet genoemd wordt bij de geallieerden aan Babylonische zijde zou hieruit te verklaren zijn: Edom - dat in die tijd al diep doorgedrongen was in het zuiden van Juda - nam

¹⁰² Raabe, *a.w.*, 4.

¹⁰³ Dit bijwoord doelt in de profeten vaak op de vreemdeling in ethnische of politieke zin, de niet-Israëliet. Het refereert aan politieke vijanden, zoals de Assyriërs, Egyptenaren of Babyloniërs. A. H. Konkel, “זָרִי” in: *NIDOTTE 1*, 1142-1143. Raabe, *a.w.*, 173: “In Ob. 11 it designates people who are completely different from and unrelated to ‘Jacob’.”

¹⁰⁴ De woorden נְכָרִי en נְכָרִי staan voor ‘het vreemde’ of ‘datgene wat uitgesloten behoort te worden’, ‘vijandige vreemden’. A. H. Konkel, “נְכָרִי”, in: *NIDOTTE 3*, 108-109. Raabe, *a.w.*, 174: het gaat om mensen buiten de familiekring.

¹⁰⁵ Niehaus, *a.w.*, 529.

een afwachtende houding aan om de Babyloniërs niet op het idee te brengen het zuiden ook maar meteen onder de voet te lopen. Maar neemt hij hierdoor niet de klem weg van 11bC: *[toen was] ook jij een van hen?*

Met welke vreemden en buitenlanders collaboreerde Edom? Binnen het profetencorpus komen de woorden זָרִים en נִכְרִים voornamelijk voor m.b.t. de vijandige activiteiten van de Assyriërs en de Babyloniërs ten aanzien van Israël en Juda,¹⁰⁶ maar dat sluit niet uit dat hier ook te denken valt aan andere bondgenoten.

In de tijd van Joram dringen Filistijnen en Arabieren diep door in het gebied van Juda en plunderen het koninklijk paleis (hartje Jeruzalem), ontvoeren op Joahaz na alle kinderen en vrouwen van de koning, aldus 2 Kron. 21: 16-17:

16 Toen wekte de HEERE tegen Jehoram de geest op van de Filistijnen en van de Arabieren die in de nabijheid van de Cusjieten woonden.

17 Zij trokken op tegen Juda, baanden zich een weg, en voerden alle bezittingen weg die in het huis van de koning gevonden werden. Bovendien voerden zij zijn kinderen en zijn vrouwen als gevangenen weg, zodat hij geen zoon overhield dan alleen Joahaz, zijn jongste zoon.

vgl. Jo. 3: 3.5.6:

3 Zij hebben het lot geworpen over Mijn volk.

Zij gaven een jongen voor een hoer;

zij verkochten een meisje voor wijn, zodat zij konden drinken.

4 En ook,

wat wilt u van Mij, Tyrus en Sidon,

en alle gebieden van Filistea?

Wilt u Mij Mijn handelwijze vergelden?

Als u Mij dat wilt aandoen,

zal Ik snel en onmiddellijk

uw vergelding op uw hoofd doen terugkeren,

5 omdat u Mijn zilver en Mijn goud hebt weggenomen,

het beste van Mijn kostbaarheden naar uw tempels hebt gebracht.

¹⁰⁶ De זָרִים komen we tegen in Jes. 1: 7 (Assyriërs? vgl. 36: 1) ; Jes. 25: 2 en 5 (de Babyloniërs); Jes. 29: 5 (de Assyriërs); Jes. 61: 5 (זָרִים en נִכְרִים). De rollen zullen eens omgekeerd worden: Vreemden zullen klaarstaan en uw kudden weiden, vreemdelingen zullen uw akkerbouwers en uw wijnbouwers zijn. Jer. 51: 51: Babel wordt gestraft omdat het zich vergreep aan de heiligdommen van JHWH. Klaagl. 5:2 ‘Ons erfelijk bezit is vervallen aan vreemden (זָרִים), onze huizen aan buitenlanders (נִכְרִים)’. In Ez. 7: 21, 11: 9 en 28: 8.10 zijn de זָרִים de Babyloniërs. In Hos. 7: 9, 8: 7.12 betreft het de Assyriërs. Jo. 3: 17 kijkt vooruit: ‘Jeruzalem zal een heiligdom zijn en vreemden zullen er niet meer doorheen trekken.’

6 U hebt de Judeeërs en de inwoners van Jeruzalem
aan de Grieken verkocht,
om hen ver weg te voeren
uit hun eigen gebied.

De weggevoerden worden aan de Grieken verkocht. Via Amos zou dan de betrokkenheid van de Edomieten bij het gebeuren ten tijde van Joram kunnen worden bewezen, Am. 1: 6.9:

6 Zo zegt de HEERE:

Vanwege drie overtredingen van Gaza,
ja, vanwege vier, zal Ik er niet op terugkomen,
omdat zij [Mijn volk] volkomen in ballingschap gevoerd (עֲלֵה־הַגְּלוּתָם גְּלוּת שְׁלֵמָה) hebben
om hen uit te leveren aan Edom.

9 Zo zegt de HEERE:

Vanwege drie overtredingen van Tyrus,
ja, vanwege vier, zal Ik er niet op terugkomen,
omdat zij [Mijn volk] volledig als ballingen (גְּלוּת שְׁלֵמָה) hebben uitgeleverd aan Edom,
en zij niet aan het verbond met hun broeders gedacht hebben.

Zwakke schakel in deze redenering is dat in Am. 1: 6 en 9 niet met zekerheid de identiteit van de ballingen bepaald kan worden. Een tamelijk sterke aanwijzing dat het toch Judeeërs betreft vinden we in de zinsneden “het verbond met hun broeders” en “zijn broeder” (resp. 9 en 11).¹⁰⁷ Tyrus had sinds David en Salomo een verdrag met Israël¹⁰⁸; Edom was Jakobs/Israëls broeder (maar ook verwant met Ammon, Am. 1: 13-15 en Moab, Am. 2: 1-3.)

Edomitische betrokkenheid is in elk geval evident bij 1) de Syro-Efraïmitische oorlog (734-732)¹⁰⁹ in de tijd van koning Achaz (732-716) en 2) bij de verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnezar.

Vanaf halverwege de achtste eeuw gist en bruist het Oude Nabije Oosten. Tiglath Pilezer van Assyrië neemt in de dagen van Pekah een aanzienlijk deel van het koninkrijk Israël in en deporteert de bevolking ervan naar Assyrië.

¹⁰⁷ Keil, *Biblischer Commentar über die zwölf kleinen Propheten*, Leipzig 1888³, 177; Jeffrey J. Niehaus, Amos, in: Thomas Edward McComiskey (ed.), *The Minor Prophets, Volume One, A Commentary on Hosea, Joel, Amos*, 348-351.

¹⁰⁸ 2 Sam. 5: 11; 1 Kon. 5: 15 vv.

¹⁰⁹ Walter Brueggemann, *1 & 2 Kings*, The Smyth & Helwys Bible Commentary Series, Macon 2000, 464-465.

Tijdens de regering van Achaz vallen Israël, Syrië, de Filistijnen en de Edomieten Juda binnen. Rezin en Pekah belegeren Jeruzalem, *maar zonder resultaat*. Rezin verovert de Idumeese stad Elath (Eilat), gooit de Joden eruit waarna er Syriërs¹¹⁰ gaan wonen. Achaz zoekt steun bij Assyrië.¹¹¹

De Kroniekschrijver deelt mee dat Rezin een grote menigte gevangenen meeneemt naar Damascus en dat Pekah op een dag 120.000¹¹² man verslaat. De Efraïmiet Zichri doodt behalve Achaz' zoon Maäseja enkele belangrijke officials; Israël voert 200.000 krijgsgevangenen naar Samaria. Op aandringen van de profeet Oded laat men de gevangenen terug gaan naar huis. Ook de Edomieten verslaan (נָכַה) Juda in die tijd en voeren gevangenen weg (יִשְׁבוּ-אֲשֵׁרֵי, 2 Kron. 28: 17); de Filistijnen vallen de steden in de laagte (שְׁפֵלָה) en in het zuiden (נֶגֶב) binnen (2 Kron. 28: 18), nemen die in en gaan daar wonen.

Achaz' zoon Hizkia kijkt op deze episode terug; hij spreekt uit dat hun vaders ontrouw geweest zijn door de liturgie stil te leggen en God de rug toe te keren.

“Daarom rustte de grote toorn van de HEERE op Juda en Jeruzalem. Hij heeft hen overgegeven tot een schrikbeeld (שִׁרְיָה ketiv - וְצָרָה qere), tot verwoesting (שָׁמָה) en tot een aanfluiting (שָׁרְקָה), zoals u met uw eigen ogen ziet. Zie, daarom zijn onze vaders door het zwaard gevallen, en daarom zijn onze zonen, onze dochters en onze vrouwen in gevangenschap geweest.” (2 Kron. 29: 8-9).

De profeet Obadja (zie ook vers 19!) herinnert sterk aan deze oorlog. Achaz, die door de kroniekschrijver getypeerd wordt als de meest goddeloze davidide, degene die de tempel in Jeruzalem sloot, kinderooffers bracht etc. (2 Kron. 28: 1-4), wordt samen met een grote groep van zijn volk door God overgeleverd aan de Syriërs en de Efraïmieten.

De Syro-Efraïmitsche oorlog en de wegvoering van de Tien Stammen naar Assyrië behoren tot de zware catastrofes die de boeken van de Koningen en Kronieken melden in hun beschrijving

¹¹⁰ 2 Kon. 16: 6 “... en de Syriërs kwamen naar Elath en woonden daar tot op deze dag.” In dit vers is een tekstkritische kwestie. Wie gaan Eilat bevolken: de אַרְמִיִּים of de אֲדוּמִיִּים? Voor Keil is evident dat het hier om Arameeërs gaat. Zie voor argumenten Keil, *Die Bücher der Könige*, Leipzig 1876, 332-333. Anderen lezen voor Arameeërs Edomieten, vgl. Lyssa M. Wray Beal, *1 & 2 Kings* (AOTC), Downers Grove 2014, 433-434.

¹¹¹ 2 Kon. 16: 5 vv..

¹¹² Voor een discussie over de getallen in de Kronieken zie Neriah Klein, *The Chronicler's Code: The Rise and Fall of Judah's Army in the Book of Chronicles*, in: *Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 17, 2017; J. K. Harrison, *Introduction to the Old Testament*, Grand Rapids 2004, 1163-1168.

en duiding van Israëls geschiedenis. Alleen de aanstaande verwoesting van Jeruzalem en van de tempel en de daarop volgende ballingschap naar Babel zal deze rampen in betekenis overtreffen.

De in Obadja geschetste rol van Edom jegens Jakob doet dus wel denken aan de situatie ten tijde van koning Achaz. Maar ook hier geldt: er is een zwakke schakel in dit betoog. Immers Ob. 11 (en zeker 12-14) veronderstelt de inneming van Jeruzalem - en dat lijkt 2 Kron. 29: 8-9 ook te doen - maar daarvan was nu juist in de tijd van Achaz geen sprake. JHWH had bij monde van Jesaja beloofd dat dit niet zou gebeuren, Jes. 7. Hoewel Ob. 11 zeker een toekomstig aspect in zich heeft - Edom gaat nog meer geweld gebruiken op zijn broeder - geeft het geen pas om de perfecta te bestempelen als louter *profetica*, omdat deze explicitering van het in vers 10 genoemde geweld onderdeel is van de aanklacht tegen Edom. Wel kan het zo zijn - en hier gaan de wegen in de exegese uiteen - dat de imperfecta uit Ob. 12 beschouwd en vertaald mogen worden in de voltooid verleden (toekomstige) tijd. De andere optie, die ik hanteer, is de imperfecta te laten staan. Tenslotte zou het gebruik van de woorden וְגֵרִים (vreemdelingen 11aB) en נְכַרִּים (buitenlanders, 11bA) uitsluiten dat Ob. 11 zinspeelt op vijandelijkheden vanuit het broedervolk Israël.

De derde optie blijft dat Ob. 11 slaat op de Edomitische betrokkenheid bij de val van Jeruzalem door Nebukadnezar. Ook hier geldt dat deze betrokkenheid niet rechtsreeks uit historische boeken (Koningen en Kronieken) is af te leiden. Echter ze blijkt wel uit post-exilische bronnen: Klaagl. 4: 21

21 Wees vrolijk en blij, dochter van Edom,
die in het land Uz woont!

De beker zal ook bij u langskomen:
u zult dronken worden en ontbloot worden.

Ez. 25: 12-14.35

12 Zo zegt de Heere HEERE: Omdat Edom uit enkel wraakzucht gehandeld heeft tegen het huis van Juda en zij een zware schuld op zich hebben geladen door zich op hen te wreken,

13 daarom, zo zegt de Heere HEERE, zal Ik Mijn hand tegen Edom uitstrekken. Ik zal mens en dier daaruit uitroeien en het tot een puin hoop maken, van Teman af. Tot aan Dedan toe zullen zij door het zwaard vallen.

14 Ik zal Mijn wraak op Edom leggen door de hand van Mijn volk Israël. Zij zullen tegen Edom handelen overeenkomstig Mijn toorn en overeenkomstig Mijn grimmigheid. Dan zullen zij Mijn wraak kennen, spreekt de Heere HEERE.

Psalm 137: 7:

HEERE, denk aan de Edomieten,
aan de dag dat Jeruzalem viel,

toen zij zeiden: Haal neer, haal neer die stad,
tot op haar fundament!

Bij de vertaling en exegese van Ob. 12-14 gaan dus de wegen uiteen. De meeste commentatoren lezen hierin een serie verwijten aan het adres van Edom: ‘je had niet moeten...’ Het heel plastisch geschetste gedrag van Edom - waarvan Obadja ooggetuige kan zijn geweest - zou dan vertoond zijn tijdens de verovering van Jeruzalem door Nebukadnezar.

Met Keil, Delitzsch en Niehaus beschouw ik deze verzen als een serie waarschuwingen die zijn geïnspireerd door het gewelddadige verleden gedaan met het oog op de toekomst.

Vers 12-14 wordt gekenmerkt door het achtvoudig voorkomen van X-לֹא, waarbij X een jussivus is. Joüon-Muraoka stelt (§114 h, i.) dat de jussief wordt gebruikt voor een wilsuiting; in combinatie met het partikel לֹא gaat het om een negatief bevel, een negatieve wens. Volgens Qimron representeert het imperfectum met לֹא representeert een nadrukkelijker verbod dan de jussief met לֹא. In de verboden in de Pentateuch vinden we לֹא, terwijl de negatie לֹא voorkomt in uitspraken die aanbevelingen en wensen weergeven. Hij geeft als voorbeeld: לֹא יַעֲשֶׂה vertaal je met ‘u zult niet...’ en לֹא יַעֲשֶׂה met ‘u zou niet...’.¹¹³

“De verbinding met לֹא drukt in de meeste gevallen iets van urgentie uit, terwijl de constructie met לֹא vooral in teksten staat die het juridische en sociale verkeer binnen de gemeenschap regelen”, aldus Becking.¹¹⁴

Ben Zvi ziet in Ob. 12-15 het uit de wijsheidsliteratuur bekende “...לֹא...כִּי”-patroon, een reeks aansporingen of verboden die leiden tot een motiefclausule die opent met כִּי. Dit patroon duikt ook hier en daar in profetische literatuur op. Dat kan verklaren waarom de auteur לֹא kiest in plaats van לֹא.¹¹⁵ Ob. 12-14 toont een serie לֹא-clausules die alle leiden tot het motief, Ob. 15.

¹¹³ Ben Zvi, *a.w.*, 143 verwijst naar Elisha Qimron, *The Hebrew of the Dead Sea Scrolls*, Winona Lake 2008, 80.

¹¹⁴ Bob Becking, ‘Gebod en Grammatica: Gedachten over de ‘gij zult niet ...’-zinnen uit de Tien Woorden’, in: *Kerk & Theologie* 70 (2019), 8. Hij refereert aan Bruce K. Waltke and M. O’Connor, *Introduction to Biblical Hebrew Syntax*, Winona Lake 1990.

¹¹⁵ Ben Zvi, *a.w.*, 140.

Als je de vorm X-לֹא als vetitief verstaat kom je uit op vertalingen als (Ob. 12) ‘zie niet op...’, of ‘je zou niet moeten zien op...’. Ook een mogelijke optie is: ‘je had niet moeten zien op...’ of ‘je zou niet gezien moeten hebben...’¹¹⁶

Volgens Van Midden hangt de hele constructie Ob. 12-14 aan vers 11. “Consequent is dan dat je niet vertaalt met ‘het mag niet gebeuren’ maar ‘het had niet mogen gebeuren.’”¹¹⁷

Ik ben het eens met Renkema, die stelt dat de vertalingen in verleden tijd de prohibitivi geen recht doen. Met Keil ziet hij in Ob. 12-14 behalve beschuldigingen ook waarschuwingen voor de toekomst. De beschuldigingen betreffen Edom, de waarschuwingen gelden andere volken die hieruit lering dienen te trekken.¹¹⁸ Mijn visie is dat de beschuldigingen aan het adres van Edom, en de waarschuwingen zowel aan Edom als aan de volken zijn gericht.

Raabe verfijnt deze denklijn. De constructie לֹא + juss. 2 pers. is de gewone manier om een vetitief of negatief bevel weer te geven, omdat het Hebreeuws geen negatieve imperatief kent. Daarom zou je moeten vertalen: ‘doe niet zo-en-zo’. Want de vetitief heeft betrekking niet op het verleden maar op het heden en op de toekomst. Een vetitief kan opgevat worden als ‘begin niet aan...’ of ‘stop met...’. De context bepaalt hoe je vertaalt.¹¹⁹

Hoe breng je het gegeven dat Ob. 10-11 spreekt over gebeurtenissen die in het verleden liggen in lijn met de grammaticale constellatie van 12-14? Het natuurlijkst is volgens Raabe om te veronderstellen dat de profeet òf zichzelf denkbeeldig terugplaatst in de tijd van de val van Juda, òf hij projecteert deze ramp in het heden. Het retorische effect is dan dat deze uitspraken Obadja’s beschuldigingen en boosheid tegen Edom versterken en Edom waarschuwen om hun vijandige handelwijze op te geven. Want, Ob. 15: de dag van JHWH is nabij...

Delitzsch beschouwt de jussivi Ob. 12-14 als waarschuwingen voor de toekomst, die des te meer op zijn plaats zijn aangezien Ob. 11 getuigt van collaboratie van Edom met vreemde vijanden. Maar het gaat volgens hem hier niet om de verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnezar.¹²⁰

¹¹⁶ Ben Zvi, *a.w.*, 144.145.

¹¹⁷ Zie de Efemeride over Ob. 14-15,

<https://videocollege.uvt.nl/Mediasite/Play/427cb277bb334fd1b20e4b857b59343e1d>
geraadpleegd 15-11-2019.

¹¹⁸ Renkema, *a.w.*, 156.

¹¹⁹ Raabe, *a.w.*, 176-178.

¹²⁰ Delitzsch, *a.w.*, 96-97.

Uit deze observaties kom ik tot de volgende conclusie: Ob. 12-14 dient gelezen te worden vanuit vers 11, anders gezegd: Ob. 12-14 krijgen hun klem vanuit Ob. 11. De grammatica is echter bepalend voor de vertaling van 12-14; het gaat om waarschuwingen aan het adres van Edom met betrekking tot de toekomst, die berusten op vijandig gedrag in het verleden;¹²¹ Edom wordt gewaarschuwd voor recidive, met het oog op de komende catastrofe van 567/6.

Vers 12aA. De link tussen vers 11 en 12 wordt gelegd door de frase יום־אָהוּיָהּ. De dag van je broer is de dag van zijn vervreemding, יום נִכְרְוֹ. ‘Vreemdelingen’ namen Jakobs bezittingen mee. Vers 12aB: בְּיוֹם אָבְדָם, ‘op de dag van hun ondergang’. ‘Hun’ zijn de kinderen van Juda. אבדו is een sterke uitdrukking met connotaties als ‘vergaan’ of ‘vernietigen’.

Vers 12b: בְּיוֹם צָרָה, ‘op de dag van [hun] nood’, vormt een inclusio met 14b.¹²² Ook het zelfstandig naamwoord צָרָה is een krachtige term, ontleend aan צָרָר (nauw -, krap -, belemmerd -, in verdrukking zijn). De benauwdheid werd veroorzaakt door de vreemdelingen en buitenlanders die Jeruzalem aanvielen.

Vers 13aA. De frase יום אִיָּהּ ‘de dag van zijn ramspoed’ komt in het OT 8x voor en kan betrekking hebben op de uitvoer van Gods wraak op Zijn vijanden, of, zoals hier in Ob. 13, op Zijn volk.¹²³ Het nomen אִי (24x in OT) betekent ‘ongeluk’, ‘nood’, ‘verderf’.¹²⁴ Opvallend is het sterke accent dat de dag van ramspoed krijgt. Tot drie maal toe, aan het einde van 13aA (pl), 13aB en 13b (sg.). *Edam* en *edo* vormen een klankassociatie met *Edom* en willen zo de kwalijke rol van Edom in dit geheel benadrukken, vgl. Ez. 35: 5.

Vers 14. De betekenis van פָּרֶקֶת is hier waarschijnlijk ‘ontsnappingsroute’, ‘kruispunt’,¹²⁵ wegsplitsing, bergpas.¹²⁶ Maar het kan vanuit פָּרֶקֶת ook gaan om een bres in de stadsmuur. De Edomieten krijgen de waarschuwing: waag het niet de ontsnappende Judeeërs (פְּלִיטָיו) op te

¹²¹ Keil, *a.w.*, 263: “Durch die *cop.* ו, die v. 12 vor allen drei Sätze steht, wird die Warnung der Edomiter vor solchem Thun mit dem was sie bereits gethan hatten, verknüpft.”

¹²² Er is een woordspeling aan te wijzen: w^eal-terè - b^ejom tsara - al-terè - b^ejom tsara (12aA-12b-13aB-14b).

¹²³ Cornelis Van Dam, “אִי”, *NIDOTTE* 1, 371.

¹²⁴ Gesenius¹⁸, 45.

¹²⁵ Raabe, *a.w.*, 184-185.

¹²⁶ Cornelis Van Dam, “פָּרֶקֶת”, *NIDOTTE* 3, 694.

wachten bij de bressen in de muur en op wegkruisingen, op de dag van hun nood, (בְּיֹם צָרָה), om hen uit te roeien. Je zou kunnen zeggen dat er door het gebruik van כָּרַת sprake is van een inclusio Ob. 9-14. Omdat Edom de vluchtelingen van Juda uitroeit wordt Edom op de dag van JHWH uitgeroeid.

Wat dit betreft staat Obadja in een traditie die teruggaat tot de spreuk reeds van Bileam, waar de omgekeerde situatie geldt. Num. 24: 18-19:

Edom zal bezit zijn en Seir zal bezit van zijn vijanden zijn, maar Israël zal kracht uitoefenen. Uit Jakob zal hij heersen; wie ontkomt uit de stad, zal hij ombrengen (אֲבִד).

Vers 15. Omdat er geen tekstuele reden is om van de MT af te wijken, laat ik de details van oude discussie (sinds Wellhausen) over de verwisseling van Ob. 15a en b rusten.¹²⁷ Raabe merkt terecht op dat deze verwisseling berust op misverstaan van dit vers in zijn literaire context. Ob. 15 motiveert waarom Edom zich Gods waarschuwingen (Ob. 12-14) moet aantrekken: want (כִּי) dichtbij (קָרִיב) is de dag van JHWH over alle volken, waarvan Edom er een is.¹²⁸ Ben Zvi beschouwt vers 15 als een janus, een tekst met twee gezichten. Het ene is Edom, het andere is ‘de volken’. Hier vindt een transitie plaats, het beeld van Edom vervaagt en de volken komen in beeld. Edom is metafoor voor ‘de volken’. Dit is een interessante gedachte, maar mijns inziens mogen we het zo zien dat Edom behalve broer-van-Jakob ook volk-onder-de-volken is.

De frase ‘de dag van JHWH’ komt zestien keer voor in het OT¹²⁹ en refereert aan “the time when Yahweh manifests himself and intervenes in the world in a definitive and public way.”¹³⁰ Op grond van het nadrukkelijke קָרִיב (‘nabij zijn’) neemt Renkema aan dat de generatie die Obadja’s boodschap hoort de dag van JHWH nog gaat meemaken. Die gedachte wordt volgens hem versterkt “door de reeds waarneembare oorlogsbeweging tegen Edom, waardoor diens ondergang op handen is.”¹³¹

Renkema volgend, zou dan betrokken zijn de generatie die leefde halverwege de zesde eeuw (ca. 554/3 om precies te zijn) en de dag van JHWH zou dan concreet gestalte moeten krijgen in

¹²⁷ Zie o.a. Renkema, *a.w.*, 168-169.

¹²⁸ Raabe, *a.w.*, 190.

¹²⁹ Jes. 13: 6, 9; Ez. 13: 5; Joel 1: 15; 2: 1, 11; 2: 31; 3: 14; Am. 5: 18a, b, 20; Ob. 1: 15; Zef. 1: 7, 14a, b; Mal. 4: 5. Vgl. Ez. 30: 3 (יֹם לְיִהוָה).

¹³⁰ Raabe, *a.w.*, 191.

¹³¹ Renkema, *a.w.*, 170-171.

de aanval van Nabonidus op Edom.¹³² Dat zou kunnen. קָרוֹב geeft in dit verband iets aan van imminentie en urgentie: de dag van JHWH is dichterbij dan je denkt; hij komt, zoveel is zeker.¹³³ In het licht van de waarschuwingen in Ob. 12-14 is het terecht dat Raabe¹³⁴ stelt dat hier ook in doorklinkt de dringende noodzaak voor Edom om zijn houding te veranderen voor het te laat is.

Ik denk dat de ‘dag van JHWH’ meerdere gezichten heeft en op meerdere momenten in de geschiedenis gestalte kreeg en krijgt. Hij is komende. Deze dag wordt immers vaker gezegd nabij te zijn: in Dt. 32: 35; in Jes. 13; Ez. 13 en 30; Jo. 1, 2 en 3; Zef. 1 en tenslotte in Mal. 4. Alle hoorders/lezers van deze teksten kunnen dan hun plaats innemen binnen het perspectief dat de profetie biedt op hun eigen situatie, totdat het laatste en definitieve gericht aan het einde der tijden zich aandient.

‘Op de dag van JHWH zal aan jou, Edom, gedaan worden zoals jij gedaan hebt’, etc...: dit herinnert aan het stevig in de Tora verankerde *ius talionis*;¹³⁵ vgl. ook Jo. 3: 4 en 7.

Vers 16: Wie dronk de beker of zal hem drinken, Israël/Juda of Edom?

Raabe en anderen¹³⁶ beschouwen de Judeeërs als de geadresseerden. Niet zozeer vanwege de overgang van sg. in Ob. 15 naar pl. in Ob. 16, maar veelmeer omdat het niet in de rede zou liggen aan te nemen dat het in 16aA zou gaan om een drinkgelag en in 16aB en bA om het drinken van de beker der gramschap. De beker van de toorn wordt als eerste gedronken door Juda en Jeruzalem¹³⁷ en daarna door de volken, Jer. 25: 15-29 waaronder Edom, 25: 21, vgl. 49: 12 en Klaagl. 4: 21. Raabe vindt het niet vreemd dat Obadja hier met de beker-metafoor komt. Dit beeld neemt in Jeremia, die volgens hem Obadja beïnvloedde - een prominente plaats in. En-passant geeft hij een argument voor de prioriteit van Jeremia vóór Obadja: in Jeremia is het drinken van de toorn-beker door Jeruzalem toekomst, in Obadja verleden tijd.

Ook Ben Zvi gaat ervan uit dat in Ob. 16a Israël/Jakob wordt aangesproken. Niet omdat dit zozeer uit de tekst als zodanig is te concluderen, maar omdat binnen de ideologische en

¹³² Renkema, *a.w.*, 26-29, 108.

¹³³ Vgl. B. J. Oosterhoff, *Om de Schriften te openen*, Kampen 1987, 116.

¹³⁴ Raabe, *a.w.*, 192.

¹³⁵ Ex. 21: 24 vv.; Lev. 24: 17-21 en Dt. 19: 21; vgl. Jer. 2: 19.

¹³⁶ Kanttekeningen in de Statenvertaling ad loc.; Block *a.w.*, 86-87; Raabe, *a.w.*, 51, 109, 213; Ben Zvi *a.w.*, 180-182; Nogalski *a.w.*, 101.

¹³⁷ Vgl. Jes. 51: 17 en Ez. 23: 34.

theologische constructie van de wereld van het boek Obadja het veelmeer gaat om de tegenstelling ‘wij’ (Israël) \leftrightarrow ‘alle naties’ (inclusief Edom) dan die tussen Edom en de volken. De gedachtegang is dan: de Israëlieten hebben *reeds* gedronken, de volken *nog niet*.¹³⁸ Renkema neemt aan dat Edom als drinker bedoeld is. JHWH geeft de beker te drinken vanaf zijn gerichtplaats, Sion.¹³⁹

Hoe sterk bovenstaande argumenten ook zijn, de eenvoud van Keil is sterker: Juda wordt in de hele profetie van Obadja niet aangesproken. Het gaat hier om Edom. Het parallellisme כְּאַשְׁרַ עָשִׂיתָ (15bA || 16aB) pleit hiervoor.¹⁴⁰

Ook Niehaus ziet deze continuïteit:¹⁴¹

	a	b
15	zoals jij gedaan hebt	zal aan jou gedaan worden
	a'	b'
16	zoals jij gedronken hebt	zullen alle volken drinken

Volgens Keil echter gaat het in 16aA om een drinkgelag¹⁴², waardoor Edom de heilige berg ontwijdde en zich een oordeel dronk, als gevolg waarvan Edom en de medeschuldige volken de beker der gramschap helemaal zullen leegdrinken. Dit laatste acht ik mogelijk, maar - juist op grond van het parallellisme - niet waarschijnlijk. Het gaat hier wel degelijk om *punitive drinking*. Maar ik denk dat we hier in 16aA - evenals in Ob. 2, 6 en 7 - te maken hebben met een *perfectum profeticum* (עָשִׂיתָ). Dat neemt niet weg dat er zowel in de uitvoering als in de ervaring van het gericht van JHWH ongelijktijdigheid zal zijn.

Dat alle volken met Edom de oordeelsbeker zullen drinken, duidt erop dat dat Edom en de volken te maken hebben met een vergelijkbare tenlastelegging. Edom was één (אֶחָד) met de vreemden die Jakobs bezittingen meenamen, zijn poorten binnengingen, het lot wierpen over Jeruzalem (Ob. 11), de heilige berg ontheiligden (Ob. 16). Edoms straf wordt geassocieerd met

¹³⁸ Ben Zvi, *a.w.*, 179-182.

¹³⁹ Renkema, *a.w.*, 173-178.

¹⁴⁰ Keil, *a.w.*, 265; met hem Stuart *a.w.*, 420 en Calvijn, *a.w.*, 374, 375.

¹⁴¹ Niehaus, *a.w.*, 535.

¹⁴² Zo ook Daniel Timmer, *The Non-Israelite Nations in the Book of the Twelve. Thematic Coherence and the Diachronic-Synchronic Relationship in the Minor Prophets*, Leiden | Boston 2015, 67 die ervan uitgaat dat hier een dronk op de overwinning wordt bedoeld.

het gericht over de volken; Edom wordt gaandeweg gezien als representant van de volkerenwereld. Dit is een extra argument om niet de Judeeërs als geadresseerden van dit vers te beschouwen.¹⁴³

Zij zullen onophoudelijk of gedurig (תָּמִיד) drinken. Niet alleen zal Edom worden uitgeroeid, maar alle volken die JHWH trotseren vallen onder het altijd dreigend oordeel.

Vgl. Ob. 11-16 met Jo. 3: 1-6:

1 Want zie, in die dagen en in die tijd,
als Ik een omkeer zal brengen in de gevangenschap van Juda en Jeruzalem,
2 zal Ik alle heidenvolken bijeenbrengen
en hen doen afdalen naar het dal van Josafat.3:2 het dal van Josafat betekent: het dal 'de HEERE oordeelt';
Daar zal Ik met hen een rechtszaak voeren,
vanwege Mijn volk en Mijn eigendom Israël,
dat zij onder de heidenvolken verstrooid hebben.
Mijn land hebben zij verdeeld.
3 Zij hebben het lot geworpen over Mijn volk.
Zij gaven een jongen voor een hoer;
zij verkochten een meisje voor wijn, zodat zij konden drinken.
4 En ook,
wat wilt u van Mij, Tyrus en Sidon,
en alle gebieden van Filistea?
Wilt u Mij Mijn handelwijze vergelden?
Als u Mij dat wilt aandoen,
zal Ik snel en onmiddellijk
uw vergelding op uw hoofd doen terugkeren,
5 omdat u Mijn zilver en Mijn goud hebt weggenomen,
het beste van Mijn kostbaarheden naar uw tempels hebt gebracht.
6 U hebt de Judeeërs en de inwoners van Jeruzalem
aan de Grieken verkocht,
om hen ver weg te voeren
uit hun eigen gebied.

Ob. 17-21 gaat over de toekomst van Israël. Raabe geeft het volgende chiasme:¹⁴⁴

A de bestemming van Sion (17a)

¹⁴³ Die gedachte vindt steun in Jes. 63: 1-6. Vgl. Timmer, *a.w.*, 68-69.

¹⁴⁴ Raabe, *a.w.*, 253.

B Israëls herbezitting van het land (17b)

C Israëls overwinning op zijn vijand (18)

B' Israëls herbezitting van het land (19-20)

A' de centrale positie van Sion (21)

Vers 17. De parallel met Jo. 2: 32 en 3: 17 dringt zich op:

2: 32 “Het zal geschieden dat ieder die de Naam van de HEERE zal aanroepen, behouden zal worden.
Want op de berg Sion en in Jeruzalem zal ontkoming zijn,
zoals de HEERE gezegd heeft,
namelijk bij hen die ontkomen zijn,
die de HEERE roepen zal.”

3: 17 Dan zult u weten dat Ik, de HEERE, uw God ben,
Die op Sion, Mijn heilige berg, woont.
Jeruzalem zal een heiligdom zijn
en vreemden zullen er niet meer doorheen trekken.

Joël citeert Obadja. Hij plaatst de verlossing in Sion binnen dezelfde context van ‘de verschrikkelijke dag van JHWH.’¹⁴⁵

De tegenstelling met vers 16 is groot. Jeruzalem is ‘een bedwelmende beker’ voor alle volken, maar ook een asielpaats. Edom stond op het kruispunt om de ontkomene (פְּלִיטָה) uit te roeien (Ob. 14) maar uiteindelijk zal op de berg Sion ontkoming (פְּלִיטָה) ¹⁴⁶ zijn.

Ben Zvi merkt terecht op dat het van belang is om te benadrukken dat פְּלִיטָה in deze context niet in de eerste plaats betrekking heeft op degenen die de verwoesting van Jeruzalem overleefden, maar op hen die Gods toekomstige straf zullen overleven.¹⁴⁷ Dat is waar volgens hem ook waar Ob. 16 op wijst, maar - zo zagen we - met de ‘drinkers’ zijn niet de Judeeërs bedoeld.

De berg Sion en Jeruzalem worden hier niet genoemd als de hoofdstad van het rijk Juda, maar naar haar geestelijke betekenis als ‘de plaats waar JHWH in het heiligdom onder Zijn volk troonde’ en dus als “Centralstätte des Reich Gottes.”¹⁴⁸ Hiermee is tegelijk gezegd dat met

¹⁴⁵ Raabe, *a.w.*, 242.

¹⁴⁶ Het nomen פְּלִיטָה betekent ‘ontsnapping door vlucht’, of ‘goddelijke verlossing van Jeruzalem van aanvallende legers’, zo Robert L. Hubbard Jr., “פְּלִיטָה”, *NIDOTTE III*, 621-626. Vgl. Ezra 9: 8.13.14.15; Neh. 1: 2; Jes. 4: 3; 37: 31.32; vooral Jo. 2: 32.

¹⁴⁷ Ben Zvi, *a.w.*, 185.

¹⁴⁸ Keil, *a.w.*, 153.

Jakob en Jozef niet meer het tien- en tweestammenrijk is bedoeld. Het gaat om het ene ongedeelde Israëel als eschatologische categorie, waarvan de Salomonische periode een teken was en dat door het gericht heen zijn definitieve glorie ontvangt.

17aB: en hij zal heilig (שִׁקְיָא) zijn. De heilige berg was door ‘vreemden’ en ‘buitenlanders’ ontheilgd, Ob. 16, maar de situatie wordt omgekeerd. De berg van de heiligheid van JHWH zal weer heilig zijn. Vgl. Jo. 3: 16b-17:

“Maar de HEERE is een toevlucht voor Zijn volk en een vesting voor de Israëlieten. Dan zult u weten dat Ik, de HEERE, uw God ben, Die op Sion, Mijn heilige berg, woont. Jeruzalem zal een heiligdom zijn en vreemden zullen er niet meer doorheen trekken.”

Vers 18 schetst Israëls overwinning op de vijand. Het perspectief verlegt zich weer terug naar Edom. Het huis van Ezau is een stoppel en het huis van Jakob een vuur. Iedereen uit het gebergte van Ezau zal door moord worden uitgeroeid (Ob. 9), voor altijd uitgeroeid (Ob. 10), zoals Edom gereed had gestaan om de ontkomen kinderen van Juda uit te roeien (Ob. 14). Nu is Israëel de uitvoerder van het oordeel over Edom; in Ob 1 en 7 zijn het de volken, in Ob. 8 is het JHWH. Vgl. bij Ob. 18 ook Mal. 4: 1:

“Want zie, die dag komt, brandend als een oven. Dan zullen alle hoogmoedigen en allen die goddeloosheid doen, stoppels worden. En de dag die komt, zal ze in vlam zetten, zegt de HEERE van de legermachten, Die van hen wortel noch tak zal overlaten.”

Toch meen ik dat hier niet in letterlijke zin van een totale uitroeiing van Edom als etnische entiteit gesproken wordt. Vers 21 zegt immers dat verlossers de berg Sion zullen opgaan om de berg van Ezau (d.w.z. de Edomieten) te richten. Gezien het eschatologische karakter van deze profetie lijkt het mij vooral te betekenen dat het met de vijand(schap) gedaan zal zijn. Het is in lijn met Nah. 9: 12 en Jer. 49: 11 dat er ook van Edom een rest overblijft.¹⁴⁹

De combinatie ‘huis van Jakob’ en ‘huis van Jozef’ is uniek. Block: In historiografische teksten worden het Tweestammenrijk en het Tienstammenrijk resp. het huis/volk van Juda en Israëel genoemd, de profeten spreken resp. van Juda en Efraïm of van Juda en Jozef. Obadja richt zijn woorden aan de overlevenden van de val van Juda die de inbreuk van Edom hebben ervaren. Maar zijn gezicht reikt tegelijk ook verder, tot de noordelijke stammen die in de achtste eeuw uit de geschiedenis verdwenen. De twaalf stammen zullen worden herenigd. Obadja’s opmerkelijke stelling benadrukt dat JHWH zijn oude beloften aan (heel) Israëel niet vergeten

¹⁴⁹ Vgl. Timmer, 49. Zie verder bij Ob. 21.

is.¹⁵⁰ Dit verenigde Israël, aldus Renkema, treedt gezamenlijk op¹⁵¹ en zal uitvoerder zijn van het oordeel van JHWH over Edom en de volken.¹⁵²

De tekst van Ob. 19 en 20 is complex. Omdat emendatiepogingen nieuwe problemen oproepen¹⁵³ prefereer ik met Raabe de syntax van de MT.

Hij zet Ob. 19 op schema:

- A werkwoord + subject + תָּסַח + object
- B subject + תָּסַח + object
- C werkwoord + תָּסַח + object + תָּסַח + object
- D subject + תָּסַח + object

De syntax van A is gelijk aan Ob. 17b, waarvan Ob. 19 en 20 een nadere uitwerking vormen. De expliciet genoemde subjecten - die van het zuiden, die van het laagland en Benjamin - vertegenwoordigen gebieden van Juda. In C ontbreekt het subject behorend bij de objecten Efraïm en Samaria. Mogelijk gaat het om het centrale deel van het Tweestammenrijk, het Judeese centrale hoogland, aldus Raabe. Het betreft volgens hem Judeeërs die na de deportaties door de Babyloniërs in het land achtergebleven zijn. Zij zullen met de klok mee uitwaaiëren naar alle windstreken: die uit de Negev naar het zuiden (en oosten); die van de vlakte naar het westen; die uit het centrale deel naar het noorden en die van Benjamin naar het oosten.¹⁵⁴

Vers 19aA benadrukt dus de uitwerking van de *lex talionis* (Ob. 15): de inwoners van de Negev veroveren het territorium van Edom dat zich eerder had vergrepen aan Israël (Ob. 13). Het herinnert aan Amos 9: 12:

“zodat zij de rest van Edom in bezit zullen nemen, en alle heidenvolken waarover Mijn Naam is uitgeroepen, spreekt de HEERE, Die dit doet.”

¹⁵⁰ Block, *a.w.*, 92-93; vgl. Renkema *a.w.*, 187; Raabe, *a.w.*, 253; Keil, *a.w.*, 268. Vgl. Hos. 2: 2; Ez. 37: 15-28; Jer. 31: 18.

¹⁵¹ Renkema, *a.w.*, 185.

¹⁵² Vgl. ook Jes. 11: 10-16 en reeds Num. 24: 18-19, waar Bileam profeteert dat Edom een erfelijke bezitting (יְרֵשָׁה) zal zijn, dat Seir voor zijn vijanden een erfelijke bezitting zal zijn; maar Israël zal kracht (חֵיל) doen. En er zal een uit Jakob heersen en hij zal de overigen (שְׂרֵיִד) uit de steden ombrengen (אָבַד).

¹⁵³ Raabe, *a.w.*, 256-257.

¹⁵⁴ Raabe, *a.w.*, 258-259.

De ‘berg van Ezau’ staat tegenover de ‘berg van Mijn heiligdom’ (Ob. 16) maar vooral tegenover de ‘berg Sion’ waarop ‘ontkoming’ zal zijn (Ob. 17) en van waaraf de ‘berg van Ezau’ zal worden gericht (Ob. 21).

Het overige deel van Ob. 19 verwoordt het thema van Israëls terugontvangen van het hele land. [die van] het laagland [zullen het gebied van] de Filistijnen [in bezit nemen]. Het laagland ofwel de Schefela is de streek tussen het Judese hoogland en de Filistijnse kustvlakte. Obadja continueert hiermee een lange traditie; het gebied van de Filistijnen wordt - expliciet of impliciet - reeds genoemd in de oude landbeloften.¹⁵⁵ In Joz. 15: 33-47 behoren de kuststeden tot het Laagland. Ook de profetie spreekt van toekomstige bezitting van de Filistijnen: Jes. 11: 14; Zef. 2: 7; Zach. 9: 7.¹⁵⁶

Zij (nl. die van het laagland) zullen in bezit nemen het veld van Efraïm (het Noordrijk) en het veld van Samaria. Benjamin zal Gilead bezitten. Benjamin was aanvankelijk de zuidelijkst gelegen stam van het Noordrijk maar behoorde in de zesde eeuw tot Juda. Gilead lag in het Overjordaanse tussen de Arnon in het zuiden en Yarmuk in het noorden. Het was het gebied van Ruben, Gad en de halve stam van Manasse. In 733 lijfde Tiglath-Pilezer III van Assyrië Gilead in en deporteerde de bevolking.

Het idioom van Ob. 19 herinnert evenals dat van Ob. 11 - zie boven - sterk aan de Syro-Efraïmitsche oorlog. De Filistijnen maakten zich los van Juda en ondernemen strooptochten in het Laagland en in de Negev, waar ze steden innemen. 2 Kron. 28: 18 noemt het optreden van de Filistijnen na dat van de Edomieten:

“Verder hadden de Filistijnen de steden van het Laagland en het zuiden van Juda overvallen, en hadden Beth-Semes, Ajalon en Gederoth ingenomen, ook Socho en de bijbehorende plaatsen, Timna en de bijbehorende plaatsen, en Gimzo en de bijbehorende plaatsen. En zij zijn daar gaan wonen.”

Ob. 20: Het nomen גָּלָה (orthografische variant van גָּלוּת) stamt van de גָּלָה die twee basisbetekenissen heeft, nl. ‘ontdekken’ of ‘openbaren’ en ‘weggaan’ (in ballingschap). גָּלוּת betekent ‘ballingschap’ in de zin van een periode, maar ook ‘ballingen’ als collectivum.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Zie bv. Gen. 15: 18-21; 28: 13-14; Ex. 23: 31; Num. 34: 6; Deut. 11: 24; 34: 2; Joz. 1: 4; 13: 2-3.

¹⁵⁶ Raabe, *a.w.*, 259-260.

¹⁵⁷ David M. Howard Jr., “גָּלָה” in: *NIDOTTE I*, 861-864. In de betekenis van ‘groep ballingen’: zie Am. 1: 6 en 9 (Judeërs die door resp. Gaza en Tyrus worden weggevoerd en aan de

‘De kinderen van Israël’ zijn niet alleen de noordelijke stammen maar representeren zowel Israël als Juda.¹⁵⁸ Als het om de tien stammen ging, zou Juda als het andere deel van het bondsvolk genoemd zijn geweest. **יִשְׂרָאֵל** staat in verband met **יַעֲקֹב** in Ob. 10 en **בֵּית יַעֲקֹב** in Ob. 17, waarnaast ook Jeruzalem (Ob. 11) en de berg Sion (Ob. 17) grote nadruk krijgen. De ‘kinderen van Israël’ zijn de Judeeërs - niet in tegenstelling tot de tien stammen maar als volk Gods waarmee het ‘huis van Jozef’ herenigd is.¹⁵⁹

Het feit dat de tekst ‘Zarfat’¹⁶⁰ (Sarepta, een Foenicische stad) noemt, is de indicatie dat Obadja met de ‘Kanaänieten’ de bewoners van de noordelijke kuststreek bedoelt. Hij roept hiermee ook de herinnering op aan de inneming van het land in de pre-monarchale periode. De ‘richters’ in Ob. 21 passen in dit beeld.¹⁶¹ Uit 1 Kon. 17: 9 vv. blijkt dat Zarfat over de oude grens lag en dat dus het toekomstige territoir zich verder uitstrekt het oude.

Daarnaast staan dan de ‘ballingen van Jeruzalem.’ Volgens Keil bedoelt Jo. 3: 6 deze twee groepen samen als hij schrijft dat de Foeniciërs en de Filistijnen hen verkochten aan de zonen van Javan oftewel aan de Grieken.

Waar ligt Sefarad? Vier opties worden genoemd: 1) Spanje; 2) Hesperides (Benghazi); 3) Saparda (Medië) en 4) Sardis (Lydië).¹⁶² De meeste hedendaagse exegeten gaan voor deze laatste optie. Een Aramese inscriptie uit de Perzische tijd, gevonden in de necropool van Sardes in Lydië maakt melding van de naam Sefarad.¹⁶³ Op basis van archeologisch onderzoek is aanwezigheid van Joden in Sardis aangetoond in de vijfde eeuw v.Chr. Ook elders in Klein-Azië waren joodse kolonies. Perzische inscripties noemen ‘Sparda’, dat zich vlakbij ‘Iauna’

Edomieten verkocht); Jes. 20: 4 (Assyrië voert ballingen weg uit Egypte en Cusj); Jes. 45: 13; Jer. 24: 5; 28: 4; 29: 22; 40: 1 (de Judese ballingen in handen van de Babyloniërs).

¹⁵⁸ Raabe, *a.w.*, 264.

¹⁵⁹ Keil, *a.w.*, 270.

¹⁶⁰ Ben Zvi, *a.w.*, 17: “the text of Obad 20 clearly shows that its author was aware and influenced by the section in the Book of Kings that deals with the Elijah/Elisha stories in its present textual form.”

¹⁶¹ Zie ook Ben Zvi, *a.w.*, 221-222.

¹⁶² Renkema *a.w.*, 195; Raabe, *a.w.*, 266-268.

¹⁶³ Renkema, *a.w.*, 196. Raabe, *a.w.*, 269 stelt dat de identiteit van Safarad niet met zekerheid is vast te stellen. Mogelijk gaat het om Sparda (Medië), maar op grond van genoemde archeologische gegevens en het getuigenis van de profeten (zie onder) is Sardis (Lydië) waarschijnlijker.

bevindt.¹⁶⁴ Er wordt vanuit gegaan dat de ballingen niet rechtstreeks, maar via Babylonië in Sefarad terecht zijn gekomen. Maar wat te denken van de uitspraken van de profeten over transfers van slaven - gedeporteerde Judeeërs - vanuit Foenicie en Filistea naar Lydië en Ionië, waar ook Edomieten in betrokken waren?¹⁶⁵

De ballingen uit Jeruzalem zullen de steden in de Negev bezitten. Zo worden in dit vers de grenzen naar het noorden en naar het zuiden aangegeven.

Ob. 21 spreekt van verlossers (מוֹשְׁעִים) die die de berg Sion zullen bestijgen. Obadja beschouwt dit toekomstige gebeuren - evenals Nehemia - onder het aspect van de pre-monarchale richterenperiode:

Richt. 2: 16

En de HEERE deed richters (שֹׁפְטִים) opstaan (קוּם), die hen verlost (יִשַׁע) uit de hand van hen die hen plunderden.

Richt. 3: 9

Toen riepen de Israëlieten tot de HEERE. En de HEERE deed voor de Israëlieten een verlosser (מוֹשִׁיעַ) opstaan (קוּם), die hen verlost (יִשַׁע): Othniël, de zoon van Kenaz, de broer van Kaleb, die jonger was dan hij.

Neh. 9: 27

U hebt hen overgegeven in de hand van hun tegenstanders en die hebben hen benauwd. Maar als zij ten tijde van hun benauwdheid tot U riepen, hoorde U hen vanuit de hemel en gaf U hun, overeenkomstig Uw grote barmhartigheid, verlossers (מֹשְׁעִים), die hen uit de hand van hun tegenstanders verlost (יִשַׁע)."

De wortels קוּם, יִשַׁע en שֹׁפֵט verbinden Ob. 1 via het idioom van Richt. 2 en 3 met Ob. 21.

In narratief proza heeft יִשַׁע de theologische betekenis van Gods reddend handelen in de geschiedenis van Israël.¹⁶⁶ Vanwege de defectieve spelling in de MT (מוֹשְׁעִים i.p.v. מוֹשִׁיעִים) en in Murabba'at (מֹשְׁעִים) en mogelijk de invloed van Ob. 17 kozen oude vertalers (LXX, Aquila,

¹⁶⁴ Pons, Mariona Vernet, The origin of the name Sepharad: a new interpretation, in: Journal of Semitic Studies LIX/1 Autumn 2014, 297-313; vgl. Ben Zvi, *a.w.*, 229.

¹⁶⁵ Zie Jo. 3: 4-6 (Foenicieërs en Filistijnen verkopen Judeeërs en Jeruzalemmers aan Ioniërs); Ez. 27: 13 (slavenhandel Tyrus-Ionië); Am. 1: 6, 9 (Edomieten verhandelen slaven met Filistea en Foenicieë) ; Ob. 14 (Edomieten leverden Jeruzalemmers aan Foenicieërs, die hen doorverkochten aan Lydië).

¹⁶⁶ Robert L. Hubbard jr., “יִשַׁע”, in: *NIDOTTE II*, 556-562. Vgl. behalve Richt. 2: 16 en 3: 9 ook 3: 15 (Othniël en Ehud); 6: 36 (Gideon); 12: 3 (Jeftha).

Theodotion, Peshitta) voor ‘geredden’ (een hof.pt.pass.). Neh. 9: 27 is de enige andere plaats waar het pl. מוֹשִׁיעִים voorkomt.

Deze מוֹשִׁיעִים verlossen eerst Israël van de Edomitische onderdrukking en gaan vervolgens de berg Sion op. Sion is hoofdstad van het toekomstige koninkrijk van JHWH. Zijn representanten zullen de ‘berg van Ezau’ (het gebied van Edom, Ob. 8-9 en 19) richten. טָפַט heeft voornamelijk twee betekenissen: rechtspraak en gouvernement. Hier gaat het vooral om de tweede betekenis: regeren over Israëls vijand.¹⁶⁷ Dit impliceert ook dat de uitroeiing waarvan Ob. 9 en 10 spreekt, niet letterlijk betekent dat geen enkele Edomiet het gericht zal overleven. Dat is ook in lijn met Jer. 49: 11:

Laat uw wezen achter, Ík zal hen in het leven behouden, en laten uw weduwen op Mij vertrouwen.

Wie zijn deze verlossers, deze richters die namens JHWH hun ambt uitoefenen? Ik denk dat het hier in eerste instantie kan gaan om historische figuren als Ezra en Nehemia, die de leiding krijgen over de teruggekeerde ballingen uit Babel. Maar het eschatologische karakter van deze profetie doet meer nog vermoeden dat de tekst verder reikt dan de periode van de terugkeer uit Babel.¹⁶⁸

Het koningschap zal van JHWH zijn. מְלִיכָה is niet zozeer ‘koninkrijk’ als wel ‘koning-zijn.’¹⁶⁹ Wat Edom betreft, Jes. 34: 12:

“Zijn edelen – maar zij zijn er niet – zal men tot het koningschap (מְלִיכָה) roepen: met al zijn vorsten (שָׂרֵיהֶם) is het gedaan.”

Heel dicht bij Ob. 21 ligt de tekst van Psalm 22: 28-29:

“Alle einden der aarde zullen eraan denken en zich tot de HEERE bekeren:
alle geslachten van de heidenvolken zullen zich voor Uw aangezicht neerbuigen.
Want het koningschap is van de HEERE, Hij heerst over de heidenvolken.”¹⁷⁰

Deze parallel suggereert dat bij Obadja het koningschap van JHWH verder strekt dan alleen het etnische Israël. In 1 Kron. 29: 11 belijdt David dat alles in de hemel en op de aarde, en het koningschap, van JHWH is. Op het moment dat Obadja zijn woorden in het licht geeft lijkt het

¹⁶⁷ Vgl. Raabe, *a.w.*, 270 en

¹⁶⁸ Vgl. Gen. 22: 15-18; Ps. 25: 12-15; Dan. 12: 3. Vgl. ook Nieuwtestamentische parallelen: Matth. 19: 28; Op. 3: 21.

¹⁶⁹ In deze betekenis ook 1 Sam. 14: 47; 1 Kon. 2: 15; 21: 7.

¹⁷⁰ Vgl. Ps. 2:8; 72:11; 86:9.

daar niet op, maar hij geeft een passend profetisch antwoord op de klaagzangen van de ballingen: Ps. 74: 12-17; 102: 13 vv.; Klaagl. 5: 19.¹⁷¹

2. Overzicht van het onderzoek

Met betrekking tot de tijd waarin Obadja zijn profetie uitsprak en op schrift stelde is gedacht aan drie perioden: a) pre-exilisch (negende-achtste eeuw), b) exilisch (587/6 of kort daarna) en c) post-exilisch. Van elk van deze posities wordt een vertegenwoordiger uitgewerkt.

2.1 Pre-exilisch: Franz Delitzsch

Franz Julius Delitzsch (1813-1890) habilitteert zich 1842 in Leipzig op een studie over de profeet Habakuk. In 1846 volgt een benoeming aan de universiteit in Rostock, in 1850 in Erlangen en 1867 opnieuw in Leipzig. In zijn Erlanger periode gaat Delitzsch meewerken aan de door Carl Friedrich Keil (1807-1888) geïnitieerde reeks *Biblischer Commentar über das Alte Testament*, de zgn. Keil-Delitzsch-serie. Van zijn hand zijn de commentaren op de poëtische boeken Job, Psalmen, Spreuken, Prediker en Hooglied en van de profeet Jesaja.

Franz Delitzsch is en blijft een conservatieve wetenschapper die uitgaat van het openbaringskarakter van de Heilige Schrift; hij deelt de naturalistische vooronderstellingen van de historische kritiek niet maar verdisconteert wel bruikbare resultaten en inzichten ervan.

In 1851 publiceert Delitzsch een artikel onder de titel *Wann weissagte Obadja?* Hij geeft rekenschap van zijn visie op de tijd waarin Obadja profeteerde. In zijn betoog zijn de volgende zaken van belang: de plaats van Obadja in het Twaalfprofetenboek en de aanwijzingen die in elk van de drie *Wendungen* Ob. 1-9, 10-16 en 17-21 te vinden zijn. Hieronder geef ik Delitzsch' argumenten kort weer.

De plaats van Obadja in het Twaalfprofetenboek¹⁷²

Het Twaalfprofetenboek is *im Ganzen und Grossen*, maar niet absoluut chronologisch geordend. De profeten uit de Assyrische tijd (Hosea tot Nahum) gaan de beide profeten uit de Chaldeeuwse tijd (Habakuk en Zefanja) vooraf, waarna de profeten uit de na-exilische tijd

¹⁷¹ Raabe, *a.w.*, 271.

¹⁷² Delitzsch, *a.w.*, 91-93.

volgen. Bij een strikt chronologische volgorde zou Amos voor Hosea moeten staan. Vanwege de omvang is Hosea vooraan geplaatst. Daarop volgen profeten met een concrete tijdsaanduiding: Amos, Micha en Zefanja. Deze worden afgewisseld door geschriften zonder tijdsaanduiding: Joël, Obadja, Jona, Nahum en Habakuk. Hun invoeging in het Twaalfprofetenboek heeft te maken met een “mehr oder weniger tief liegenden Gleichartigkeit des Inhalts.”¹⁷³ Zo eindigt Hosea met de profetie dat Israëls boetvaardigen zullen floreren als lelies, olijfbomen, koren, wijnstokken en dennenbomen, Hos. 14: 6-9. Joël pakt deze thematiek op (in negatieve zin): de vijand vernietigt wijnstok en vijgenboom, Jo. 1: 7.12. Amos begint met een thema waarmee Joël eindigt: De HEERE zal brullen uit Sion, Jo. 3: 16; Am.1: 2. Aan het slot van Amos komt Edom in beeld: Israël zal het overblijfsel van Edom erfelijk bezitten, Am. 9: 12. De profetie van Obadja vormt de uitwerking van deze opmerking. Jona volgt op Obadja, want Jona is zo’n gezant die gezonden is onder de heidenen, waarvan Ob. 1 spreekt. Wat Jona, Micha en Nahum aan elkaar verbindt is het feit dat ze de ‘beroemde uitspraak van de Tora over Gods eigenschappen’ delen: Jon. 4: 2, Mi. 7: 18, Nah. 1: 2 vv, vgl. Jo. 2: 13.¹⁷⁴ Nahum en Habakuk hebben in hun opschrift ‘de last’ als gemeenschappelijke aanduiding voor hun profetie, Nah. 1: 1 en Hab. 1: 1. Habakuk noemt de Chaldeeën als de voltrekkers van het door Nahum aangekondigde gericht over Nineve. Zefanja, de laatste voor-exilische profeet, haakt weer aan op de uitspraak van Habakuk: “Zwijg voor Zijn aangezicht, gij ganse aarde!”, Hab. 2: 20 en Zefanja 1: 7.

Aanwijzingen in Ob. 1-9¹⁷⁵

Het eerste deel van Obadja geeft geen directe maar wel een indirecte aanwijzing (terminus ad quem) voor datering. Ob. 1-9 is terug te vinden in Jer. 49: 7-22. Jeremia verwerkte in zo goed als al zijn orakels tegen de volken oudere profetieën. Voor zijn profetie tegen Edom maakte hij gebruik van de (dus oudere) uitspraken van Obadja. Van al het typisch jeremiaanse in dit orakel is niets te vinden bij Obadja en de obadjaanse invloed draagt veelmeer een vreemd dan een typisch jeremiaans karakter.

¹⁷³ Delitzsch, *a.w.*, 92.

¹⁷⁴ Idem.

¹⁷⁵ Delitzsch, *a.w.*, 94-95.

Bovendien vormt het orakel van Obadja zowel zakelijk als retorisch een consistentere geheel dan dat van Jeremia.¹⁷⁶ Caspari heeft in de inleiding op zijn Obadjacommentaar volgens Delitzsch bewezen dat Jeremia van Obadja afhankelijk is.

Ewald suggereert dat Jeremia en Obadja voor hun Edom-prophetie een oudere bron hebben gebruikt. Daarvoor lijkt te pleiten dat de overeenkomst tussen Obadja en Jer. 49: 7-22 slechts betrekking hebben op Ob. 1-9, dat de inleidende woorden אֲדֹנָי יְהוִה לְאַלְוִים de indruk geven niet tot de oorspronkelijke profetie van Obadja te behoren; ten slotte dat het zeldzame תְּקַלְצָתָהּ van Jer. 49: 16 bij Obadja ontbreekt. De enige plausibele reden om een oudere bron aan te nemen zou zijn dat Obadja zou stammen van na de verwoesting van Jeruzalem en dus ook na het Edom-orakel van Jeremia. Dat is immers – zo heeft Caspari aangetoond – te dateren in het vierde jaar van Jojakim en dus voor de verwoesting van Jeruzalem. Obadja echter geeft niet de indruk een eclectische tekst te zijn. Dat Jeremia slechts een deel van Obadja benut, heeft met zijn doelstelling te maken.

Aanwijzingen in Ob. 10-16¹⁷⁷

De datering van Obadja hangt voornamelijk af van het antwoord op de vraag of de schuld waarvan 10-16 spreekt in het verleden ligt of in de toekomst. Het natuurlijkst zou zijn deze in het verleden te plaatsen. Maar hiertegen pleiten de waarschuwingen in 12-14. Caspari merkt volgens Delitzsch terecht op dat het “höchst sonderbar” zou zijn om iemand te waarschuwen voor een daad die reeds begaan is. Niettemin spreekt vers 11 spreekt over de inneming van Jeruzalem als een feit dat reeds geschiedenis is. Het גָּאוּ [‘zij gingen’, 11bA] normeert zijn omgeving: שָׁבוֹת [‘zij namen mee’, 11aB] en יָדוּ [‘zij wierpen’, 11bB]. Deze gegevens zijn te begrijpen als men aanneemt dat het lijden dat Jeruzalem mede vanwege de Edomieten overkwam en waarvan Obadja ooggetuige was in het recente verleden plaats had. Niettemin zijn de waarschuwingen in 12-14 op zijn plaats omdat Edom bij de eerste de beste gelegenheid opnieuw tot misdaden kan overgaan.

Blijft staan de vraag hoe het feit dat Obadja voor het vierde jaar van Jojakim en dus voor de verwoesting van Jeruzalem geprofeteerd moet hebben, met de ‘*vergangenheitsgeschichtliche*’ opvatting van het in Ob. 11-16 genoemde Edomitische geweld te verenigen is. Dat is niet mogelijk als je met Caspari zegt dat Ob. 11-14 op geen andere zaak betrekking heeft dan op de catastrofe van Jeruzalem en Juda onder Zedekia. Maar dan ben je ook met Caspari genoodzaakt

¹⁷⁶ Delitzsch, *a.w.*, 94.

¹⁷⁷ Delitzsch, *a.w.*, 95-99.

om de toevlucht te nemen tot een scherpzinnige ‘*zukunftsgeschichtliche*’ constructie. Echter, van een vernietiging van Jeruzalem spreekt 11-14 met geen letter en **וְיָוִם אֶדְוָדָם** heeft niet zondermeer betrekking op het collectief als wel op de ondergang van velen van het volk.

Op welke ongeluksdag van Jeruzalem en Juda doelt Obadja dan? Het gebruik van de woorden **וְיָוִם** en **וְיָוִם אֶדְוָדָם** sluiten uit dat het gaat om de gebeurtenissen rond de gevangenneming van Amazia door Joas van Israël. Termen als ‘vreemdelingen’ en ‘buitenlanders’ passen niet bij het broedervolk Israël. Ook gaat het niet om de beproevingen die Juda onder Achaz onderging van de zijde van de Syriërs en Efraïmieten terwijl Edom toekeek. Het kwam toen niet tot inneming van Jeruzalem.

Er resteert maar een optie: de gebeurtenissen onder koning Joram van Juda die door de Chronist worden beschreven in 2 Kron. 21: 16 v. Dit vermoeden wint aan kracht in het licht dat de profeet Joël hierop laat vallen.

Onder Joram maakt Edom zich van Juda los. Daarbij wordt veel onschuldig bloed vergoten van in Edom woonachtige Judeeërs (Jo. 5: 11).¹⁷⁸ Ook Libna valt af. De daaropvolgende invasie door Filistijnen en Arabieren laat zien dat na de dood van Josafat min of meer onvrijwillig onderworpen volkeren waaronder dus ook de Filistijnen en Arabieren - die Josafat nog gehuldigd hadden, 2 Kron. 17: 11 - zich ontworstelen aan het juk van Juda.

De gevangenneming van het leger van Juda door vreemden waarvan Ob. 11 spreekt, bestaat in het licht van 2 Kron. 21: 17 in combinatie met Jo. 3: 5 daaruit dat zij het koninklijk paleis leegplunderen en de tempelschatten roven. Nog tot in het 23^e jaar van Joas verkeert de tempel in deplorabele toestand, zo blijkt uit 2 Kon. 12: 6. Uit 2 Kron. 21: 17 zien we dat ze de koninklijke kinderen en vrouwen wegvoeren en uit Jo. 3: 3 en 6 dat gevangen Judeeërs worden verkocht. Op de heilige berg worden drinkgelagen gehouden, waaraan volgens Ob. 16 ook de Edomieten deelnemen. De weggevoerden worden verkocht aan de Grieken en inderdaad - zo Am. 1: 6.9 - door bemiddeling van Foeniciërs en Edomieten. Deze laatsten namen na hun afval van Juda de havens aan de Arabische kust in bezit. Dat de Edomieten niet zelf tot de vijandelijke benden behoren maar als ‘*Helpershelfer*’ zoveel mogelijk winst maken uit deze situatie blijkt uit Ob. 11-14. Een andere gebeurtenis dan die ten tijde van Joram, waarop Joël en Amos terug kunnen zien is niet voorhanden. Het ligt voor de hand dat Obadja met het oog hierop tegen Edom profeteert en niet in verband met de hetzij verleden, hetzij toekomstige Chaldeeuwse catastrofe.

¹⁷⁸ Bedoeld is: Jo. 4:19 [3: 19].

Aanwijzingen in Ob. 17-21¹⁷⁹

Ook dit laatste deel van de profetie is uitgesproken in de tijd van koning Joram. De profeet beschrijft de inbezitname van het land door dat deel van Juda en Israël dat het volkerengericht heeft overleefd. Hij spreekt met geen woord over een terugkeer uit de ballingschap. In het vervolg denkt de profeet noch aan de exil van het gezamenlijke volk, noch aan de Assyrisch-Babylonische ballingschap.

De bewoners van de Negev zullen het gebergte van Ezau in bezit nemen; de bewoners van de Schefela (de aan Filistea grenzende westelijke vlakke streek van Juda) nemen het gebied van de Filistijnen in bezit. De inwoners van Juda nemen de velden van Efraïm en Samaria (zodat ook het huis van Jozef naar het noorden wordt uitgebreid; de bewoners van Benjamin nemen Gilead (over de Jordaan).

Niet alleen zal de in het “heilige land” overgebleven ‘rest’ zich uitbreiden, maar ook het dat deel van het volk dat in de verstrooiing is zal terugkeren. Het gaat hier niet om diaspora in Assur, Babel of Egypte maar in Kanaän (Foenicië) en Sefarad.

Uit de parallellen bij Joël en Amos blijkt dat met deze dubbele גלות die ten tijde van Joram door de Filistijnen en Arabieren bedoeld is. De Filistijnen leverden een heel חיל van ballingen, die Amos¹⁸⁰ גְּלוֹת שְׁלֵמָה noemt, over aan de Foeniciërs; nog in de tijd van Obadja waren zij in Foenicië tot aan Zarfat. De kern daarvan, de גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם, waren door de Foeniciërs aan Edomitische tussenhandelaren overgedaan (Am. 1: 6.9) die hen weer doorverkochten aan בני היונים [de kinderen van Javan, Jo. 3: 6, tjl]. Obadja en Joël profeteren van hun terugkeer.

Niets ligt meer voor de hand dan ספרד in Obadja te identificeren met בני היונים in Joël. Twee inscripties in spijkerschrift - uit Bisulun en Persepolis - met een beschrijving van het gebied waarover Darius heerst, noemen Çparda en Juna samen. Waarschijnlijk gaat het hier, evenals in resp. Ob. 20 en Jo. 3: 6, om Sparta en Ionië. Betekent dit dat, mede met inachtneming van de uitspraak uit 1 Makk. 12: 21 over de Σπαρτιαται die stamverwante broeders van de Joden zijn, dat een groep joodse ballingen in Sparta geleefd heeft?

Als dus Obadja profeteerde naar aanleiding van de gebeurtenissen ten tijde van koning Joram wil dat nog niet zeggen dat hij dit orakel in die tijd op schrift stelde. Omdat Joël – zoals steeds vaker erkend wordt - optrad op tijdens de eerste regeringsperiode van Joas en omdat Joël en

¹⁷⁹ Delitzsch, *a.w.*, 99-102.

¹⁸⁰ Amos 1: 6.

Obadja op veel plaatsen zich tot elkaar verhouden¹⁸¹, kan de vraag gesteld worden wie van wie heeft overgenomen.

Volgens Caspari heeft Obadja ideeën van de zijns inziens originelere Joël gebruikt. Delitzsch gaat uit van de prioriteit van Obadja. Maar het gebruik van obadjaanse elementen door Joël doet volgens hem geen afbreuk aan zijn oorspronkelijke karakter. Bovendien is geen enkele profeet zo origineel dat er geen uitspraken van voorgangers in doorklinken.

Obadja, als hij ouder is dan Joël, had de profetieën van Bileam als voorbeeld, vgl. Num. 24: 21.18 v. met Ob. 4.18 v. Voor Joëls afhankelijkheid van Obadja pleit dat Joël typisch obadjaanse thema's en idioom in zijn profetie verwerkt en uitwerkt, terwijl het anderzijds onwaarschijnlijk is dat Obadja voor zijn veel beperkter thema zoveel gedachten en uitdrukkingen aan Joël zou hebben ontleend. Ook dient te worden bedacht dat de profetische literatuur die zulke speciale thema's behandelt als Obadja, niet zo omvangrijk begint als Joël; en Obadja's חזון is met de נְבוּאָה van Ahia en de חֲזוֹן van Jedi over Jerobeam I te vergelijken.¹⁸²

De profetie van Obadja is zeer geschikt om het oudste monument te zijn van profetie die uitzicht biedt op het toekomstige verloop van de geschiedenis van de volken. Nauwelijks is er een natuurlijker start te denken [van het verschijnsel volkerenprofetie, tjl] als het “durch dieses einzelne fliegende Blatt über Edom gegebene.”¹⁸³ Uit dit kleine begin is de wijdvertakte boom van de profetie aangaande de volken gegroeid.

Delitzsch gaat ervan uit dat de profetie van Obadja ontstond in de onheilstijd onder Joram en dat het profetenboekje Obadja eerder voorhanden was dan dat van Joël. Dat Obadja zijn orakel zelf te boek stelde blijkt uit het gegeven dat hij unieke stof verwerkte in een dreigpreek aan het Israëlvijandige volk. Delitzsch stemt in met Ewald die poneert dat Joël 3: 5 [2: 32] terugwijst naar vroegere orakels: waarom zou dat niet Ob. 17 zijn? Vermoedelijk is Obadja de in 2 Kron. 17: 7 genoemde vorst van koning Josafat die samen met anderen de leiding had over een onderwijscampagne. Diezelfde Obadja maakte de vergeefse veldtocht mee van Josafats zoon

¹⁸¹ Vgl. Jo. 3: 5 [2: 32] – Ob. 17; Jo. 4: 19 [3: 19] – Ob. 10; zie verder Jo. 4: 1-6 [3: 1-6] – Ob. 11-16, etc.

¹⁸² 2 Kron. 9: 29: Het overige nu van de geschiedenis van Salomo, van het begin tot het einde, is dat niet beschreven in de woorden van de profeet Nathan en in de profetie van Ahia uit Silo en in de visioenen van de ziener Jedi over Jerobeam, de zoon van Nebat?

¹⁸³ Delitzsch, *a.w.*, 102.

Joram tegen de afgefallen Edomieten, 2 Kron. 21: 9 en later de smadelijke aanval op Jeruzalem door Filistijnen en Arabieren, waarbij de Edomieten de gemeenste “*Bubenstücke*” uithaalden.

2.2. Exilisch: Renkema

Renkema is tot 2006 universitair docent Oude Testament aan de Theologische Universiteit Kampen (ThUK). Hij publiceert in 1993 in de Serie Commentaar op het Oude Testament een commentaar op Klaagliederen; in 2000 verscheen in diezelfde serie een verklaring van Obadja. Het commentaar leunt qua methode zwaar op literaire analyse volgens de Kamper School. De profeet Obadja moet volgens Renkema in hetzelfde tijdvak geplaatst worden als de dichters van de Klaagliederen.¹⁸⁴ Hij stelt een vrij precieze datering voor, in 554/3, vlak voor de aanval van de Neo-Babylonische koning Nabonidus op Edom.

Voor-exilisch

Van alle voor-exilische dateringsvoorstellen noemt Renkema alleen die ten tijde van Joram van Juda.¹⁸⁵ Op grond van de volgende argumenten kwamen “oudere commentatoren” daartoe: a) de identificatie met de Obadja uit 1 Kon. 18: 3-16¹⁸⁶; b) tijdens Jorams regering kwamen de Edomieten in opstand tegen Juda, 2 Kon. 8: 20-22 en 2 Kron. 21: 16; c) de plaats in de canon tussen de voorexilische profeten – hiermee zou dan ook de prioriteit van Obadja voor Jeremia verklaard zijn.

Renkema noemt als contra-argumenten bij b) dat Edom in 2 Kron. 21: 16 niet wordt genoemd en dat 2 Kon. 8 alleen zegt dat Edom zich losmaakt uit de invloedssfeer van Juda en bij c): “de plaats in de canon kan het gevolg zijn van een voorexilische datering van de canonredactie.”

Exilisch

Omdat Ob. 11-14 “toch wel heel duidelijk de ondergang van Juda in 587 veronderstelt” plaatst Renkema met de “nieuwere commentatoren” Obadja na deze gebeurtenis.

¹⁸⁴ Renkema, *a.w.*, 5.

¹⁸⁵ Ik concludeer hieruit dat Renkema - hoewel hij het zelf niet overneemt - van de pre-exilische voorstellen dit nog het plausibelst acht.

¹⁸⁶ Deze associatie wordt echter door Delitzsch niet genoemd en door Keil expliciet afgewezen. Zie Delitzsch, *a.w.*, en Keil, *a.w.*, 241.

Uit het feit dat Obadja met geen woord rept over de vernietiging van de tempel concluderen Rudolph en Van Leeuwen als verklaring dat daarbij geen Edomieten betrokken waren. Echter volgens Klaagl. 4: 22 en 3 Ezra 4: 45 was dat waarschijnlijk wel het geval. Dat Obadja de Edomieten niet in verband brengt met de verwoesting van het heiligdom is theologisch verklaarbaar: “de afbraak van de tempel was in feite alleen het werk van JHWH en kon daarom noch Babyloniër, noch Edomiet worden toegerekend. Zij waren slechts uitvoerders van JHWH’s gericht. Dat maakt het onmogelijk hen als de eigenlijke verwoesters van de tempel aan te wijzen.”¹⁸⁷

De betrokkenheid van Edomieten bij de ramp van 587 blijkt o.a. uit Ps. 137: 7, Klaagl. 4: 21, Ez. 25: 12-14, 35: 5.10.15 en Jo. 4: 19. Obadja geeft een zeer concrete beschrijving van deze gebeurtenis, die haars gelijke tot dan toe niet heeft gehad. Het heeft weinig zin om te zoeken naar andere feiten die passen bij de omschrijving van Ob. 11-14. Obadja moet derhalve van de generatie na de ondergang zijn.¹⁸⁸

Archeologie

Archeologisch onderzoek laat zien dat zeker omstreeks het begin van de zesde eeuw Edomieten woonden in het zuiden van Juda. Militaire aanwezigheid in de Negevwoestijn blijkt uit een ostracon uit Horvat ‘Uza; in Horvat Qitmit bevond zich een Edomitisch heiligdom. In de zevende eeuw onderhielden Judeeërs en Edomieten handelsconnecties. Pas bij de opmars van de Babyloniërs tegen Juda slaat de houding van de Edomieten uit opportunisme om in vijandschap.¹⁸⁹

Na’aman¹⁹⁰ komt tot een vergelijkbare conclusie. Archeologische gegevens tonen volgens hem aan dat Juda en Edom in de zevende eeuw een vreedzame relatie hadden. Dat is ook de reden dat Edom nauwelijks genoemd wordt in de bijbelse geschiedenis van de koningen van Juda. Profetische en andere bijbelse teksten stellen Edom daarentegen in een zeer negatief daglicht.¹⁹¹ Sommige van deze teksten beschuldigen Edom (als natie) van wandaden in de tijd van de val van Juda en Jeruzalem. Het gaat dan b.v. om Ob. 12-14, Ez. 25: 12-14, 35: 1-15, 36: 4-5; Am. 1: 11; Jo. 4: 19-20 [3: 19-20]; Ps. 137: 7; Klaagl. 4: 21-22. Beslissend bewijs voor de

¹⁸⁷ Renkema, *a.w.*, 24.

¹⁸⁸ Renkema, *a.w.*, 25.

¹⁸⁹ Renkema, *a.w.*, 28, 29.

¹⁹⁰ Na’aman, *a.w.*, 23 vv.

¹⁹¹ Na’aman, *a.w.*, 26.

Edomitische aanval op Juda ziet Na'aman in de Arad-brieven (ostraca). Die getuigen van groeiende spanningen tussen Juda en Edom in de Negev.¹⁹² Deze teksten kunnen ook heel anders geïnterpreteerd worden, aldus Mark A. Hassler: “Guillaume argues that the ostraca address grazing rights rather than military movements, and concludes that “there is no evidence for Edomite infiltrations in the sixth century BCE.” On the other hand, the ostraca may indeed serve as valid evidence.”¹⁹³ Volgens Na'aman vielen de Edomieten het fort Arad reeds aan voordat Jeruzalem gevallen was. De Edomitische dreiging in de Negev blijkt dus uit de Arad-ostraca en Jer. 13: 19a (“de steden in het zuiderland zijn gesloten”); deze gegevens corresponderen met de profetenteksten die spreken van de actieve rol van Edom bij de verovering van Jeruzalem. Dit gegeven heeft zich vastgezet in het collectieve geheugen en vond uitdrukking in de niet-historiografische bijbelse bronnen.¹⁹⁴

De Nabonidus-kronieken verfijnen de datering van Obadja's profetie: in de maand Kislev van zijn derde jaar (553) mobiliseert Nabonidus zijn troepen tegen [E]dom. Ob. 1b – “een gezant is uitgezonden onder de heidenvolken” - zou hieraan alluderen. De bondgenoten, die Edom verraden (Ob. 7; Jer. 49: 10b) zouden de Babyloniërs zijn. In 553 verovert Nabonidus Tema. De auteurs van de Jeremia- en Obadjatekst, aldus Na'aman, moeten dan aan de hand van de gebeurtenissen in 587, aangevuld met die van 553, hun orakels hebben gecreëerd.¹⁹⁵

Von Rad heeft gewezen op de nauwe relatie die er is tussen momenten in de wereldgeschiedenis en het spreken van de profeten.¹⁹⁶ Zij stemmen hun verkondiging af op de actualiteit. Renkema verdisconteert deze gedachte met betrekking tot Obadja. De profeet sprak zich uit in verband met de dreiging die Edom kennelijk boven het hoofd hing door het optreden van Nabonidus (556-539), die in zijn derde regeringsjaar campagne voerde tegen Edom. Uit de tweede Harran-

¹⁹² Deze teksten kunnen ook heel anders geïnterpreteerd worden. Mark A. Hassler, *The setting of Obadiah: When does the Oracle of Obadiah concerning Edom transpire?*, in: *JETS* 59/2 (2016), 245: “Guillaume argues that the ostraca address grazing rights rather than military movements, and concludes that “there is no evidence for Edomite infiltrations in the sixth century BCE.” On the other hand, the ostraca may indeed serve as valid evidence.”

¹⁹³ Mark A. Hassler, *The setting of Obadiah: When does the Oracle of Obadiah concerning Edom transpire?*, in: *JETS* 59/2 (2016), 245.

¹⁹⁴ Na'aman, *a.w.*, 28-29.

¹⁹⁵ Na'aman, *a.w.*, 30-31.

¹⁹⁶ Gerhard von Rad, *Theologie des Alten Testaments*, Band 2, München 1987⁹, 122.

inscriptie van Nabonidus blijkt dat de Edomitische grensstad Dedan¹⁹⁷ van 549-539 tot het Neo-Babylonische rijk behoort. Dit pleit voor een datering van Obadja “vlak voor de aanval van Nabonidus op Edom: ± 554/3.”¹⁹⁸

Renkema staat afwijzend tegenover de visie van Ben Zvi, die het boekje Obadja ziet als het product van de geloofsopvattingen van de joodse gemeenschap rondom Jeruzalem in de periode 538-332. In die tijd hadden de Perzen zeggenschap over Juda. Omdat het slot van het tweede boek Koningen de Edomieten niet noemt en omdat Jer. 40: 11 gewaagt van het feit dat joden naar Edom vluchten, gaat Ben Zvi ervan uit dat de Edomieten niet met de Babyloniërs collaboreerden in 587.¹⁹⁹ De visie van Ben Zvi komt hieronder aan de orde.

De opvallende overeenkomsten tussen Ob. 1-6 en Jer. 49: 7-22 hebben altijd de aandacht getrokken. Drie posities zijn ingenomen om deze parallellen te verklaren: a) Jeremia is afhankelijk van Obadja; b) Jeremia en Obadja gebruikten een oudere bron en c) Obadja maakte gebruik van Jeremia.

Op basis van exegese kiest Renkema “met beslistheid” voor de laatste optie.²⁰⁰ Op grond van de exegese van Ob. 1-6 concludeert hij dat Obadja de tekst van Jeremia actualiseerde.²⁰¹ In het licht van zijn historische context is dat volgens hem goed te begrijpen.²⁰² In mijn exegese heb ik relevante exegetische beslissingen van Renkema verwerkt; bij de evaluatie van de argumenten kom ik daarop nog terug.

2.3. Post-exilisch: Ben Zvi

Ben Zvi beschouwt de tekst van Obadja – zo niet die van alle profetische boeken in hun huidige vorm - als het resultaat van een complex proces van lezing en herlezing.²⁰³ Dit proces vond plaats binnen een sociale gemeenschap van hoog geletterden die speelden met woorden, met

¹⁹⁷ Vgl. Jer. 49: 8 en Ez. 25: 13.

¹⁹⁸ Renkema, *a.w.*, 26.

¹⁹⁹ Renkema, *a.w.*, 26, 27.

²⁰⁰ *A.w.*, 31.

²⁰¹ *A.w.*, 23.

²⁰² *A.w.*, 31.

²⁰³ *A.w.*, 260, 263.

meerduidigheid, met (on)dubbelzinnigheid. In het bijzonder waren zij thuis in (her)lezing van profetie.²⁰⁴ De ‘final composition’ van het boek – en zeker van de laatste *sub-unit* ervan - wijst op een setting in het Achaemenidische²⁰⁵ of Perzische rijk, dat bestond tussen ca. 539 en 330 v.Chr.²⁰⁶

Uitgangspunt van Ben Zvi is voor alles dat Obadja een boek is, een tekst, geschreven om gelezen te worden. Het gaat dus niet om het boek, maar om de lezing ervan. De geïmpliceerde auteur en de geïmpliceerde lezer komen bij elkaar; iedere (her)lezing wist de herinnering aan de historische auteur en aan de voorgaande versies van de tekst. Per consequentie komt dat neer op een synchrone benadering ervan.²⁰⁷ Lezen is een contextueel gebeuren dat plaatsvindt in historische gemeenschappen, inclusief die voor welke de tekst allereerst werd samengesteld. Door gebruikmaking van historisch-kritische (en dan vooral Formgeschichtliche) methoden gaat Ben Zvi na welke gereconstrueerde lezingen de meest plausibele zijn binnen de historische gemeenschappen van lezers voor wie en door wie het boek Obadja is gecomponeerd.²⁰⁸

Hij beschouwt (herlezing van) profetie als een elitaire bezigheid. Het is “a highly educated group”, die de rol vervult van “brokers of the divine” voor de rest van de bevolking en voor zichzelf. De tekst is een toegangspoort tot goddelijke kennis.²⁰⁹

Belangrijke issues in Obadja zijn onder andere: Juda/Israël, de Jeruzalemmers in Sefarad, het ‘huis van Jakob’ en het ‘huis van Jozef’, Benjamin, (het gehate broedervolk van de) Edomieten en Filistijnen. Zij staan voor gemeenschappen in hun historische en politiek/geografische context. Ook onderwerpen als Sion en het toekomstige koningschap van JHWH zijn van belang.²¹⁰

²⁰⁴ A.w., 5, 113, 254,

²⁰⁵ A.w., 257-258.

²⁰⁶ B. E. Kelle: Israelite History, in: Mark J. Boda & J. Gordon McConville (eds.), *Dictionary of the Old Testament Prophets*, 414.

²⁰⁷ Francis Landy, Tree Sides of a Coin: In Conversation With ben Zvi and Nogalski, Two Sides of a Coin, in: *Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 10 2010, via http://www.jhsonline.org/Articles/article_139.pdf , geraadpleegd 09-04-2020.

²⁰⁸ Ehud Ben Zvi, *a.w.*, 2.3.

²⁰⁹ A.w., 5.

²¹⁰ A.w., 6.

Op basis van “form-critical criteria (such as openings, concluding words, changes in genre, changes of speaker, etc.)”²¹¹ onderscheidt en analyseert Ben Zvi de volgende literaire sub-units: Ob. 1, 2-4, 5-7, 8-11, 12-15, 16-18, 19-21.²¹² Hieronder ga ik na wat hij uit deze eenheden afleidt met betrekking tot de historische context van het boek Obadja.

Ob. 1:

De tekst noemt de naam van Obadja maar doet over zijn identiteit geen nadere uitspraak. Dat suggereert dat hij voor de originele doelgroep een bekende was. Er zijn tien bijbelse personages die de naam Obadja dragen. Slechts een daarvan wordt genoemd in een boek dat het boek Obadja voorafgaat en dat is de beambte van koning Achab, 1 Kon. 18.²¹³ Het is redelijk om aan te nemen dat de woorden עֲבַדְיָהוּ עֲבַדְיָהוּ het beeld van deze Obadja bij de (her)lezers oproept.²¹⁴

Dat gegeven beïnvloedt hun lezing van de tekst in hoge mate. Immers, het beeld doemt op van een vrome, negende-eeuwse koninklijke beambte van het Noordrijk Israël die a) er een duidelijke Sion/Jeruzalemtheologie op na hield; b) tot in detail wist van de val van Jeruzalem en de strekking van die gebeurtenis; c) sommige groepen post-monarchale joden wel en andere niet tot ‘Israël’ rekende; d) Juda beschouwde als de representant van Israël, de broer van Ezau; e) ramspoeed aankondigde over Edom om wat Edom drie eeuwen later aan Juda/Israël zal doen.

Als Obadja in de negende eeuw leefde, dan zal – in het perspectief van post-monarchale lezersgemeenschappen - een groot deel van Obadja’s profetie reeds vervuld zijn. Dat dat zal het nog-niet-vervulde deel versterken en het karakter van dit boek als godsspraak legitimeren.²¹⁵

Toch is hiermee niet gezegd dat de tekst van Ob. 1 ondubbelzinnig claimt dat het gaat om de Obadja uit de tijd van Elia. De tekst laat deze kwestie open voor discussie en herinterpretatie.²¹⁶

Als het gehoorde ‘bericht’ inhoudt dat er ‘een boodschapper is gezonden onder de volken’, dan

²¹¹ A.w., 8.

²¹² A.w., IX.X.

²¹³ A.w., 16, 38, 249.

²¹⁴ A.w., 18: Anders dan bij Jona (Jona 1: 1), die in een bepaalde tijd en plaats wordt neergezet, geeft de tekst echter geen enkele nadere bepaling omtrent de identiteit van Obadja. Dat roept bij de (her)lezer de vraag op wie deze Obadja nu echt was. Dit inbouwen van onzekerheden in de tekst is een techniek om aandacht van de (her)lezer te trekken.

²¹⁵ A.w., 39.

²¹⁶ Idem.

is het die boodschapper die zegt ‘sta op, laten wij opstaan’. Zijn oproep is dan niet gericht tot Israël maar tot de volken. Als daarentegen ‘een boodschapper is gezonden onder de volken’ gezien moet worden als equivalent aan ‘wij hebben een bericht gehoord’, dan zou je kunnen aannemen dat de oproep tot een goddelijke oorlog gericht was zowel aan Obadja als aan Israël en de volken.

De geschiedenis leert dat Israël in de post-monarchale periode niet de macht had om Edom ten onder te brengen. Israël/Juda was verre van een hegemonie gedurende de Neo-Babylonische en Perzische periode.²¹⁷

Ob. 2-4:

Dit gedeelte gaat in op de vraag: waarom moet Edom gestraft worden? De tekst spreekt over Edom, maar Edom krijgt zelf geen stem, hij spreekt niet terug tot JHWH. Het ontbreken van de dialoog heeft te maken met het theologische c.q. ideologische perspectief van de postmonarchale tekst, die focust op JHWH en op Israël/Sion/de postmonarchale samenleving. Maar ook kun je zeggen dat het gesprek van JHWH met Edom deel uitmaakt van Zijn openbaring aan Israël en niet aan Edom.²¹⁸

Edom wordt ideologisch-theologisch gekarakteriseerd als een dwaas die vertrouwt op zijn topografische (hoge) plaats en niet op goddelijke macht, als iemand die de grenzen van de menselijke existentie overschrijdt en dus als vijand van JHWH. Edom staat dus ten dienste van het theologische of ideologische concept van de universele regering van JHWH.²¹⁹ In tegenstelling tot het discours in het Oude Oosten, waarin de (goddelijke) wereldorde bewaakt werd door dienaren van de godheid, geeft Obadja geen ruimte voor de idee van een universele Israëlitische regering vergelijkbaar met het Assyrische-, Babylonische of Perzische rijk.²²⁰

Ob. 5-7:

Het conflict tussen JHWH-Edom staat in verband met de strijd tussen Edom-Israël c.q. Ezaü-Jakob. Edom wordt door zijn eigen bondgenoten bedrogen. Wie zijn deze menselijke uitvoerders van het oordeel van JHWH? Behoort de doelgroep van Obadja/Israël tot degenen die Edom vernietigen? Dat stond bij vers 1 nog open. Of had Edom zich verbonden met Israël?

²¹⁷ A.w., 40-42.

²¹⁸ A.w., 70, 251.

²¹⁹ A.w., 56, 250.

²²⁰ A.w., 251.

Zo niet, dan was alleen dat al genoeg om zich de goddelijke toorn op de hals te halen: broeders worden geacht elkaar te steunen (vgl. Ob. 10). Deze denklijn evoceert de volgende kwesties: a) Edom kan niet rekenen op goddelijke legitimatie als hij, in plaats van goede bondgenootschappen te sluiten, zich verbindt met zondaren²²¹ en b) als Ezau en Jakob niet samen staan, wiens schuld is dat? Uit het voorgaande blijkt dat de eerste kwestie reeds is opgelost; de tweede komt aan bod in het volgende gedeelte, Ob. 8-11.²²² Je kunt niet zomaar stellen dat de beelden uit Ob. 5-7 refereren aan een (aan de ontstaanstijd van de tekst recente) historische gebeurtenis uit de geschiedenis van Edom.²²³

De relatie tussen Ob. 1-7 en Jer. 49: 7-22

Zelfs bij een oppervlakkige lezing van Ob. 1-7 en Jer. 49: 7-22 komen zulke specifieke overeenkomsten aan het licht dat een tekstuele relatie niet te ontkennen valt. Ben Zvi veronderstelt dat Jeremia en Obadja putten uit een gemeenschappelijke tekst.²²⁴ Voor wederzijdse afhankelijkheid tussen Ob. 1-7 en Jer. 49: 7-22 zijn onvoldoende aanwijzingen binnen de respectievelijke coteksten.²²⁵

Ben Zvi maakt dat duidelijk aan de hand van voorbeelden. Zo luidt de ‘messenger formula’ in Ob. 1 לְאָדוּם פֶּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, terwijl Jer. 49: 7 weergeeft לְאָדוּם פֶּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת. Dat is volgens Ben Zvi een typisch jeremiaanse omkering. Dus: waar Jer. 49: 7 een jeremiaanse tendens toont, laat Ob. 1 een obadjaanse zien. Directe afhankelijkheid is op deze basis niet aantoonbaar.²²⁶ Op basis van het principe *lectio brevior* [*potior*, tjl.] zou het aannemelijk zijn te stellen dat Jer. 49: 14 van Ob. 1 afhankelijk is. Maar, kan iemand daartegenin brengen, de originele tekst van Jer. 49: 14 was korter. Kortom, dit is een ad hoc hypothese.²²⁷

Beide teksten zijn zo geschreven dat ze consistent zijn in hun eigen tekstuele omgeving. Dat pleit ervoor om aan te nemen dat de auteurs elk elementen uit een brontekst assimileerden aan hun eigen discours.²²⁸

²²¹ A.w., 97, 98, 252.

²²² A.w., 97-98.

²²³ A.w., 253, 254.

²²⁴ A.w., 100-104.

²²⁵ A.w., 104.

²²⁶ A.w., 105.

²²⁷ Idem.

²²⁸ A.w., 106, 113, 254.

Ob. 8-11

De twee dagen waarover Ob. 8 en 11 spreken worden gezien als een. De ene dag brengt de andere voort. De tekst van Ob. 11 suggereert dat “in YHWH’s world (YHWH is the speaker in this tekst)” het binnengaan van vreemden in de poorten van Jacob reeds een feit is. Edom is derhalve het “point of no return” voorbij. Dat wil zeggen: door hun daden in het verleden brachten zij zichzelf in de situatie die Ob. 8 schetst.²²⁹ Ob. 8-11 is de schaduw van Ob. 21, waar de berg van Ezau en de berg Sion tegenover elkaar staan.

Door Jeruzalem te typeren als de ‘poort van Jacob’ vindt identificatie plaats van Juda-Jacob-Israël. De identiteit van Israël komt in Ob. 16-21 aan de orde en is een belangrijke component in het zelfverstaan van de postmonarchale gemeenschappen (waarschijnlijk in de Perzische tijd) waarin het boek Obadja ontstond.²³⁰

De tekst spreekt van de vernietiging van Edom in de toekomstige tijd maar dat wil niet zeggen dat dergelijke gebeurtenissen ook voor de (her)lezers in de toekomst liggen.²³¹

Ob. 12-15

Ob. 12-14 laat acht keer het patroon zien van X־לֹא. X is een jussief in de 2^e pers. Dat kan als vetitief worden opgevat en vertaald met “je moet niet...”, of “je zou niet moeten...” Dan versta je de werkwoorden - de woorden van JHWH – als waarschuwingen voorafgaand aan de daden van Edom. Wie de tekst zo leest, plaatst de val van Juda in de toekomst. JHWH spreekt daarover als zijnde een uitgemaakte zaak.²³² Met evenveel recht kunnen de (her)lezers deze verzen ook verstaan als refererend aan een gebeurtenis uit het verleden van JHWH en Edom, want X־לֹא, (X is een jussief in de 2^e pers.) kun je ook vertalen met “je had niet gedaan moeten hebben” of “je had niet moeten...”. Dan betreft het dus geen waarschuwingen maar beschuldigingen.²³³

Des te ambiguer de tekst, des te meer (her)lezingen roept hij op; des te lastiger is het om de tekst te koppelen aan concrete historische gebeurtenissen. Hoewel: de door het boek geschapen *wereld van de tekst* - die in elk geval geschreven kon worden na de verwoesting van Jeruzalem – claimt dat de tekst trefzeker refereert aan een actuele (politieke) waarschuwing aan Edom.

²²⁹ A.w., 135, 255.

²³⁰ A.w., 255.

²³¹ Idem.

²³² A.w., 144.

²³³ A.w., 145.

Het is moeilijk vol te houden dat deze waarschuwing te situeren is voor de gebeurtenissen van 586 BCE.²³⁴ Maar het is ook niet hard te maken dat de auteur(s) van dit gedeelte ooggetuige geweest moet(en) zijn van de val van Jeruzalem,²³⁵ of dat je aan de hand van deze woorden het boek Obadja zou kunnen dateren.²³⁶

Ob. 16-18

Want zoals u op Mijn heilige berg gedronken hebt... Volgens Ben Zvi zijn er voor wat betreft de geadresseerden in Ob. 16 twee mogelijkheden. De eerste is dat de ‘drinkers’ Edomieten zijn en het drinken als zodanig een vrolijk gebeuren. De genoemde volken in het tweede deel van het vers zouden dan op hun beurt weer drinken – het glas heffen - op de ondergang van de Edomieten. De tweede optie is dat ‘drinken’ niet met vreugde maar met straf te maken heeft. Dan zouden de geadresseerden de Israëlieten zijn, die het oordeel ondergingen op de heilige berg van JHWH.²³⁷

Volgens Ben Zvi wordt hier in Ob. 16 inderdaad Israël aangesproken. Zij dronken de beker van de toorn van JHWH. Er is een speciale relatie tussen JHWH en Zion/Jeruzalem (“Mijn heilige berg”) en Israël (degenen die reeds hebben gedronken, wier positie een radicale wending zal ondergaan, c.q. de (her)lezers van het boekje Obadja).

Ob. 17 wijst in diezelfde richting door het gebruik van פְּלִיטָה (ontkoming), dat in deze context niet te betrekken is op het overleven van de verwoesting van Jeruzalem maar van Gods toekomstige oordeel.²³⁸

Deze setting draagt bij aan de zelfdefinitie van op de tempel gerichte, post-monarchale gemeenschappen van Achaëminidisch Judea.²³⁹ Daarbij past ook het feit dat Ob. 16-18 een weerslag lijkt te zijn van een discussie met betrekking tot de identiteit van ‘Jakob’, ofwel het zelfverstaan van de gemeenschappen waarbinnen en waarvoor het boekje Obadja is geschreven.²⁴⁰

²³⁴ A.w., 146.

²³⁵ A.w., 256.

²³⁶ A.w., 257.

²³⁷ A.w., 180, 181.

²³⁸ A.w., 185 n. 25.

²³⁹ A.w., 182.

²⁴⁰ A.w., 257.

Ob. 19-21

Dit gedeelte geeft een belangrijke sleutel voor het verstaan van het boek Obadja. De notie van de hoop (voor de toekomst) behoort tot de kenmerken van het genre profetie in het OT.²⁴¹ De verzen Ob. 19-20 geven een indruk wat er gebeurt als het huis van Jacob zijn onteigenaars onteigent (Ob. 17).²⁴²

Die van het zuiden/de Negev zullen het gebergte van Ezau in bezit nemen.

De mensen van de Schefela zullen het hele territorium van de Filistijnen erven;

De mensen van de Schefela en de Benjaminiten erven de centrale gebieden van het Noordelijk Koninkrijk: Efraïm, Manasse en Gilead. Deze twee erfgenamen hebben gemeen dat ze a) op de een of andere manier op grond van de geschiedenis geassocieerd waren met het noorden en b) integraal onderdeel vormden van het koninkrijk Juda in de late koningentijd en mogelijk ook van het Neo-Babylonische en de Achaemenidische provincie Juda. Niet alleen voormalige, maar ook actuele inwoners van Efraïm of Gilead wordt de claim van het gebied ontzegd. Omdat de omvang van deze gebieden die van een ideaal Israël overlapt, worden de bezitters geïdentificeerd met Israël. Ob. 19 vertelt de lezers dus ook wie wel en wie niet bij het huis van Jakob horen.²⁴³

De ballingen van Israël zullen het land van de Kanaänieten (de Foeniciërs tot aan Zarepta) bezitten. Gezien het bovenstaande is ook hier Israël te verstaan als theologisch concept.

Jeruzalemmers zullen de steden van het zuiden in bezit nemen.

Jeruzalem/Sion zal “in the ideal future”²⁴⁴ in handen komen van verlossers. Omdat de berg Sion in Ob. 21 vergeleken wordt met de berg van Ezau (die de volken representeert), staat Sion voor het theologische construct van Israël en zijn land.

Steeds is er de oppositie c.q. het onderscheid Jacob/Ezau, Israël/de naties en nu in Ob. 21 ook de berg Sion/de berg van Ezau. Deze laatste staat voor ‘de volken’ terwijl de berg Sion Israël belichaamt.²⁴⁵

Deze overwegingen vormen een sterke suggestie dat Ob. 19-21 geschreven is in een postmonarchale gemeenschap uit de Achaemenidische periode die ‘Israël’ beschouwt als theologische term. Deze constructie heeft betrekking op diegenen die – in lijn met de vroege en

²⁴¹ Idem.

²⁴² A.w., 226-228.

²⁴³ A.w., 227, 258.

²⁴⁴ A.w., 258.

²⁴⁵ Idem.

latere profeten – hopen op een herstel van het territorium zoals ten tijde van het Davidisch Israël waarin Jeruzalem/Sion een belangrijke rol speelde. Tegelijkertijd verlangde men niet naar het herstel van het (Davidisch) koninkrijk, maar eerder naar een wereld die herinnert aan de periode van de rechters. Ook dit gegeven komt overeen met postmonarchale en in het bijzonder Achemidisch-Judeese tendenzen.²⁴⁶ Ook de referentie aan Jeruzalemmers in Sardis wijst in die richting.²⁴⁷

Het boek Obadja is niet geschreven om biografische informatie te geven van een historische Obadja.²⁴⁸ De woorden die aan de profeet worden toegeschreven worden steeds verweven met andere stemmen en er is een consistente tendens om de verschillen tussen die stemmen uit te wissen. Dit alles maakt de zoektocht naar de historische Obadja niet alleen van twijfelachtig belang voor het verstaan van de waarschijnlijkste (her)lezing van het boek Obadja binnen de gemeenschappen waarin en door welke het boek is geschreven. Deze zoektocht is gedoemd te mislukken. Want de *ipsissima verba* van de profeet Obadja zijn niet meer te achterhalen. Gesteld al dat het zou lukken om de historische Obadja te vinden, dan zou dat het perspectief van het boek Obadja alleen maar enorm vernauwen.²⁴⁹

3.Evaluatie van de argumenten.

De plaats van Obadja in de canon

Al in de tweede eeuw v.Chr. werden de twaalf kleine profeten beschouwd als één boek. De apocriefen Jezus Sirach (49: 10) en 4 Ezra, maar ook Flavius Josephus, de rollen van Qumran en de Babylonische Talmud - Baba Batra 13b-15a bevestigen dat. Welke aspecten spelen een rol bij de rangschikking van de twaalf? Chronologie? Grootte? Steekwoorden? Al dan niet door redacteurs ingevoegde dwarsverbindingen? Thematische elementen? Zijn er fasen aan te wijzen in de groei van het corpus? Sinds het eerste kwart van de vorige eeuw (Budde, Wolfe) zijn redactiekritische benaderingen in zwang.

Welke rol speelt de factor chronologie in de opbouw van het Twaalfprofetenboek? Volgens Delitzsch is deze verzameling profetenboeken ‘min of meer’ chronologisch geordend. Dat wil

²⁴⁶ A.w., 228, 258.

²⁴⁷ A.w., 229.

²⁴⁸ A.w., 266.

²⁴⁹ A.w., 267.

zeggen: na de profeten uit de Assyrische tijd (Hosea tot en met Nahum) komen die uit de Chaldeeuwse tijd (Habakuk en Zefanja), waarna de drie post-exilische profeten (Haggai, Zacharia en Maleachi) volgen.²⁵⁰

Voor Renkema heeft dit soort argumentatie “nauwelijks gewicht. (...) De plaats in de canon kan het gevolg zijn van een voorexilische datering van de profetie door de canonredactie.”²⁵¹ Impliciet beweert Renkema hiermee dat chronologie dus toch een factor van belang zou kunnen zijn binnen het Twaalfprofetenboek. In plaats van een tegenargument lijkt dit mij juist een sterk argument voor een vroege datering. Gesteld immers dat de canon van het Oude Testament ten laatste aan het einde van de eerste eeuw van onze jaartelling zijn fixatie vond,²⁵² staat de redactie van het Twaalfprofetenboek dan toch maar minstens twee millennia dicht bij de ontstaanstijd van de afzonderlijke boeken dan wij.

Ook literaire criteria spelen een rol bij de rangschikking van de twaalf kleine profeten. Delitzsch gaat niet verder dan de constatering dat de *Sammler* op basis van woorden en frasen de voorexilische profeten hun plaats geeft in het corpus.²⁵³ Hij schenkt geen aandacht aan het gegeven dat de volgorde in de MT afwijkt van die in de Septuaginta.²⁵⁴ De redactie van de Septuaginta hanteerde volgens Vriezen & Van der Woude “een zuiver uitwendige maatstaf, nl. die van de grootte van het boek.”²⁵⁵ Dit neemt niet weg dat in de Hebreeuwse canon voor wat betreft de volgorde van plaatsing van de afzonderlijke boeken literaire aspecten inderdaad een belangrijke factor vormen.

Zo lijkt Obadja voort te borduren op het slot van Amos: in 9: 12 gaat het over het (herstelde) davidische rijk, dat ‘de rest van Edom’ en ‘alle heidenvolken’ in bezit zal nemen. In Obadja

²⁵⁰ Delitzsch, *a.w.*, 91.

²⁵¹ Renkema, *a.w.*, 23.

²⁵² Lee Martin McDonald, *The Biblical Canon, Its Origin, Transmission and Authority*, Peabody 2007, 168.

²⁵³ Delitzsch, *a.w.*, 91, 92.

²⁵⁴ In het Hebreeuwse Oude Testament gaan Hosea, Joël en Amos aan Obadja vooraf waarna Jona, Micha en Nahum volgen, etc. In het Griekse Oude Testament is de volgorde: Hosea, Amos, Micha, Joël, Obadja, Jona, Nahum, etc. In deze scriptie beperk ik mij tot de MT.

²⁵⁵ Vriezen, Th. C., & A. S. van der Woude, *Literatuur van Oud-Israël*, Katwijk aan Zee, 1989⁹, 240

(vgl. Ob. 19) gaat dit in vervulling.²⁵⁶ Spronk werkt deze onderlinge relatie verder uit en geeft een genuanceerd beeld van de parallellen tussen Amos 9 en de tekst van Obadja²⁵⁷ en van de literaire verbindingen binnen het hele Twaalfprofetenboek.²⁵⁸ Dat deze er zijn is evident. In bijna alle profetische geschriften zijn betrekkingen op een of meer oudere profetische geschriften aan te wijzen, aldus reeds Caspari, want de oudtestamentische profeten vormen een continuüm; ze zijn onderdeel van een ononderbroken keten. De een reikt de ander de hand. De jongere heeft de profetie van de oudere gehoord of gelezen en zich diep ingeprent.²⁵⁹

Met betrekking tot Obadja merkt Spronk op, dat deze inzet waar Amos stopte. Amos 9: 12 noemt van alle volken Edom bij naam en juist dit volk krijgt in Obadja het oordeel aangezegd. Het thema ‘de dag van JHWH’, dat in Ob. 15 ter sprake komt, verbindt met de profeet Joël, waar dit een centraal thema is. In alle drie deze profeten neemt Sion een speciale plaats in.

Naar mijn bescheiden mening moeten we niet verder gaan dan Spronk doet: literaire lijnen en thematische verbindingen signaleren en deze inzetten als hulpmiddel voor exegese. Dat er zoiets bestaat als canon-redactie is buiten discussie, maar om te suggereren dat redacteuren teksten omwerkten om hun eigen interpretatie daarin te leggen is niet te bewijzen. Ook Nogalski is niet vrij van speculatie waar hij aanneemt dat redacteuren bestaande teksten met behulp van revisies en invoegingen op elkaar lieten aansluiten. Zo stelt hij dat de samensteller van Ob. 15.17-21 dezelfde persoon is die Am. 9: 12a invoegde.²⁶⁰

James Nogalski schreef twee invloedrijke werken over de redactie van het twaalfprofetenboek: *Literary Precursors to the Book of the Twelve* (1993) en *Redactional*

²⁵⁶ Voor Renkema, die dit voorbeeld aanhaalt (*a.w.*, 19), is het maar de vraag of hier sprake is van “een directe literaire afhankelijkheid.” Want “de zinsnede אֶת־שְׂאֵרֵי־אֱדוֹם komt zo in Obadja’s profetie niet voor. (...) In feite hebben beide teksten alleen de $\sqrt{\text{רש}}$ gemeenschappelijk.” Nu is het predicaat ‘literaire afhankelijkheid’ in dit verband inderdaad te zwaar aangezet; in de discussie over de relatie Ob. 1-6 en Jer. 49: 7-22 is het meer op zijn plaats.

²⁵⁷ Klaas Spronk, Obadja onder de profeten, in: *Schrift 271*, Utrecht, april 2014, 41.

²⁵⁸ Klaas Spronk, Joël, Obadja, Nahum, Habakuk, Sefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi, in: Jan Fokkelman en Wim Weren (red), *De Bijbel Literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*. Zoetermeer/Capellen 2003, 295-309.

²⁵⁹ Caspari, *a.w.*, 21.

²⁶⁰ James Nogalski, *Redactional Processes in the Book of the Twelve*, Berlin · New York 1993, 73.

Processes in the Book of the Twelve (1993). Hij neemt aan dat er een situatie was waarin de individuele boeken reeds bestonden en waarin een redacteur steekwoorden invoegde aan het begin en einde van deze boeken om ze zodoende op elkaar te laten aansluiten. Het Twaalfprofetenboek ‘voorgangers’ heeft in een tweetal collecties: de Deuteronomistische (Hosea, Amos, Micha en Zefanja) en een post-exilische (Haggai en Zacharia 1-8). Deze werden aangevuld met een groep Joël-gerelateerde boeken (Obadja, Nahum, Habakuk en Maleachi) en voltooid door additie van Jona en Zacharia 9-14. Deze theorie, waarop anderen aanhaakten (zoals Bosshardt-Nepustil, P. L. Redditt, A. Scharf, B. A. Jones) vond in Ben Zvi een geducht criticus. Het is volgens hem niet hard te maken dat de twaalf, ook al verscheen op enig moment een rol waarop zij gezamenlijk geschreven waren, ook daadwerkelijk geschreven zijn met de intentie om gelezen te worden als literaire eenheid.²⁶¹ Er zijn meer voorbeelden van onafhankelijke werken die op één rol te vinden zijn.²⁶² Als deze basishypothese reeds zo gammel blijkt, stort het hele bouwsel gemakkelijk in elkaar.

Ik ga ervan uit dat de kleine profeten als twaalf aparte boeken gezien moeten worden, met elk hun eigen auteur. Dat betekent niet dat ik bezwaar heb tegen de ingeburgerde term Twaalfprofetenboek, omdat deze term onderlinge verwantschap en verwevenheid aanduidt, die er wel degelijk is. Op basis van zowel historische als literaire aspecten ga ik ervan uit dat Obadja binnen het Twaalfprofetenboek niet een toevallige plaats inneemt.

De relatie Obadja – Jeremia

Ob. 1-6 vertoont opmerkelijke parallellen met Jer. 49: 7-22. Dit gegeven is een vaak ingebrachte factor in de discussie naar de datering van Obadja. Als we iets kunnen zeggen over de datering van het Jeremia-orakel kunnen we van daaruit iets zeggen over Obadja. Is Jeremia afhankelijk van Obadja of omgekeerd, of putten beide uit een gezamenlijke bron? Elk van deze posities vond zijn vertegenwoordigers.²⁶³

²⁶¹ Ehud Ben Zvi, *Twelve Prophetic Books or ‘The Twelve’: A Few Preliminary Considerations*, in: James W. Watts and Paul R. House (ed.), *Forming Prophetic Literature. Essays on Isaiah and The Twelve in Honor of John D. W. Watts*, (JSOT Supp. 235), Sheffield 1996, 131

²⁶² Idem, 133.

²⁶³ Raabe, *a.w.*, 22; Renkema *a.w.*, 31.

Delitzsch volgde Caspari, die overtuigd was van de prioriteit van Obadja. Daarom noem ik hier enkele belangrijke argumenten die hij uitwerkt in *Der Prophet Obadja*, Leipzig 1842.²⁶⁴ Volgens Caspari hangt het verstaan van de profetie voor een groot deel af van de kennis van de tijd waarin Obadja leefde. Met name twee factoren kunnen daarin helderheid scheppen: I) de verhouding tussen Obadja's profetie tegen Edom en die van Jeremia in Jer. 49: 7-22 en II) het historische gebeuren waarvan in Ob. 11-16 en 20 sprake is.

Caspari neemt aan dat Jeremia alle profetieën van Jeremia over de volken (Jer. 46-51), behalve die over Kedar (49: 28-33) en over Elam (49: 34-39), baseerde op oudere profetieën.²⁶⁵ De gegevens die hij noemt in zijn opsomming van parallelplaatsen zijn inderdaad heel treffend. Hij heeft wat mij betreft echt een sterk punt.

Voor de prioriteit van Obadja pleit volgens Caspari dat we in dat deel van Jeremia's Edom-orakel dat geen parallel in Obadja heeft, karakteristiek jeremiaanse uitdrukkingen aantreffen, waarvan er bij Obadja niet een gevonden wordt. Dat is onbegrijpelijk wanneer hij Jeremia gelezen en benut zou hebben. Niets van wat Jeremia met Obadja gemeenschappelijk heeft, keert elders terug bij Jeremia. Het met Jeremia gemeenschappelijke vormt in Obadja een samenhangender geheel. De latere heeft de woorden van de vroegere hier en daar in zijn betoog ingeweven. Maar behalve uiterlijk consistent is het gemeenschappelijke in de profetie van Obadja ook innerlijk samenhangender. Caspari gaat uit van het axioma: "*Wo der engere Zusammenhang ist, da wird auch wohl die Ursprünglichkeit sein müssen.*"²⁶⁶ Volgens hem dateert Jeremia's Edom-profetie van voor de verwoesting van Jeruzalem, want: 1) de profetie geeft de catastrofe weer als iets toekomstigs. 2) Jeremia zou melding gemaakt hebben van de verwoesting van Jeruzalem als de opschriftstelling van de profetie na die gebeurtenis had plaatsgevonden, zoals hij deed in Klaagl. 4: 21-22. De profetie tegen Edom zou, op grond van Jer. 45, stammen uit het vierde jaar van Jojakim.²⁶⁷ Dat Jeremia slechts een deel van Obadja gebruikt is een strategische keuze. Zowel Caspari als Delitzsch delen niet het inzicht van Ewald, dat beide profeten gebruik maakten van een ouder orakel²⁶⁸, omdat Obadja niet de indruk wekt een eclectische tekst te zijn.

²⁶⁴ Caspari, *a.w.*, 5-13.

²⁶⁵ Caspari, *a.w.*, 5-6.

²⁶⁶ Caspari, *a.w.*, 9.

²⁶⁷ Caspari, *a.w.*, 14.

²⁶⁸ Heinrich Ewald, *Die Propheten des Alten Bundes*, erster Band, Stuttgart 1840, 54.

Op grond van de exegese van Ob. 1-6 concludeert Renkema dat Obadja de tekst van Jeremia actualiseerde. In het licht van zijn historische context is dat volgens hem goed te begrijpen.²⁶⁹ Maar dat heeft veel weg van een cirkelredenering, waaraan overigens ook Caspari (en in zijn voetspoor Delitzsch) niet geheel ontkomen is. In hoofdstuk 1.4. legde ik de vinger bij enkele opmerkingen van Renkema betreffende de relatie Jeremia-Obadja en de daaruit afgeleide aanwijzingen voor wat betreft de datering van Obadja. Nergens kon Renkema mij echt overtuigen van de prioriteit van Jeremia.

Ben Zvi acht het aannemelijk Jeremia en Obadja een gezamenlijke bron gebruikten. Zoals gezegd (p. 62) ziet hij onvoldoende grond om een afhankelijkheidsrelatie Jeremia - Obadja aan te tonen.²⁷⁰ Hij spreekt liever van een *shared "sea of texts"*.²⁷¹ De literati die verantwoordelijk waren voor de tekst van Obadja creëerden een herlezing die past bij hun eigen sociale en religieuze waarden en gaven die een individuele touche.²⁷²

Uiteindelijk is de discussie over de eventuele afhankelijkheidsrelatie tussen Obadja en Jeremia niet bevredigend op te lossen. Stähelin reeds wees erop dat datering op basis van vermeende prioriteit van Obadja boven Jeremia geen goed argument is. Jeremia gaf zijn profetieën pas uit na de verovering van Jeruzalem en kon daarvoor Obadja benut hebben, zelfs als Obadja zijn uitspraken feitelijk later deed dan Jeremia de zijne. Men behoort te onderscheiden tussen de mondelingen profetie van een profeet en de tijd waarin deze op schrift wordt gesteld.²⁷³ Of het werkelijk zo is dat Jeremia zijn profetieën pas uitgaf na de verwoesting van Jeruzalem, is hier nu niet aan de orde,²⁷⁴ maar wel het besef dat de afhankelijkheidsdiscussie tamelijk gecompliceerd is.

²⁶⁹ Renkema, *a.w.*, 31.

²⁷⁰ Ben Zvi, *a.w.*, 108-109. Eerder al, op p. 100 stelt hij dat de redactie- en compositiegeschiedenis van Jeremia een onderwerp op zich is, dat hier niet uitputtend ter sprake kan komen.

²⁷¹ Ben Zvi, *a.w.*, 153.

²⁷² Ben Zvi, *a.w.*, 113-114.

²⁷³ J. J. Stähelin, *Die messianischen Weissagungen des Alten Testaments in ihrer Entstehung, Entwicklung und Ausbildung*, Berlin 1847, 165.

²⁷⁴ Lundbom, *Jeremiah 37-52*, The Anchor Bible, New York - London - Toronto - Sydney - Auckland 2004, 333. De profetie over Edom in Jer. 49 is waarschijnlijk van voor de val van Jeruzalem, want geen spoor van bitterheid over de rol van Edom daarbij.

Mason: “Hoe interessant en instructief de parallellen zijn, het is buitengewoon gevaarlijk om deze te gebruiken om Obadja te dateren. Zelfs als we wisten welke bron de andere citeerde - en het kan zijn dat elk onafhankelijk put uit een gemeenschappelijke voorraad orakelmateriaal - we weten noch de datum van de orakels in Jeremia 46-51, noch, met enige precisie, dat van het boek van Joel. Dergelijke relaties met ander profetisch materiaal roepen vragen op, niet alleen over de datum, maar ook over de aard van het boek, het doel waarvoor het werd geproduceerd, de functie die het diende in de gemeenschap en de theologische leer ervan.”²⁷⁵

Lundbom dateert de Edom-orakels in Jer. 49: 7-22 rond 594 v.Chr., toen Edom een opstand beraamde tegen Babylon. Vervulling zou mogelijk komen midden zesde eeuw door de campagne van Nabonidus tegen Edom.²⁷⁶ De profetie van Obadja behoeft volgens hem niet post-exilisch te zijn, behalve Ob. 9-14, die een reactie zijn op het leedvermaak van de Edomieten bij de val van Jeruzalem.²⁷⁷ Lundbom: De afhankelijkheidskwesitie kun je misschien het best laten voor wat het is. Er zijn geen overtuigende redenen om te ontkennen dat deze verzen van Jeremia zijn.”²⁷⁸ Dat ben ik met hem eens.

Hoe sterk de parallellen qua gelijkenis ook mogen zijn, ik zou willen pleiten voor inachtneming van de integriteit van elk van de beide teksten. Als ik dan in deze kwesitie zou moeten kiezen, lijkt mij de optie van een gezamenlijke bron nog de beste. De discussie over het verschil tussen de tijd van uitspreken en op schrift stellen van een profetie lijkt mij even eindeloos als die over onderlinge afhankelijkheid. Dan nog liever denk ik met Ben Zvi aan een *shared sea of texts*. Maar het liefst zou ik de typisch negentiende-eeuwse term *profetisch continuüm* verder willen uitwerken. De traditie van Israëls profeten en geschiedenis, opgevat als een voortgestuwd organisch geheel, een ‘continuüm der openbaring’, waarin het idioom bekend was en waarin de profeten stonden op de schouders van hun voorgangers.

De exegese van Ob. 10-16

Dit deel van de profetie is voor Delitzsch van significant belang voor de datering van Obadja. Hij gaat ervan uit dat vers 11 over de inneming van Jeruzalem spreekt als een voldongen feit, dat hij plaatst in de tijd van koning Joram van Juda. Om de grammatica van Ob. 12-14 recht te

²⁷⁵ Rex Mason, *Micah, Nahum and Obadiah*, T&T Clark Study Guides, London New York, 1991-2004, 91.

²⁷⁶ Lundbom, *a.w.*, 347.

²⁷⁷ Lundbom, *a.w.*, 325.

²⁷⁸ Lundbom, *a.w.*, 334-335.

doen zul je de prohibitivi moeten honoreren als een serie waarschuwingen aan het adres van Edom, omdat het broedervolk in herhaling kan vallen. Op zich vind ik dit een plausibele redenering, die echter wel via de omweg van Jo. 3: 3.5.6 en Am. 1: 6.9 sluitend gemaakt moet worden. Dat is - zoals we boven zagen bij de exegese - een niet geheel zekere weg.

Wat Renkema betreft is een datering ten tijde van Joram niet reëel, omdat er in 2 Kron. 21 wel sprake is van Filistijnen en ‘Arabieren die in de nabijheid van de Cusjieten woonden’ maar geen enkel spoor van Edomitische betrokkenheid. Dat is een sterk argument. Verder veronderstelt de omschrijving van de verzen 11-14 ‘heel duidelijk’ de ondergang van Jeruzalem in 587. De prohibitivi in 12-14 hebben zowel een beschuldiging als een waarschuwing in zich. Ook dat is een sterk argument.

Ook Ben Zvi ziet deze twee kanten van de medaille. Echter het is maar tegen welke historische achtergrond je deze woorden uit Obadja plaatst. De waarschuwingen gelden wat Renkema betreft niet meer voor Edom. Dat heeft geen zin meer; dat is historisch achterhaald. Ze zijn gericht aan andere volken. Hij vindt steun voor die gedachte in vers 15, waar de nabijheid van de dag van JHWH over alle volken wordt aangekondigd.²⁷⁹

Ben Zvi veronderstelt dat je de vorm X־לָּ in Ob. 12-14 kunt lezen als waarschuwingen én als openlijke aanklachten. De tekst heeft die ambivalentie in zich. Daarom kun je niet stellen dat de tekst ondubbelzinnig historische gebeurtenissen weerspiegelt.²⁸⁰ Een directe en historisch betrouwbare referentie tussen de claim van de tekst en de historische omstandigheden ten tijde van de samenstelling ervan is zeer in de profetische literatuur, en vooral in de profetieën tegen de naties.²⁸¹

Zowel de gebeurtenissen uit de tijd van Joram als die van rond de val van Jeruzalem door Nebukadnezar kunnen de historische achtergrond vormen voor (dit gedeelte van) de profetie van Obadja. Met Renkema en anders dan Ben Zvi ben ik van mening dat profetische teksten wel degelijk kunnen refereren aan historische gebeurtenissen.

Hier kom ik terug op de vraag: wie is Edom? Zowel Delitzsch als Renkema beschouwen Edom heel concreet als het broedervolk van Jakob c.q. Israël. Ben Zvi ziet bij Ob. 15 het perspectief zich verwijden; Edom wordt metafoor voor de volken. De volken zijn als Edom. Het

²⁷⁹ Renkema, *a.w.*, 156.

²⁸⁰ Ben Zvi, *a.w.*, 146.

²⁸¹ Ben Zvi, *a.w.*, 54.

prototypisch karakter van Edom zit hem in het zijn van Jacobs broer. Hij blijkt “a bad brother” die “fratricide” pleegt, een misdaad waarop de doodstraf of ballingschap staat.²⁸²

De exegese van Ob. 17-21

Dit gedeelte spreekt met geen woord over terugkeer uit de Assyrische of de Babylonische ballingschap maar wel over een diaspora in Kanaän (Foenicië) en Sefarad. Samen met de gegevens uit Joël en Amos over mensenhandel door Filistijnen en Arabieren, waarin ook Foeniciërs en Edomieten de hand hadden, heeft Delitzsch een sterk argument in handen voor zijn stelling dat Obadja profeteerde naar aanleiding van de gebeurtenissen onder Joram. Als dat zo is, dan is het ook niet uit te sluiten dat de profeet Obadja inderdaad dezelfde is als de catecheet, die op bevel van Josafat een onderwijscampagne leidde, 2 Kron. 17: 7. Delitzsch wordt speculatief wanneer hij met betrekking tot de verhouding tussen Obadja en Joël betoogt dat deze laatste typisch obadjaanse thema's en dito idioom hebben verwerkt en dus ook uitgaat van de prioriteit van Obadja over Joël. Vaststelling van de datering van Joël lijkt me wellicht nog moeilijker dan die van Obadja.

4. Conclusies en aanbevelingen voor verder onderzoek.

Conclusies

Hoewel de tekst van Obadja 10.11.19 sterk herinnert aan de Syro-Efraïmitische oorlog ten tijde van koning Achaz en deze episode ongetwijfeld ook wil evoceren, is het spreken van de profeet Obadja het best te plaatsen in de historische situatie 1) ten tijde van koning Joram of 2) na de verwoesting van Jeruzalem door Nebukadnezar. Omdat directe gegevens met betrekking tot de datering van Obadja ontbreken, zijn alle dateringsvoorstellen gebaseerd op axioma's. Het axiomatische van de eerste positie is het feit dat slechts met behulp van 2 Kron. 21: 16.17 → Jo. 3: 3.5.6 → Am. 1: 6-9 kan worden aangetoond dat de Edomieten de hand hadden in de aan Juda begane misdaden. Mocht deze route juist zijn, dan zou de profeet Obadja dezelfde persoon zijn als de Obadja uit 2 Kron. 17. De tweede positie kan worden bevestigd vanuit Klaagl. 4: 21, Ezech. 25: 12-15.35 en Ps. 137: 7.

De discussie over de eventuele afhankelijkheid van Obadja van Jeremia 49: 7-22 of omgekeerd is een kip-of-ei-discussie, waaraan gemakkelijk te ontsnappen is door ervan uit te gaan dat beide orakels ontstonden door gebruik van een gezamenlijke bron. Maar ook deze kwestie blijft tot

²⁸² Ben Zvi, *a.w.*, 171, 241-242

nu toe onopgelost. Met uitspraken als “de meeste commentatoren denken er zus of zo over” heb je nog geen argument in handen.

Raabe zegt dat het van belang is om de historische context van de profeet Obadja te onderzoeken. De inhoud van het boekje vraagt een historische lezing. Immers, het speelt zich af op de geografische locatie Juda, de profeet plaatst zichzelf tussen de volken of tussen ballingen. En er is sprake van gebeurtenissen in verleden tijd en in toekomstige tijd. Hierbij past niet de idee dat de profetie als zodanig on- of (zoals Bič zegt²⁸³) ahistorisch is. Hij benadert Obadja vanuit het perspectief van de *Formgeschichte* en ziet in de profetie een troonsbestijgingsorakel, te dateren voor Amos. Het is oorspronkelijk ahistorisch en het keert in geactualiseerde (gehistoriseerde) vorm terug bij Jeremia.

Het zoeken naar de historische Obadja is volgens Ben Zvi van twijfelachtig belang voor het verstaan van de meest waarschijnlijke (her)lezing van het boek Obadja binnen de kringen waarin dit boek werd gelezen, maar deze zoektocht is ook gedoemd te mislukken.²⁸⁴ Toch speurt hij naar een sociale en ideologische - en dus historische context, maar dan niet die van de oorspronkelijke auteur, maar van de (her)lezerskring waarin het boekje de vorm ontving waarin het ons is overgeleverd. Historiciteit, tekstualiteit en identiteit hangen dus ook bij Ben Zvi tamelijk nauw samen.

Is het kennen van de historische achtergrond van enige importantie voor de exegese, om de boodschap te traceren? Ik meen na mijn onderzoek dat dit belang relatief is. Het is in zoverre van belang, dat de lezer zich bewust is dat profetie niet in een hoek geschiedt en ook niet als was het abstracte fictie aan iemands brein ontspringt, maar in relatie staat met de tijd waarin deze geschiedt.

Maar in het geval van Obadja (en van alle kleine profeten en zelfs van de hele Bijbel) kun je stellen dat de context van het Twaalfprofetenboek mede richting gevend is voor het bepalen van de theologische boodschap.

Profetie roept het bewustzijn wakker dat God handelt in de geschiedenis, dat God zich bemoeit met deze wereld en met mensen en volken in relatie staat. Het voert in het kader van deze scriptie om diep in te gaan op de vraag wat nu eigenlijk profetie, laat staan wat geschiedenis is.

²⁸³ Bič, Miloš, a.w..

²⁸⁴ Ben Zvi, a.w., 267.

Maar heel eenvoudig is mijn uitgangspunt: profetie is Godsopenbaring. God spreekt en het geschiedt. Niet de geschiedenis baart dus de profetie, maar profetie baart geschiedenis.²⁸⁵

Obadja opent ook een vergezicht dat de geschiedenis overstijgt of, anders gezegd, waarop de geschiedenis uitloopt. De terugkeer van de ballingen - of dat nu gaat om ballingen uit de negende, de achtste of de zesde eeuw -, de her-inbezitname van verloren eigendommen en zelfs expansie, de ondergang van Edom - het zijn alle slechts historische gebeurtenissen van een voorlopig (teken) karakter. De berg Sion is de plaats die weer heilig zal zijn, de plaats van de eredienst. Verlossers zullen haar beklimmen en JHWH zal Zijn koningschap uitoefenen. Naar mijn overtuiging wil profetie, die midden in het leven staat, zeggen wie God is, wie wij zijn, en verlangen wekken naar ware vervulling.

Aanbevelingen:

De volgende zaken zou ik willen aanbevelen:

- 1) Laat er een theologisch commentaar geschreven worden op Obadja.
- 2) De datering van de profeet Obadja verdient een monografie.
- 3) Ook zou een monografie op zijn plaats zijn waarin de geschiedenis van het Obadja-onderzoek in kaart wordt gebracht, met als specifiek aandachtspunt de methodologie. Te vaak wordt daarvan geen verantwoording afgelegd.

Geraadpleegde literatuur

Baldwin, Joyce, Jonah, in: Thomas Edward McComiskey (Ed.) *The minor Prophets*, Volume Two, Grand Rapids 1993.

Becking, Bob, 'Gebod en Grammatica: Gedachten over de 'gij zult niet ...'-zinnen uit de Tien Woorden', in: *Kerk & Theologie* 70 (2019).

Ben Zvi, Ehud, *A Historical-Critical Study of the Book of Obadiah*, BZAW 242, Berlin/New York 1996.

Bič, Miloš, *Zur Problematik des Obadjah*, Leiden 1953.

Block, Daniel I., *Obadiah*, ECOT-series, Grand Rapids 2013.

Boda, M. J., "Zephaniah, Book of", in: *Dictionary of the Old Testament Prophets*, Downers Grove 2012.

²⁸⁵ Patrick Fairbairn, *Prophecy viewed in respect to its distinctive nature, its special function and proper interpretation*, Grand Rapids, 1865-1976, 30.

- Boda, Mark J., Michael H. Floyd, and Colin M. Toffelmire, *The Book of the Twelve & The New Form Criticism*, Atlanta 2015.
- Bruce, F. F., Habakkuk, in: Thomas Edward McComiskey (Ed.) *The minor Prophets*, Volume Two, Grand Rapids 1993.
- Brueggemann, Walter, *1 & 2 Kings*, The Smyth & Helwys Bible Commentary, Macon 2000.
- Calvijn, J., *De profheet Obadja verklaard door Johannis Calvijn*, Goudriaan 1972.
- Caspari, C. P., *Der Prophet Obadja*, Leipzig 1842.
- Deissler, A., *Zwölf Propheten II, Obadja • Jona • Micha • Nahum • Habakuk*, NEB, Würzburg 1984.
- Delitzsch, Franz, *Wann weissagte Obadja?* in: *Zeitschrift für die gesammte lutherische Theologie und Kirche*, zwölfter Jahrgang 1851, 91-102.
- Dillard, Raymond Bryan, Joel, in: Thomas Edward McComiskey (Ed.) *The minor Prophets*, Volume One, Grand Rapids 1992.
- Ewald, Heinrich, *Die Propheten des Alten Bundes*, erster Band, Stuttgart 1840.
- Fairbairn, Patrick, *Prophecy viewed in respect to its distinctive nature, its special function and proper interpretation*, Grand Rapids, 1865-1976.
- Fokkelman, Jan en Wim Weren (red.), *De Bijbel literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*, Zoetermeer/Kapellen, 2003
- Gelston, Anthony, *Biblia Hebraica Quinta, The Twelve Minor Prophets* (Fifth fascicle), Stuttgart 2010.
- Harrison, J. K., *Introduction to the Old Testament*, Grand Rapids 2004.
- Hassler, Mark A., The setting of Obadiah: When does the Oracle of Obadiah concerning Edom transpire?, in: *JETS* 59/2 (2016).
- Hengstenberg, *Evangelische Kirchen-Zeitung*, 7 juni 1843.
- Hitzig, F., *Die kleinen Propheten*, zweite Auflage, serie kurzgefasstes exegetisches Handbuch zum Alten Testament. Erste Lieferung, Leipzig 1852.
- Keil, C. F., *Die Bücher der Könige*, Leipzig 1876.
- Keil, C. F., *Biblischer Commentar über die zwölf kleinen Propheten*, Leipzig 1888³.
- Kelle, B. E., Israelite History, in: Mark J. Boda & J. Gordon McConville (eds.), *Dictionary of the Old Testament Prophets*, Downers Groove 2012.
- Klein, Neriah, The Chronicler's Code: The Rise and Fall of Judah's Army in the Book of Chronicles, in: *Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 17, 2017.
- Landy, Francis, Tree Sides of a Coin: In Conversation With ben Zvi and Nogalski, Two Sides of a Coin, in: *Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 10 2010.

- Lundbom, Jack R., *Jeremiah 37-52*, The Anchor Bible, New York - London - Toronto - Sydney - Auckland 2004.
- Mason, Rex, *Micah, Nahum and Obadiah*, T&T Clark Study Guides, London New York, 1991-2004.
- McDonald, Lee Martin, *The Biblical Canon, Its Origin, Transmission and Authority*, Peabody 2007.
- Meißner, Winfried, *Bücher Joel & Obadja*, Holzgerlingen 2000.
- Midden, P. van, Efemeride over Ob. 14-15,
<https://videocollege.uvt.nl/Mediasite/Play/427cb277bb334fd1b20e4b857b59343e1d>
 geraadpleegd 15-11-2019.
- Na'aman, Nadav, The Prophecy of Obadiah in Historical Perspective, in: Bob Becking (ed.), *Obadiah*, Sheffield 2016.
- Niehaus, Jeffrey J., Amos, in: Thomas Edward McComiskey (ed.), *The Minor Prophets, Volume One, A Commentary on Hosea, Joel, Amos*, Grand Rapids 1992.
- Niehaus, Jeffrey J., Obadiah, in: Thomas Edward McComiskey (ed.), *A Commentary on Obadiah, Jona, Micah, Nahum, Habakkuk*, The minor Prophets series, Volume Two, Grand Rapids 1993.
- Nogalski, James, *Redactional Processes in the Book of the twelve*, Berlin • New York 1993.
- Nogalski, James, *Literary Precursors to the Book of the Twelve*, Berlin • New York 1993.
- Nogalski, James D., Not Just another nation: Obadiah's Placement in the Book of the Twelve, in: Albertz, James D. Nogalski and Jakob Wöhrle, *Perspectives on the Formation of the Book of the Twelve*, Berlin/Boston 2012, 98-107.
- Oosterhoff, B. J., *Om de Schriften te openen*, Kampen 1987.
- Peels H. G. L. en P. H. R. van Houwelingen (red.), *Studiebijbel in perspectief*, Heerenveen 2013².
- Pons, Mariona Vernet, The origin of the name Sepharad: a new interpretation, in: *Journal of Semitic Studies* LIX/1 Autumn 2014.
- Raabe Paul R., *Obadiah*, TAB-series 24D, New York 1996.
- Rad, Gerhard von, *Theologie des Alten Testaments*, Band 2, München 1987⁹.
- Renkema, J., The Literary Structure of Obadiah, in: M.C.A. Korpel en J.M. Oesch, *Delimitation Criticism. A New Tool in Biblical Scholarship*, Assen 2000, 230-276.
- Renkema, J., *Obadja*. COT, Kampen 2000.
- Rudolph, Wilhelm, *Joel-Amos-Obadja-Jona*, Gütersloh 1971.
- Spronk, K., *Nahum*, COT, Kampen 1999.

Spronk, Klaas, Joël, Obadja, Nahum, Habakuk, Sefanja, Haggai, Zacharia, Maleachi, in: Jan Fokkelman en Wim Weren (red), *De Bijbel Literair. Opbouw en gedachtegang van de bijbelse geschriften en hun onderlinge relaties*. Zoetermeer/Capellen 2003.

Spronk, Klaas, Obadja onder de profeten, in: *Schrift 271*, Utrecht, april 2014.

Stähelin, J. J., *Die messianischen Weissagungen des Alten Testaments in ihrer Entstehung, Entwicklung und Ausbildung*, Berlin 1847.

Stuart, D., *Hosea – Jonah*, WBC 31, Waco 1987.

Stuart, Douglas, Malachi, in: Thomas Edward McComiskey (Ed.) *The minor Prophets*, Volume Three, Grand Rapids 1993.

Timmer, Daniel, *The Non-Israelite Nations in the Book of the Twelve. Thematic Coherence and the Diachronic-Synchronic Relationship in the Minor Prophets*, Leiden | Boston 2015.

Vriezen, Th. C., & A. S. van der Woude, *Literatuur van Oud-Israël*, Katwijk aan Zee, 1989⁹.

Wieringen, Archibald L. H. M. van, Het Twaalfprofetenboek. Aspecten van een lezersgeoriënteerde eenheid: oproep tot omkeer en uitdaging tot wijsheid in het Dodekapropheton, in: J. Dubbink, N. A. Riemersma, K. Spronk, W.C.G. van Wieringen, *De Twaalf kleine profeten*, Amsterdamse Cahiers voor exegese van de bijbel en zijn tradities, Cahier 32, Bergambacht 2018.

Wolff, Hans Walter, *Obadja, Jona*, BKAT, Neukirchen-Vluyn, 1977.

Wray Beal, Lyssa M., *1 & 2 Kings* (AOTC), Downers Grove 2014.

Gesenius (*Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das alte Testament*, 18. Aufl. 3. Lieferung, Berlin-Heidelberg 2005).

Gesenius, 18. Auflage 1. Lieferung, Berlin Heidelberg 1987.

Joüon, P., en T. Muraoka, *A Grammar of Biblical Hebrew*, Third Reprint of the Second Edition, with Corrections, Roma 2011.

NIDOTTE, VanGemeren, W. (ed.) 5 vols., Grand Rapids 1997.

Verklaringenblad masterthesis

Naam student: T. J. Lucas

Titel masterthesis: Wanneer profeteerde Obadja? Een onderzoek naar de datering van de profetie c

VERKLARING VAN ORIGINALITEIT

Hierbij verklaar ik dat bovengenoemde masterthesis uit origineel werk bestaat. De thesis is het resultaat van mijn eigen onderzoek en is alleen door mijzelf geschreven, tenzij anders aangegeven. Waar informatie en ideeën uit andere bronnen zijn overgenomen, wordt dat expliciet, volledig en op passende wijze vermeld in de tekst of in de noten. Een bibliografie is bijgevoegd.

Plaats, datum:

Handtekening:

Ysselmuniden 15-05-2020

TOESTEMMINGSVERKLARING

Hierbij stem ik ermee in dat bovengenoemde masterthesis na goedkeuring beschikbaar wordt gesteld voor opname in de bibliotheekcollectie en dat de metadata beschikbaar worden gesteld aan externe organisaties en/of door de PThU worden gepubliceerd.

Verder verleen ik (de bibliotheek van) de PThU

wel

niet

toestemming voor het opnemen van de volledige tekst in een via internet of anderszins openbaar toegankelijke database. (Deze toestemming betreft alleen de openbaarmaking van de masterthesis, zonder verdere overdracht of inperking van het auteursrecht van de student.)

Plaats, datum:

Handtekening:

Ysselmuniden 15-05-2020

DATAMANAGEMENTPLAN

1. Algemeen

NAAM STUDENT: T.J. Lucas

NAMEN SCRIPTIEBEGELEIDER(S): K. Spronk en M.C.A. Korpel

DATUM: 15-05-2020

VERSIE: 1

2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

(WERK)TITEL ONDERZOEK / SCRIPTIE: Wanneer profeteerde Obadja? Een onderzoek naar de datering van de profetie van Obadja.

KORTE OMSCHRIJVING VAN ONDERZOEK EN ONDERZOEKSMETHODE(N) :

Vergelijkend onderzoek naar drie visies op de datering van de profetie van Obadja; exegese

TYPEN ONDERZOEKSDATA:

Tekst

PERIODE WAARIN DATA VERZAMELD WORDEN:

Maart 2019 - april 2020

3. Technische aspecten

HARD- EN SOFTWARE:

PC

BESTANDSFOMATEN:

Doc., PDF.

OMVANG VAN DE DATA (SCHATTING IN MB/GB/TB):

700 MB

OPSLAG DATA TIJDENS ONDERZOEK:

Op PC

OPSLAG DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

4. Verantwoordelijkheden

BEHEER DATA GEDURENDE HET ONDERZOEK:

Op PC

BEHEER DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

5. Juridische en ethische aspecten

EIGENAAR DATA:

T.J. Lucas

PRIVACYGEVOELIGE DATA: JA / NEE

Nee

INDIEN JA: HOE WORDEN ZAKEN ALS VEILIGE OPSLAG EN TOESTEMMING VAN BETROKKEN
PERSONEN EN/OF ORGANISATIES GEREGELD?

6. Overige zaken

n.v.t.

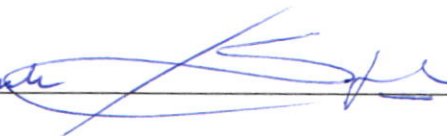
=====

(In te vullen door thesisbegeleider:)

Goedgekeurd

Niet goedgekeurd, omdat: _____

Naam, handtekening:

K. Spruijt

Datum:

15.5.2020

=====

TOELICHTING

Ad 1. Algemeen

Noteer de datum waarop het datamanagementplan is ingevuld en noteer de versie bijv. 1.0.

In de loop van het onderzoek kunnen mogelijk zaken als de onderzoeksmethode wijzigen of bij nader inzien toch privacygevoelige issues gaan spelen. Wijzig dan naast de betreffende paragraaf ook de datum en het versienummer.

Vul alle velden in, of vermeld expliciet: niet van toepassing/n.v.t.

Ad 2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

Geef een korte omschrijving van het onderzoek en beschrijf welke onderzoeksmethoden gebruikt gaan worden.

Omschrijf het type onderzoeksdata, zoals schriftelijke bronnen (archieven, literatuur), transcripties, interviews (bijv. beeld- en geluidsopnamen), verslagen, vragenlijsten, enquêteresultaten, afbeeldingen.

Vermeld ook als het bijvoorbeeld ruwe data of afgeleide data betreft.

Ad 3. Technische aspecten

Wordt specifieke hardware gebruikt naast pc/laptop? Wordt specifieke software gebruikt bijv. voor data-analyse? Bestandsformaten kunnen bijvoorbeeld zijn: DOCX, TXT, XLSX, PDF, WAV, JPG.

De omvang van bestanden kan weergegeven worden in megabyte, gigabyte of terabyte. Geef in ieder geval een globale schatting indien bij aanvang van het onderzoek nog niet precies de omvang te bepalen is.

Sla data tijdens het onderzoek op de juiste (veilige) locatie op. Bijvoorbeeld privacygevoelige data op de Home-directory van de Vrije Universiteit. De H-schijf van de VU is overigens altijd de meest veilige opslaglocatie. Sla privacygevoelige data nooit in de cloud op. Gebruik clouddiensten uitsluitend voor het opslaan van standaard data, zoals een wetenschappelijk artikel in PDF. USB-sticks en de eigen laptop zijn eveneens ongeschikt voor opslag van (privacygevoelige) data. Deze kunnen immers verloren of gestolen worden of beschadigd raken.

Denk ook aan een goede, veilige en regelmatige back-up van de versies van je masterscriptie.

Na afloop van het onderzoek kunnen data gepubliceerd worden als onderdeel van de masterscriptie, bijvoorbeeld in een bijlage. Dat geldt met name voor kleine dataverzamelingen, die geen privacygevoelige gegevens bevatten. Via de bibliotheek PThU kunnen (geanonimiseerde) data als losse bestanden bij de scriptie worden gearchiveerd. Via de bibliotheek PThU kunnen bestanden met privacygevoelige data worden gearchiveerd in een speciaal daarvoor beschikbare data-opslag faciliteit van de VU (ArchStor/DarkStor).

Ad 4. Verantwoordelijkheden

In het kader van wetenschappelijke integriteit is het belangrijk om te beschrijven op welke wijze data veilig opgeslagen zijn en beheerd worden. Daarmee wordt o.a. de controleerbaarheid van de data gewaarborgd. Zie ook de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (te vinden op www.pthu.nl/Onderzoek-PThU/Academic_Integrity/).

Geef aan wie de data tijdens het onderzoek beheert. Dat zal veelal de student zelf zijn. Heeft echter de scriptiebegeleider ook toegang? Na afloop kan de student het beheer overdragen aan de PThU (bibliotheek).

Laat ook geïnterviewden weten, hoe (privacygevoelige) data worden beheerd en door wie.

Ad 5. Juridische en ethische aspecten

Omschrijf wie (mede-)eigenaar is van de data.

Indien er sprake is van privacygevoelige gegevens is het noodzakelijk zeer zorgvuldig om te gaan met de verzamelde onderzoeksdata. Denk daarbij aan persoonsgegevens (naam, adres, leeftijd, geslacht), maar ook aan het BSN of religieuze overtuiging.

Sla deze dus altijd veilig op (zie ad 3). Voorkom datalekken! Laat geïnterviewden weten hoe met de data wordt omgegaan. Vraag hen via een zogeheten *Informed consent-formulier* vooraf om toestemming te geven voor het onderzoek en het gebruik en de opslag van de onderzoeksdata. Geef aan dat je de verzamelende data uitsluitend gebruikt voor jouw onderzoek.

Anonimiseer zo veel mogelijk de data.

Ad. 6 Overige zaken

Vermeld hier onderwerpen die niet ondergebracht konden worden bij eerdere onderdelen.

Overleg te allen tijde met je begeleiders indien zaken niet helder zijn, je twijfelt over de juiste wijze van data verzamelen of over het opslaan van data. Of vraag advies aan de bibliotheek PThU.

PThU, Amsterdam/Groningen
(bestandsversie: 20190703)

DATAMANAGEMENTPLAN

1. Algemeen

NAAM STUDENT: T.J. Lucas

NAMEN SCRIPTIEBEGELEIDER(S): K. Spronk en M.C.A. Korpel

DATUM: 15-05-2020

VERSIE: 1

2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

(WERK)TITEL ONDERZOEK / SCRIPTIE: Wanneer profeteerde Obadja? Een onderzoek naar de datering van de profetie van Obadja.

KORTE OMSCHRIJVING VAN ONDERZOEK EN ONDERZOEKSMETHODE(N) :

Vergelijkend onderzoek naar drie visies op de datering van de profetie van Obadja; exegese

TYPEN ONDERZOEKSDATA:

Tekst

PERIODE WAARIN DATA VERZAMELD WORDEN:

Maart 2019 - april 2020

3. Technische aspecten

HARD- EN SOFTWARE:

PC

BESTANDSFOMATEN:

Doc., PDF.

OMVANG VAN DE DATA (SCHATTING IN MB/GB/TB):

700 MB

OPSLAG DATA TIJDENS ONDERZOEK:

Op PC

OPSLAG DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

4. Verantwoordelijkheden

BEHEER DATA GEDURENDE HET ONDERZOEK:

Op PC

BEHEER DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

5. Juridische en ethische aspecten

EIGENAAR DATA:

T.J. Lucas

PRIVACYGEVOELIGE DATA: JA / NEE

Nee

INDIEN JA: HOE WORDEN ZAKEN ALS VEILIGE OPSLAG EN TOESTEMMING VAN BETROKKEN
PERSONEN EN/OF ORGANISATIES GEREGELD?

6. Overige zaken

n.v.t.

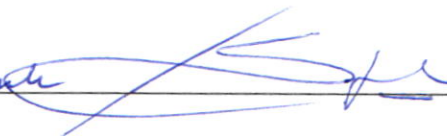
=====

(In te vullen door thesisbegeleider:)

Goedgekeurd

Niet goedgekeurd, omdat:

Naam, handtekening:

K. Spruijt

Datum:

15.5.2020

=====

TOELICHTING

Ad 1. Algemeen

Noteer de datum waarop het datamanagementplan is ingevuld en noteer de versie bijv. 1.0. In de loop van het onderzoek kunnen mogelijk zaken als de onderzoeksmethode wijzigen of bij nader inzien toch privacygevoelige issues gaan spelen. Wijzig dan naast de betreffende paragraaf ook de datum en het versienummer.
Vul alle velden in, of vermeld expliciet: niet van toepassing/n.v.t.

Ad 2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

Geef een korte omschrijving van het onderzoek en beschrijf welke onderzoeksmethoden gebruikt gaan worden.
Omschrijf het type onderzoeksdata, zoals schriftelijke bronnen (archieven, literatuur), transcripties, interviews (bijv. beeld- en geluidsopnamen), verslagen, vragenlijsten, enquêteresultaten, afbeeldingen.
Vermeld ook als het bijvoorbeeld ruwe data of afgeleide data betreft.

Ad 3. Technische aspecten

Wordt specifieke hardware gebruikt naast pc/laptop? Wordt specifieke software gebruikt bijv. voor data-analyse? Bestandsformaten kunnen bijvoorbeeld zijn: DOCX, TXT, XLSX, PDF, WAV, JPG.
De omvang van bestanden kan weergegeven worden in megabyte, gigabyte of terabyte. Geef in ieder geval een globale schatting indien bij aanvang van het onderzoek nog niet precies de omvang te bepalen is.
Sla data tijdens het onderzoek op de juiste (veilige) locatie op. Bijvoorbeeld privacygevoelige data op de Home-directory van de Vrije Universiteit. De H-schijf van de VU is overigens altijd de meest veilige opslaglocatie. Sla privacygevoelige data nooit in de cloud op. Gebruik clouddiensten uitsluitend voor het opslaan van standaard data, zoals een wetenschappelijk artikel in PDF. USB-sticks en de eigen laptop zijn eveneens ongeschikt voor opslag van (privacygevoelige) data. Deze kunnen immers verloren of gestolen worden of beschadigd raken.
Denk ook aan een goede, veilige en regelmatige back-up van de versies van je masterscriptie.
Na afloop van het onderzoek kunnen data gepubliceerd worden als onderdeel van de masterscriptie, bijvoorbeeld in een bijlage. Dat geldt met name voor kleine dataverzamelingen, die geen privacygevoelige gegevens bevatten. Via de bibliotheek PThU kunnen (geanonimiseerde) data als losse bestanden bij de scriptie worden gearchiveerd. Via de bibliotheek PThU kunnen bestanden met privacygevoelige data worden gearchiveerd in een speciaal daarvoor beschikbare data-opslag faciliteit van de VU (ArchStor/DarkStor).

Ad 4. Verantwoordelijkheden

In het kader van wetenschappelijke integriteit is het belangrijk om te beschrijven op welke wijze data veilig opgeslagen zijn en beheerd worden. Daarmee wordt o.a. de controleerbaarheid van de data gewaarborgd. Zie ook de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (te vinden op www.pthu.nl/Onderzoek-PThU/Academic_Integrity/).
Geef aan wie de data tijdens het onderzoek beheert. Dat zal veelal de student zelf zijn. Heeft echter de scriptiebegeleider ook toegang? Na afloop kan de student het beheer overdragen aan de PThU (bibliotheek).
Laat ook geïnterviewden weten, hoe (privacygevoelige) data worden beheerd en door wie.

Ad 5. Juridische en ethische aspecten

Omschrijf wie (mede-)eigenaar is van de data.

Indien er sprake is van privacygevoelige gegevens is het noodzakelijk zeer zorgvuldig om te gaan met de verzamelde onderzoeksdata. Denk daarbij aan persoonsgegevens (naam, adres, leeftijd, geslacht), maar ook aan het BSN of religieuze overtuiging.

Sla deze dus altijd veilig op (zie ad 3). Voorkom datalekken! Laat geïnterviewden weten hoe met de data wordt omgegaan. Vraag hen via een zogeheten *Informed consent-formulier* vooraf om toestemming te geven voor het onderzoek en het gebruik en de opslag van de onderzoeksdata. Geef aan dat je de verzamelende data uitsluitend gebruikt voor jouw onderzoek.

Anonimiseer zo veel mogelijk de data.

Ad. 6 Overige zaken

Vermeld hier onderwerpen die niet ondergebracht konden worden bij eerdere onderdelen.

Overleg te allen tijde met je begeleiders indien zaken niet helder zijn, je twijfelt over de juiste wijze van data verzamelen of over het opslaan van data. Of vraag advies aan de bibliotheek PThU.

PThU, Amsterdam/Groningen
(bestandsversie: 20190703)

DATAMANAGEMENTPLAN

1. Algemeen

NAAM STUDENT: T.J. Lucas

NAMEN SCRIPTIEBEGELEIDER(S): K. Spronk en M.C.A. Korpel

DATUM: 15-05-2020

VERSIE: 1

2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

(WERK)TITEL ONDERZOEK / SCRIPTIE: Wanneer profeteerde Obadja? Een onderzoek naar de datering van de profetie van Obadja.

KORTE OMSCHRIJVING VAN ONDERZOEK EN ONDERZOEKSMETHODE(N) :

Vergelijkend onderzoek naar drie visies op de datering van de profetie van Obadja; exegese

TYPEN ONDERZOEKSDATA:

Tekst

PERIODE WAARIN DATA VERZAMELD WORDEN:

Maart 2019 - april 2020

3. Technische aspecten

HARD- EN SOFTWARE:

PC

BESTANDSFOMATEN:

Doc., PDF.

OMVANG VAN DE DATA (SCHATTING IN MB/GB/TB):

700 MB

OPSLAG DATA TIJDENS ONDERZOEK:

Op PC

OPSLAG DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

4. Verantwoordelijkheden

BEHEER DATA GEDURENDE HET ONDERZOEK:

Op PC

BEHEER DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

5. Juridische en ethische aspecten

EIGENAAR DATA:

T.J. Lucas

PRIVACYGEVOELIGE DATA: JA / NEE

Nee

INDIEN JA: HOE WORDEN ZAKEN ALS VEILIGE OPSLAG EN TOESTEMMING VAN BETROKKEN
PERSONEN EN/OF ORGANISATIES GEREGELD?

6. Overige zaken

n.v.t.

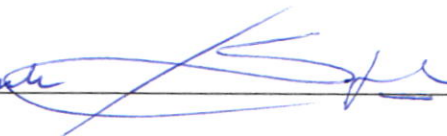
=====

(In te vullen door thesisbegeleider:)

Goedgekeurd

Niet goedgekeurd, omdat: _____

Naam, handtekening:

K. Spruijt

Datum:

15.5.2020

=====

TOELICHTING

Ad 1. Algemeen

Noteer de datum waarop het datamanagementplan is ingevuld en noteer de versie bijv. 1.0. In de loop van het onderzoek kunnen mogelijk zaken als de onderzoeksmethode wijzigen of bij nader inzien toch privacygevoelige issues gaan spelen. Wijzig dan naast de betreffende paragraaf ook de datum en het versienummer.
Vul alle velden in, of vermeld expliciet: niet van toepassing/n.v.t.

Ad 2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

Geef een korte omschrijving van het onderzoek en beschrijf welke onderzoeksmethoden gebruikt gaan worden.
Omschrijf het type onderzoeksdata, zoals schriftelijke bronnen (archieven, literatuur), transcripties, interviews (bijv. beeld- en geluidsopnamen), verslagen, vragenlijsten, enquêteresultaten, afbeeldingen.
Vermeld ook als het bijvoorbeeld ruwe data of afgeleide data betreft.

Ad 3. Technische aspecten

Wordt specifieke hardware gebruikt naast pc/laptop? Wordt specifieke software gebruikt bijv. voor data-analyse? Bestandsformaten kunnen bijvoorbeeld zijn: DOCX, TXT, XLSX, PDF, WAV, JPG.
De omvang van bestanden kan weergegeven worden in megabyte, gigabyte of terabyte. Geef in ieder geval een globale schatting indien bij aanvang van het onderzoek nog niet precies de omvang te bepalen is.
Sla data tijdens het onderzoek op de juiste (veilige) locatie op. Bijvoorbeeld privacygevoelige data op de Home-directory van de Vrije Universiteit. De H-schijf van de VU is overigens altijd de meest veilige opslaglocatie. Sla privacygevoelige data nooit in de cloud op. Gebruik clouddiensten uitsluitend voor het opslaan van standaard data, zoals een wetenschappelijk artikel in PDF. USB-sticks en de eigen laptop zijn eveneens ongeschikt voor opslag van (privacygevoelige) data. Deze kunnen immers verloren of gestolen worden of beschadigd raken.
Denk ook aan een goede, veilige en regelmatige back-up van de versies van je masterscriptie.
Na afloop van het onderzoek kunnen data gepubliceerd worden als onderdeel van de masterscriptie, bijvoorbeeld in een bijlage. Dat geldt met name voor kleine dataverzamelingen, die geen privacygevoelige gegevens bevatten. Via de bibliotheek PThU kunnen (geanonimiseerde) data als losse bestanden bij de scriptie worden gearchiveerd. Via de bibliotheek PThU kunnen bestanden met privacygevoelige data worden gearchiveerd in een speciaal daarvoor beschikbare data-opslag faciliteit van de VU (ArchStor/DarkStor).

Ad 4. Verantwoordelijkheden

In het kader van wetenschappelijke integriteit is het belangrijk om te beschrijven op welke wijze data veilig opgeslagen zijn en beheerd worden. Daarmee wordt o.a. de controleerbaarheid van de data gewaarborgd. Zie ook de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (te vinden op www.pthu.nl/Onderzoek-PThU/Academic_Integrity/).
Geef aan wie de data tijdens het onderzoek beheert. Dat zal veelal de student zelf zijn. Heeft echter de scriptiebegeleider ook toegang? Na afloop kan de student het beheer overdragen aan de PThU (bibliotheek).
Laat ook geïnterviewden weten, hoe (privacygevoelige) data worden beheerd en door wie.

Ad 5. Juridische en ethische aspecten

Omschrijf wie (mede-)eigenaar is van de data.

Indien er sprake is van privacygevoelige gegevens is het noodzakelijk zeer zorgvuldig om te gaan met de verzamelde onderzoeksdata. Denk daarbij aan persoonsgegevens (naam, adres, leeftijd, geslacht), maar ook aan het BSN of religieuze overtuiging.

Sla deze dus altijd veilig op (zie ad 3). Voorkom datalekken! Laat geïnterviewden weten hoe met de data wordt omgegaan. Vraag hen via een zogeheten *Informed consent-formulier* vooraf om toestemming te geven voor het onderzoek en het gebruik en de opslag van de onderzoeksdata. Geef aan dat je de verzamelende data uitsluitend gebruikt voor jouw onderzoek.

Anonimiseer zo veel mogelijk de data.

Ad. 6 Overige zaken

Vermeld hier onderwerpen die niet ondergebracht konden worden bij eerdere onderdelen.

Overleg te allen tijde met je begeleiders indien zaken niet helder zijn, je twijfelt over de juiste wijze van data verzamelen of over het opslaan van data. Of vraag advies aan de bibliotheek PThU.

PThU, Amsterdam/Groningen
(bestandsversie: 20190703)

DATAMANAGEMENTPLAN

1. Algemeen

NAAM STUDENT: T.J. Lucas

NAMEN SCRIPTIEBEGELEIDER(S): K. Spronk en M.C.A. Korpel

DATUM: 15-05-2020

VERSIE: 1

2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

(WERK)TITEL ONDERZOEK / SCRIPTIE: Wanneer profeteerde Obadja? Een onderzoek naar de datering van de profetie van Obadja.

KORTE OMSCHRIJVING VAN ONDERZOEK EN ONDERZOEKSMETHODE(N) :

Vergelijkend onderzoek naar drie visies op de datering van de profetie van Obadja; exegese

TYPEN ONDERZOEKSDATA:

Tekst

PERIODE WAARIN DATA VERZAMELD WORDEN:

Maart 2019 - april 2020

3. Technische aspecten

HARD- EN SOFTWARE:

PC

BESTANDSFOMATEN:

Doc., PDF.

OMVANG VAN DE DATA (SCHATTING IN MB/GB/TB):

700 MB

OPSLAG DATA TIJDENS ONDERZOEK:

Op PC

OPSLAG DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

4. Verantwoordelijkheden

BEHEER DATA GEDURENDE HET ONDERZOEK:

Op PC

BEHEER DATA NA AFLOOP ONDERZOEK:

Op PC

5. Juridische en ethische aspecten

EIGENAAR DATA:

T.J. Lucas

PRIVACYGEVOELIGE DATA: JA / NEE

Nee

INDIEN JA: HOE WORDEN ZAKEN ALS VEILIGE OPSLAG EN TOESTEMMING VAN BETROKKEN PERSONEN EN/OF ORGANISATIES GEREGELD?

6. Overige zaken

n.v.t.

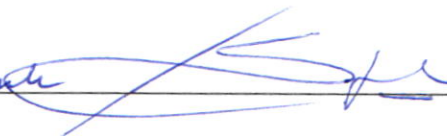
=====

(In te vullen door thesisbegeleider:)

Goedgekeurd

Niet goedgekeurd, omdat: _____

Naam, handtekening:

K. Spruijt

Datum:

15.5.2020

=====

TOELICHTING

Ad 1. Algemeen

Noteer de datum waarop het datamanagementplan is ingevuld en noteer de versie bijv. 1.0. In de loop van het onderzoek kunnen mogelijk zaken als de onderzoeksmethode wijzigen of bij nader inzien toch privacygevoelige issues gaan spelen. Wijzig dan naast de betreffende paragraaf ook de datum en het versienummer.
Vul alle velden in, of vermeld expliciet: niet van toepassing/n.v.t.

Ad 2. Algemene gegevens over het onderzoek / scriptie-onderwerp

Geef een korte omschrijving van het onderzoek en beschrijf welke onderzoeksmethoden gebruikt gaan worden.
Omschrijf het type onderzoeksdata, zoals schriftelijke bronnen (archieven, literatuur), transcripties, interviews (bijv. beeld- en geluidsopnamen), verslagen, vragenlijsten, enquêteresultaten, afbeeldingen.
Vermeld ook als het bijvoorbeeld ruwe data of afgeleide data betreft.

Ad 3. Technische aspecten

Wordt specifieke hardware gebruikt naast pc/laptop? Wordt specifieke software gebruikt bijv. voor data-analyse? Bestandsformaten kunnen bijvoorbeeld zijn: DOCX, TXT, XLSX, PDF, WAV, JPG.
De omvang van bestanden kan weergegeven worden in megabyte, gigabyte of terabyte. Geef in ieder geval een globale schatting indien bij aanvang van het onderzoek nog niet precies de omvang te bepalen is.
Sla data tijdens het onderzoek op de juiste (veilige) locatie op. Bijvoorbeeld privacygevoelige data op de Home-directory van de Vrije Universiteit. De H-schijf van de VU is overigens altijd de meest veilige opslaglocatie. Sla privacygevoelige data nooit in de cloud op. Gebruik clouddiensten uitsluitend voor het opslaan van standaard data, zoals een wetenschappelijk artikel in PDF. USB-sticks en de eigen laptop zijn eveneens ongeschikt voor opslag van (privacygevoelige) data. Deze kunnen immers verloren of gestolen worden of beschadigd raken.
Denk ook aan een goede, veilige en regelmatige back-up van de versies van je masterscriptie.
Na afloop van het onderzoek kunnen data gepubliceerd worden als onderdeel van de masterscriptie, bijvoorbeeld in een bijlage. Dat geldt met name voor kleine dataverzamelingen, die geen privacygevoelige gegevens bevatten. Via de bibliotheek PThU kunnen (geanonimiseerde) data als losse bestanden bij de scriptie worden gearchiveerd. Via de bibliotheek PThU kunnen bestanden met privacygevoelige data worden gearchiveerd in een speciaal daarvoor beschikbare data-opslag faciliteit van de VU (ArchStor/DarkStor).

Ad 4. Verantwoordelijkheden

In het kader van wetenschappelijke integriteit is het belangrijk om te beschrijven op welke wijze data veilig opgeslagen zijn en beheerd worden. Daarmee wordt o.a. de controleerbaarheid van de data gewaarborgd. Zie ook de Nederlandse Gedragscode Wetenschappelijke Integriteit 2018 (te vinden op www.pthu.nl/Onderzoek-PThU/Academic_Integrity/).
Geef aan wie de data tijdens het onderzoek beheert. Dat zal veelal de student zelf zijn. Heeft echter de scriptiebegeleider ook toegang? Na afloop kan de student het beheer overdragen aan de PThU (bibliotheek).
Laat ook geïnterviewden weten, hoe (privacygevoelige) data worden beheerd en door wie.

Ad 5. Juridische en ethische aspecten

Omschrijf wie (mede-)eigenaar is van de data.

Indien er sprake is van privacygevoelige gegevens is het noodzakelijk zeer zorgvuldig om te gaan met de verzamelde onderzoeksdata. Denk daarbij aan persoonsgegevens (naam, adres, leeftijd, geslacht), maar ook aan het BSN of religieuze overtuiging.

Sla deze dus altijd veilig op (zie ad 3). Voorkom datalekken! Laat geïnterviewden weten hoe met de data wordt omgegaan. Vraag hen via een zogeheten *Informed consent-formulier* vooraf om toestemming te geven voor het onderzoek en het gebruik en de opslag van de onderzoeksdata. Geef aan dat je de verzamelende data uitsluitend gebruikt voor jouw onderzoek.

Anonimiseer zo veel mogelijk de data.

Ad. 6 Overige zaken

Vermeld hier onderwerpen die niet ondergebracht konden worden bij eerdere onderdelen.

Overleg te allen tijde met je begeleiders indien zaken niet helder zijn, je twijfelt over de juiste wijze van data verzamelen of over het opslaan van data. Of vraag advies aan de bibliotheek PThU.

PThU, Amsterdam/Groningen
(bestandsversie: 20190703)